centrum experimentálního divadla

Sborník běloruských textů

Sjarhej Ablamejka
Kryscina Bandurina
Sabina Brilo
Andrej Chadanovič
Aljaxandr Lukašuk
Tacjana Ňadbaj
Sjarhej Prylucki
Max Ščur
Ilja Sin
Siarhiej Šupa
Taňa Skarynkina
Dmitrij Strocev
Anka Upala
Eva Vežnavec
Aljaxej Znatkevič
Maxim Žbankov

Zaostřeno na Bělorusko

Obsah

Ambasáda nezávislé běloruské kultury a Svět knihy 2021 7

Slova mají váhu Alena Karp 11

Alherd Bacharevič Альгерд Бахарэвіч 21

Kryscina Banduryna Крысціна Бандурына 39

Sabina Brilo Сабина Брило 51

Julja Cimafejeva Юля Цімафеева 67

Andrej Chadanovič Андрэй Хадановіч 79

Sjarhej Kalenda Сяргей Календа 93

Nasta Kudasava Наста Кудасава 105

Tacjana Ňadbaj Тацяна Нядбай 117

Sjarhej Prylucki Сяргей Прылуцкі 127

Illja Sin Ілля Сін 141

Taňa Skarynkina Таня Скарынкіна 149

Dmitrij Strocev Дмитрий Строцев 163

Max Ščur Макс Шчур 179

Anka Upala Анка Упала 187

Eva Vežnavec Ева Вежнавец 201

Maxim Žbankov Максім Жбанкоў 211

Ambasáda nezávislé běloruské kultury v ČR 221

Abstract 231

Ambasáda nezávislé běloruské kultury a Svět knihy 2021

Ambasáda nezávislé běloruské kultury vznikla na podzim roku 2020 a její zrod byl zpočátku více spontánním gestem než dlouhodobě promyšleným projektem. Po zfalšovaných prezidentských volbách jsme s obavami sledovali protesty v běloruských ulicích a jejich násilné potlačování. Jelikož sami máme zkušenost s totalitním režimem, bylo pro nás velmi bolestné sledovat, jak jsou nevinní lidé, kteří jen touží po svobodě, zatýkáni, umlčováni a jak jsou vystavováni stále větší zvůli a nespravedlnosti ze strany Lukašenkova režimu.

Shodou okolností se v té době blížilo výročí Sametové revoluce, která svými protesty v ulicích a na náměstích trochu připomínala dění v Bělorusku – právě tato naše zkušenost nejspíš také zvyšovala naši vnímavost a soucítění. Někdy v říjnu jsem proto oslovil Petra Minaříka z nakladatelství Větrné mlýny, zda by nám nepomohl s organizací akce, jež by českou veřejnost upozornila na to, co se děje v Bělorusku. Větrné mlýny v roce 2007 pozvaly na festival Měsíc autorského čtení běloruské spisovatele a spisovatelky a v nakladatelství tudíž měli dobrý přehled o běloruské kultuře a zároveň i cenné kontakty.

Zpočátku jsme přemýšleli o tom, že uspořádáme veřejnou diskusi, na niž bychom pozvali jak české odborníky na Bělorusko, tak běloruské intelektuály, abychom společně reflektovali běloruské události a celkový stav společnosti. Vzhledem k postupující pandemii koronaviru a čím dál většímu omezování kulturních akcí vše směřovalo spíše k tomu, že debata bude muset proběhnout formou streamování v on-line prostoru.

Ve chvíli, kdy jsme pracovali na zajištění kvalitního připojení a na vytvoření komunikačního mostu mezi Českou republikou a Běloruskem, jsme si náhle uvědomili, že zoufalá situace v Bělorusku nevyžaduje jednorázovou akci, ale dlouhodobější projekt. Tak vznikla myšlenka Ambasády nezávislé běloruské kultury.

Začínali jsme prakticky bez peněz a víceméně bez jakéhokoliv personálního zajištění. Jediné zázemí poskytovalo Centrum experimentálního divadla (CED), které vše zajišťovalo z rozpočtu na vlastní provoz. Vše jsem de facto zajišťoval já s Petrem Minaříkem a Vandou Košuličovou, která v CED pracuje jako provozně-produkční náměstkyně. Magistrát města Brna naštěstí pochopil důležitost této iniciativy a záhy zajistil alespoň základní finance na proplacení práce ambasadora, kterým jsme jmenovali překladatele Sjarheje Smatryčenku.

Od té doby neuběhl ani rok a naše ambasáda iniciovala a zorganizovala celou řadu akcí. Začalo to dopisy osobností českého kulturního a společenského života běloruským politickým vězňům, následovaly rezidenční pobyty pro běloruské umělce, autorská čtení a debaty s běloruskými umělci na univerzitách a v divadlech. Soupis všech akcí přikládáme v rejstříku na konci tohoto katalogu.

Účast běloruských spisovatelek a spisovatelů na mezinárodním knižním veletrhu a festivalu Svět knihy je nejspíš dosavadním vyvrcholením naší činnosti. Projekt jsme nazvali Zaostřeno na Bělorusko a kromě účasti autorů na veletrhu Svět knihy se skládal také z maratonu autorského čtení a dalších akcí v Brně. Celkem jsme do ČR pozvali dvanáct běloruských autorek a autorů, kteří nejen četli své nejnovější texty, ale také se účastnili řady dalších debat a akcí. Za všechny jmenujme alespoň Noc poezie a hudby na vlakovém nádraží v Bubnech, kterou uváděl Michael Kocáb a na kterou jsme pozvali běloruskou kapelu Razbitaje serca pacana (Rozbité srdce chlapce), či debatu v Centru současného umění DOX moderovanou Jáchymem Topolem.

Celý projekt získal podporu Visegradského fondu a Ministerstva kultury a Svět knihy kvůli němu dokonce založil novou sekci Literatura jako hlas svobody, v níž chce pokračovat i v následujících letech. To nás velmi těší, neboť Bělorusko bohužel není jedinou zemí, kde jsou spisovatelé a umělci cíleně umlčováni.

Postavení běloruské kultury v její vlastní zemi je v současné době mimořádně zoufalé. Kultura a všechny její projevy, včetně literatury, je v Bělorusku důsledně potlačována. Několik týdnů před Světem knihy byl například zrušen běloruský PEN klub. Kromě hrstky prorežimních autorů nemají běloruští spisovatelé prakticky žádnou možnost uveřejňovat své texty. Nakladatelství jim odmítají vydávat knihy a získat prostor v režimem cenzurovaných časopisech a médiích je pro celou řadu z nich nemožné. Autoři jsou tak zcela odříznuti od svých čtenářů. Kvalitní časopisy

a nakladatelství jsou buď zcela zakázány nebo nesmyslně a mnohdy nesmírně tvrdě perzekvovány prostřednictvím nejrůznější šikany ze strany státních orgánů. Také možnost vzájemného setkávání spisovatelů je složitá, a někdy dokonce nemožná. Řada spisovatelů a jiných tvůrců byla nucena odejít do emigrace. Možnost obživy těch, kteří zůstali v Bělorusku, je naprosto zoufalá, jejich pohyb je často monitorován a oni se tak dostávají do čím dál hlubší izolace.

Ze všech těchto důvodů jsou projekty jako Zaostřeno na Bělorusko tak důležité. Na jedné straně jsou velkou osobní a tvůrčí vzpruhou pro samotné autory a další tvůrce. Alespoň na okamžik znovu vidí, že jejich práce a život mají smysl. Během těch pár dní v Praze a v Brně jsme od našich běloruských přátel mnohokrát slyšeli, jak jsou šťastní, že mohli alespoň na chvíli zase vidět své kolegy a svobodně spolu mluvit o své tvorbě. Podobné projekty však mají velký význam také pro nás – česká veřejnost má díky nim mimořádnou příležitost seznámit se s běloruskou literaturou a kulturou, která v Evropě stále zůstává bohužel poněkud neznámá.

Věřím, že také tento skromný katalog současné běloruské literatury alespoň malou měrou přispěje ke vzájemnému poznání.

Miroslav Oščatka
ředitel Centra experimentálního divadla a Ambasády nezávislé běloruské kultury

Slova mají váhu
Alena Karp

Jsou to dvě náhodná fakta o běloruské literatuře a kultuře vůbec, nicméně skrze ně jasněji vychází najevo místní strategie přežití. Britský badatel Arnold McMillin věnoval běloruské literatuře let 1970–2010 studii nazvanou *Písemnictví ve studeném klimatu* (originál *Writing in a Cold Climate* vyšel v angličtině, proto může být kniha směle doporučena těm, kdo chtějí do tématu hlouběji proniknout: téměř tisíc stránek věnovaných dějinám, idejím, osobám). Výtvarný umělec a spisovatel Artur Klinav založil před časem almanach moderní běloruské kultury *pARTisan*. „Partyzán," jak vysvětluje filozof Valjancin Akudovič, „je ten, kdo se celou dobu schovává [...], partyzán je ten, kdo o sobě neustále říká: *Já tu nejsem*, partyzán je ten, kdo se projeví jen v momentě diverze (v našem případě intelektuální nebo estetické) a pak zase zmizí ve vlastní nepřítomnosti." Almanach tudíž neaktualizoval sovětský mýtus s jeho hrdinským patosem (po druhé světové válce dostalo Bělorusko nálepku partyzánské země), nýbrž právě naopak, mýtus desakralizoval a partyzánství v něm získalo nový význam, stalo se synonymem pro underground. Z partyzánské diverze se stává kulturní exploze. Možná, že se jí stává právě jen partyzánská diverze.

A jak jinak, když je tu klima skutečně studené (zvenku je to cítit snad ještě víc). Jedná se jak o nepříznivé vnější okolnosti v průběhu mnoha let, tak o vytěsňování kulturní sféry a literatury jako její součásti někam na okraj. Chybějí stabilní uznávané instituce, které by literaturu podporovaly, chybějí literární agenti, kritici a vůbec zpětná vazba, na druhou stranu ale máme velké množství vnitřních problémů. Literatura nezajišťuje autorovi ani zisk, ani sociální kapitál. Pouze ho stojí spoustu času a nervů, vyvolává v něm jen vášeň, lásku a nenávist.

A pokud ses ještě nevzdal, pokud dosud zůstáváš v tom studeném poli, je to skutečně partyzánství a diverze, zoufalé gesto, tanec v prázdnotě.

Proč jsem vlastně začala těmi tituly? Možná proto, že jsou tak koncentrované, a já sama se snažím o něco opřít, nahmatat zdejší souřadnice bytí. Zdá se mi, že právě to je jedním z důležitých úkolů literatury: vymezovat základy a – v případě běloruské literatury – snažit se mimo jiné rozluštit kosmos a metafyziku této země.

Je to dávná tradice: s motivem „rodných kořenů", mystické síly země, propojení s ní začal už klasik běloruské literatury Maxim Harecki. Po letech užívání se tento motiv trochu opotřeboval a zakonzervoval. O to víc však přitahují pozornost pokusy toto téma znovu aktualizovat, neohlížet se na autority, formulovat směle a lakonicky. Třeba jako mladá autorka Darja Trajden ve své prvotině *Křišťálová noc* (Крыштальная ноч, 2018): „Když běloruská žena říká ‚chci', země jí odpovídá: ‚Na to zapomeň'. Když běloruský muž říká ‚udělám', země se ušklíbne: ‚Uvidíme.'"

Odvěký vzdor a zdejší studené klima už začínají působit jako jakýsi ontologický, osudový a neměnný zákon bytí. „Tady se nic nedrží," uvědomuje si každá ženská postava románu Evy Vežnavec *Pro co si jdeš, vlku?,* Tato věta se bude v knize několikrát opakovat v různých obměnách. Tři generace žen pozorovaly nevyhnutelnost osudu, marnost úsilí, pozorovaly, jak zaniká, jak je násilně ničeno to, co bylo s láskou tvořeno, co bylo důležité pro člověka, pro rodinu, pro národ. Vlk si jde pro to, co zbývá.

Eva Vežnavec má ostrý zrak. Umí v realitě nahmatat to nejdůležitější a stlačit to do textu, v němž nepoužívá zbytečná slova. To z ní dělá jednu z nejpozoruhodnějších autorek dnešní běloruské prozaické tvorby. Obě její knihy, *Cesta jedné mrchy* (Шлях дробнай сволачы, 2008) a *Pro co si jdeš, vlku?* (Па што ідзеш, воўча?, 2020), mají v názvu sémantiku cesty, obě pracují s traumaty, s bolavými místy. V *Cestě jedné mrchy* se jedná o relativně nedávná devadesátá léta a počátek jednadvacátého století, zatímco její poslední kniha pojednává o dávnějších dějinách, v nichž je hojně zastoupena válka a teror. A toto promlouvání traumat, (nové) přečtení a přehodnocení komplikovaných národních dějin, je teď skutečně důležité.

Literatura je továrna na bolest. Bolí nás naše paměť. Pro prozaiky je nejkratší cestou, jak pracovat s pamětí, dokumentární tvorba. Ta se dnes v běloruské literatuře spojuje především se jménem držitelky Nobelovy ceny Světlany Alexijevičové. Vedle ní však nelze nevzpomenout ještě jedno jméno, a to jejího učitele Alese Adamoviče. V sovětské době existovala běloruská literatura celá desetiletí v podmínkách jednou větších, jednou menších cenzurních omezení. Poválečná literatura byla plná vítězného patosu. Dokumentární tvorba fungovala jako prostranství pravdy, projev odvážného odporu proti zapomnění a falšování. Ales Adamovič i Světlana Alexijevičová se pouštěli do těžkých, traumatických témat, zkoumali psychologii zla, hledali odpovědi na otázku, jak byl tak nelidský teror vůbec možný.

Kdoví, za pár let možná uvidíme stejně významné plnoformátové kroniky pekla, zatím však současná běloruská nonfiction, která v posledních letech nabírá na popularitě, staví na zkušenostech, jež jsou mnohem méně dramatické. Aljaxej Talstov, autor románu *Vagabundi* (Валацугі, 2014), a Raman Svečnikav, autor bestselleru *Romča jede* (Рома едзе, 2015), píší o svých smělých cestách a jejich knihy mají dosah. Nejen díky exotickým destinacím, nýbrž především proto, že přinejmenším příslušníci jejich generace se do těchto cestopisů dovedou vcítit, cítí společnou zkušenost, která nutí přemýšlet o útěku, cítí emocionální výboj plynoucí z toho, že aspoň někdo to dokázal, někdo si to mohl dovolit. Taňa Skarynkina v knize *Okresní město* (Райцэнтр, 2020) starostlivě sbírá historky z provinčního městečka, hlasy jeho obyvatel, zvláštnosti řeči. V knize se ztrácejí hranice mezi velkým a malým a možná, že malé ani neexistuje. Bourají se domy, odcházejí lidé, mizí tradice, a kniha se stává památníkem, sborníkem kolektivní paměti. Anka Upala píše osobní deník o tichu, které píchá jako kamínek v botě, o světě, o snaze dorozumět se v různých jazycích, v různých kulturách, a skrze příběhy lidí, s nimiž se na cestě potká a kteří se stanou jejími blízkými, pojednává o vážných sociálních problémech. Alherd Bacharevič vytváří portrét na pozadí doby – *Má devadesátá.*

Nonfiction plní u různých autorů různé úkoly, vždy jim ale dává svobodu hovořit sami za sebe. Svoboda má vysokou cenu, my všichni si ale dnes potřebujeme znovu uvědomit, že i cizí zkušenost je důležitá a že i cizí hlas má váhu.

* * *

Poezie je dnes stejně jako prozaická tvorba zastoupena autory různých generací a různých estetických tradic, nicméně to nejzajímavější se odehrává v poezii intelektuální. V šedesátých letech minulého století vstoupil do literatury Ales Razanav, básník-filozof a neúnavný objevitel. Jeho originální novátorská poezie zjevně vyčnívala, nezapadala do žádného kánonu. Například sbírka *Cesta-360* (Шлях-360, 1981) působila svého času tak novátorsky, že aby mohla vůbec vyjít, musela být kryta redakcí, předmluvou a doslovem respektovaných autorů. Ales Razanav hledal ve své poezii ontologické základy bytí i nové optimální způsoby vyjadřování; přitom si osvojoval známé (byť dlouhou dobu nálepkované jako avantgardní) žánry či objevoval své vlastní.

Alesi Razanavovi je esteticky blízká básnířka Nadzeja Artymovič, k jejímž básním psal předmluvy a komentáře. Artymovič je autorka jemné, harmonicky ověřované asociativní a hermetické poezie. Hermetická a tichá byla i tvorba Tacjany Sapač. Její zásadní kniha *Podzim* (Восень, 1992) je sbírkou hudby, půltónů a šepotů. Velmi osobní, vytříbená literatura pro malé publikum, pro ty, kdo skutečně rozumějí.

Tito autoři – každý po svém – změnili básnickou krajinu. Aniž měli bezprostřední vliv na následující generace, ukázali, že to je možné, že v poezii může být člověk sám sebou, že „poezie je volnost" (N. Artymovič).

Zdá se, že to nevyžaduje zvláštního poukázání, ale v konzervativním prostředí může volnost i strašit. Valžyna Mort, jedna z nejvýraznějších a nejznámějších běloruských básnířek, debutovala roku 2005 sbírkou *Jsem tenoučká jako tvé řasy* (*Я тоненькая, як твае вейкі*), která byla velmi rychle a neodvratně onálepkována jako skandální. Zdaleka ne všichni totiž čekali, že v ženské poezii narazí na otevřenost, hněv a eros. Popravdě řečeno, mnozí to nečekají ani dnes. Mezitím však Valžyna Mort vydala několik knih v angličtině a běloruštině, získala prestižní mezinárodní ceny a stala se autorkou, bez níž už si současnou poezii nedovedeme představit. Žije v jedné dimenzi s dnešními básníky i s autory dávno minulých věků. V její poezii narážíme na propletence kulturních odkazů, její metaforičnost, pocházející zřejmě z hádanek, je postavena na maximálně vzdálených, ale o to působivějších asociacích. A především je v jejích básních zkoncentrovaná bolest, neboť ona je strážkyně paměti (ano, nepíšu to slovo poprvé, ale je skutečně důležité), paměti rodiny, jejíž celé generace mají zkušenosti s násilím. Básnířka se vrací do dětství, do babiččiných vyprávění, odvážně kráčí rodinnými dějinami, skrze vlastní noční můry, skrz město, jež si pamatuje černou pšenici obušků a krev na sněhu. Její básně působí jako šamanské zaříkávání a není jasné, zda ta paměť vyléčí čtenářovy rány, anebo je naopak rozjitří.

Dnešní poezie je jazykově rozvolněnější a současně minimalističtější. Sahá po tématech dříve tabuizovaných, a tak se jazyk oprošťuje od stydlivosti eufemismů a nazývá věci pravým jménem. Poezie hledá přesná slova v přesném pořadí, a proto odhazuje všechno zbytečné, zříká se starosvětských krajek. Téma jazyka, řeči, je jedním z témat Julji Cimafejevy. Přání najít adekvátní, prozatím neexistující jazyk, holé prapůvodní slovo, jež je artikulováno v její zatím poslední knize *ROT* (2020), má zřejmě stejnou povahu jako přání vysvléct se z kůže, sundat si ji a najít svou skutečnou podstatu (Stojím nahá jako zrno), které se objevuje v rané básni „Striptýz". Mimochodem, tato zemní metaforika (nahá jako květ, nahá jako zrno) nebyla v prvních básních tak nápadná, ale v poslední knize se rozvinula naplno. Julja Cimafejeva má vesnický původ. Běloruská literatura má s venkovem komplikovaný vztah, existuje celá vrstva kvalitní vesnické prózy, ale jak tomu bývá u každého hojně zpracovávaného tématu, u méně talentovaných stoupenců začala tato látka obrůstat různými klišé a stereotypy, zbanalizovala se a nyní se jeví jako cosi ostudného a méněcenného. Julja Cimafejeva toto téma intelektualizuje. Člověk hledá své kořeny, a pokud ty kořeny vězí ve ztracené černobylské půdě, nezbývá nic jiného než proměnit to ve svoji sílu a unikátnost.

Osobité a zároveň něčím si navzájem podobné jsou básnířky Taňa Skarynkina a Sabina Brilo. Obě pozorují sebe a lidi kolem, obě volí

jednoduchý až naivní – jako u Tani Skarynkiny – styl, i když je tato naivita pouze zdánlivá. U Skarynkiny vzniká báseň z konkrétního případu (setkání, rozhovory), u Brilo z určitého fragmentu osobní zkušenosti, která se nakonec ukáže jako univerzální, a jejich prostá slova prorůstají detaily a významy jako koruna stromu. Jsou to nadčasové narativy: lidské vášně zůstávají neměnné, neměnně se prožívá zrada, závist, absence lásky. Avšak bolest přítomné doby a nevyléčitelné trauma minulosti se do jejich poezie přece dostávají, jako například u Sabiny Brilo: „Nikdy nevíš, která nicotná drobnost / otočí tvou náladu tváří k Sibiři / u mě to dnes byl mrtvý mol / nehybné tělíčko v barvě vlasů / šedivých sovětských žen." Ještě výrazněji politizovaná, připoutaná k místu a času, je tvorba Dmitrije Stroceva. Až do sbírky *Noviny* (Газета, 2012) byla jeho poezie světlo, tanec a let, byla to poezie demiurga, jenž píše svět v době prvotního tvoření, sestavuje knihu prostou jakýchkoli přísných pravidel. Přísnost přišla spolu s novinovým stylem, s přesnou fixací obrysů dnešní nelítostné reality: „Viděl jsem polštář z chleba v mučírně na Okrestině." Aby mohl Sjarhej Prylucki povědět o své zkušenosti se životem v diktatuře, volí jako dějiště své sbírky *Vlastenectví pro začátečníky* (Патрыятызм для чайнікаў, 2016) Severní Koreu. Přitom zároveň vypráví historii formování osobnosti a takto si bere to nejlepší ze všech současných tendencí: z narativní poezie, z (pseudo)dokumentárnosti i z práce s traumatickou zkušeností.

* * *

Současná dramatická tvorba stojí jakoby stranou: jen výjimečně bývá zastoupena v časopisech a málokdy se vydává ve sbornících, přestože je dost známá a populární v cizině. Většinou rusky psané texty běloruských dramatiků (Pavel Pražko, Dmitrij Bogoslavskij, Konstantin Stěšik, Alena Ivaňušenka) jsou aktivně inscenovány v Rusku a na Ukrajině. Ruský jazyk není v dramatu volen proto, že se jedná o produkci na vývoz, nýbrž kvůli stávající jazykové situaci. Autoři usilují o pravdivý řez přítomností, a k ní patří i jazyková situace, kterou v Bělorusku v současnosti máme. Tak zní nejběžnější odpověď na otázku, pokud jde o jazyk dramatiků, třebaže kdybychom se do tématu ponořili hlouběji, možná bychom narazili i na méně populární odpovědi, které by si vyžádaly zvláštní povídání.

Co se ale týče vydávání dramatických sborníků, jsou zapotřebí přinejmenším jako ukazatel momentálního stavu věcí. Divadelní hry dříve či později opustí jeviště, ale sborníky vybraných textů zůstávají součástí příběhu. V devadesátých letech byly v popředí absurdistické texty a první desetiletí jednadvacátého století probíhalo ve znamení „nového dramatu", ani tento termín se už ale nezdá být úplně přesný. Jeden z nejčerstvějších a nejdůležitějších sborníků se jmenuje *Všechno v pořádku. Její-verze* (Всё нормально. Её-версия, 2019). Jsou v něm představeny divadelní hry,

jejichž autorky si jako látku berou doslova dnešek (spoiler: v pořádku není nic) a pracují se specifickou ženskou zkušeností, s problémy, které může adekvátně ozvučit pouze ženský hlas. Ta kniha je něco víc než jen sborník divadelních her: solidní předmluva vysvětluje koncepci publikace a nabízí historický úvod; monology dramaticek Aleny Ivaňušenky a Aleny Papovy a režisérky Valjanciny Maroz představují profesní zkušenost ženy v divadelní sféře. I díky tomu, že autorky monologů patří k různým generacím, je možné vysledovat, zda a jak se měnil kontext s plynutím času.

* * *

Po roce 2020 se literatura – a především poezie, která vždy reaguje rychleji než próza – zabývá vyjadřováním a prožíváním traumatu, v němž všichni nadále žijeme. Mnohé z toho, co se dnes píše, vzniká jako osobní psychoterapie. Něco má ale šanci stát se terapií kolektivní: např. básně Andreje Chadanoviče jsou opisovány a posílány politickým vězňům a dostává se jim vděčné zpětné vazby. Mezitím literatura zaznamenává realitu takřka přímočarým způsobem. Hluboké porozumění se zřejmě dostaví později, to vždy zaostává v čase, na tom není nic divného. V tuto chvíli se od literatury očekává útěcha, slova, která obejmou. A nejraději nová slova. Zpěvačka a básnířka Světa Beň transformuje zkušenost, kterou zažili nebo zažívají mnozí Bělorusové, do příběhu plyšového medvídka („Plyšový medvěd zase uprchl z detenčních zařízení"), artikuluje důležité věci („A zla není třeba se bát. Je třeba se bát, že se staneme součástí zla") a naši bolestivou a dramatickou zkušenost obléká do zcela nedramatické formy dětského rozpočitadla:

V říjnu šustí zlaté listí,
v listopadu černá zem,
kdo se nejde rychle schovat,
bude muset z kola ven.

* * *

Literatura sice nedokáže rozbíjet zdi, ale pro tuto chvíli může alespoň léčit. Může vysílat lásku, a také to dělá.

Alena Karp (1987) je literární vědkyně a kritička. Absolvovala běloruskou filologii na Běloruské státní univerzitě a doktorandské studium na Akademii věd v Minsku, kde nyní pracuje. Také působila v redakcích řady literárních časopisů.

Z běloruštiny přeložil Sjarhej Smatryčenka.

Setkání v Divadle Na zábradlí mi názorně ukázalo, jaký může být rozdíl mezi stanoviskem pozorovatele zvenčí – z bezpečné prostorové i psychologické vzdálenosti – a přímým kontaktem s lidmi, kteří přicházejí, aby nám o své zemi řekli něco podstatného.

(Petr Váša, 5. 11. 2021)

Včera jsme se bavili o tom, že bychom v tomhle městě klidně rádi bydleli, protože je tu spousta „křivonosých“ lidí. Lidi se zahnutým nosem jsou z nějakého důvodu neuvěřitelně různorodí. Praha je město mnoha formátů. Žena jakékoli postavy a věku si tady k minisukni natáhne roztrhané černé punčochy a spokojeně si jde, nic ji nerozhodí.

(Svjatlana Kurs/Eva Vežnavec, FB, 25. 9. 2021)

Znám v Bělorusku mnoho umělců a ti, kteří zůstávají ve své domovině, většinou nemohou aktivně tvořit. Ambasáda dokázala ve velice krátké době navázat kontakty s vůdčími institucemi v České republice, což poskytuje příležitost českým kolegům, aby nám v této těžké době mohli vyjádřit solidaritu.

(Oxana Hajko, dopis, nedatováno)

V Brně jsem už byl. V roce 2007 se v tomtéž divadle konal Měsíc autorského čtení, jehož hosty byli běloruští autoři. Každý den je něčím nový. Znovu jsem v tom divadle strávil noc… Dnes končí náš nabitý český program, pořádaný Ambasádou nezávislé běloruské kultury. Bylo to všechno neuvěřitelné.

(Alherd Bacharevič, FB, 28. 9. 2021)

Alherd Bacharevič

Альгерд Бахарэвіч

Alherd Bacharevič (Альгерд Бахарэвіч, nar. 1975 v Minsku) je absolvent oboru pedagogiky, který se od r. 2006 věnuje pouze literatuře. Je autorem povídkových sbírek, románů, esejistických a autobiografických knih. Za jeho opus magnum je považován devítisetstránkový román *Psi Evropy* (Сабакі Эўропы, 2018), inscenovaný mj. Běloruským svobodným divadlem. Jeho doposud poslední v Bělorusku vydaná kniha nese název *Poslední kniha pana A.* (Апошняя кніга пана А., 2020) – po jejím vyprodání byl dotisk zadržen na hranicích a nyní je prověřován běloruskými úřady kvůli extremismu. Alherd Bacharevič žil šest let v Hamburku, absolvoval také několik stipendijních programů v různých evropských zemích. Na podzim roku 2020 se po aktivní účasti na běloruských protestech rozhodl odjet se svou ženou na pozvání Kulturvermittlung Steiermark do Grazu, kde nyní žije. Bacharevič je držitelem několika literárních cen, mj. získal, dokonce dvakrát, běloruské ocenění Kniha roku. Jeho knihy dosud vyšly v překladech do pěti jazyků, v češtině publikoval zatím jen časopisecky (*Host*, *RozRazil*, *Labyrint Revue*, *Babylon* ad.).

Už dlouho jsem nepsal rukou

Román Psi Evropy *se skládá ze šesti velkých příběhů spletených do jednoho důmyslného uzlu. Ať se děj příběhů odehrává kdekoli (v Minsku, na zámořském ostrově, v Berlíně či v poleských lesích) a kdykoli (v podmíněné přítomnosti či v roce 2049) a přestože má univerzální přesah, vždy pojednává o dnešním Bělorusku. Jak řekl autor, je nejvyšší čas na antibestseler – a napsal devítisetstránkovou románovou výzvu čtenářům, kritikům, překladatelům, ale především sobě.*

Kdybyste věděli, jak mě ta vaše běloruština omrzela! A kdybyste věděli, s jakým potěšením to píšu. Omrzela. Omrzela.

Otrava.

Nuda.

Jsem z ní otrávený. Jedeš, běloruštino, kšš! Už ses nadováděla dost. S tebou si člověk nevydělá, nikoho nezabije, nepobaví se, ale nikdy na tebe nezapomene. Jsi jako neznámá žena v nádražní mlze, únoskyně dětí, které rodiče na chvíli opustili, najednou ses tady vzala, jako bys spadla z nebe, chytila jsi mě za ruku a zavedla do rušného zaplivaného podchodu plného matných výloh, promrzlých holubů a prodavačů výherních losů a já jsem se pořád ohlížel po kufrech, které jsem tam nechal stát: spolehlivé, naládované budoucností, ale teď už nadobro osiřelé. Odtrhla jsi mě od rodiny, donutila jsi mě, abych si vysnil jakýsi národ, průsvitný, neuchopitelný, neexistující. Rok co rok jsem s tebou chodil po světě, přespával na podivných místech, po vesnicích, v knihovnách, v opuštěných zámcích, v různých podezřelých hostincích – prostě kde se dalo; kupovala jsi mi levné čínské hračky a živila jsi mě, dokud jsem nevyrostl, naučila jsi mě mluvit tiše a přemýšlet rychle, ve dne jsi mě nutila žebrat a škemrat a v noci jsi mi slibovala království a dívej se, kam jsi mě přivedla –

Do téhle tmavé,
jakoby zahulené,
pronajaté
garsonky
v domě s pamětní deskou
ve městě M.
v časech všeobecného temna.

A z té vaší ruštiny už jsem taky nadobro otrávený. Kdybyste věděli, jak mě znudila. Ať jí řekneš cokoli, všechno tady už bylo, všechno se ozývá tisícem pitomých ozvěn a dávno vystydlých písmen. Hotové konstrukce, jako když se litina odlévá do forem, jazyk-roura položená napříč našimi životy. Vždycky jsi něco chtěla. Dokonce už když jsem byl u maminky v bříšku, ještě jsem ani nebyl člověk, ale jen takový poslepovaný strašáček, už tehdy jsi důrazně bušila na dveře, četla jsi mi levity, dusila jsi mě svými vatovými rouškami, infikovala jsi mě strachem. Řeč, která vždycky přichází jakoby s domovní prohlídkou, řeč, která má vždycky na všechno právo. Jedeš, ruštino, kšš,

plechová řeči gest a gardových šlechtických škol, řeči velké a slizké literatury, hlase milionů lidí, malých, ale krutých ve své nicotné zlobě.

A angličtina? Ty jsi mě znechutila snad ještě víc. To, čemu říkáte angličtina, je jen nádor, je to nafouknuté gumové srdce, které každý den s námahou pumpuje miliardy slov, neživé srdce, nad nímž zavěsili lampu. Studené luminiscenční světlo. Řeč-fastfood, zapatlaný, plný skvrn, jako by svět byl jen hromádka ubrousků na něčím stole. Angličtina je jazyk, který jede na trans tucích a umělých přídavcích. Jak mnoho bychom mohli říct, kdybychom se zřekli angličtiny, kdybychom této orgii nepochopení řekli jednou provždy své „ne"!

Španělština? Astmatický kašel vraha, nějakého čestného monstra Che! Smích řezníka-toreadora. Němčina? Hořká ředkev, která si o sobě myslela, že je génius a nadčlověk. Francouzština? Navenek nedoluštěné písmo, uvnitř neduživý filozofický žargon. Polština? Pýcha druhořadých básníků, v níž slova takřka pukají, prskají, praskají jako buřty na pánvi…

„Čto eto vy tam vsjo pišetě?" zvedá oči od telefonu a nespokojeně se vrtí na skřípající židli.

"Pišu," hájím se sklesle a zakrývám dlaní šedé listy papíru.

"Pipišu… Napipisali uže na tri lista. Dajtě sjuda," říká rozhodně a vytahuje mi papíry zpod rukou. Tvář se mu zkřiví, jako by se chystal rozplakat.

„Čto eto? Čto eto, ja vas sprašivaju? Nu vašu ž mať, nu čto eto takoje? Nu za čto mně vot eto vsjo, a? Vy gluchoj? Ili bolnoj? Ja vam čto skazal? A, Oleg Ivanovič? Napišitě, pri kakich obstojatělstvach vy poznakomilis s... A vy čto pišetě? Kšš, kšš, kakije-to buřtíky, ruština... Blin, da ja tut ně ponimaju ni slova, tut ně razobrať vašče ni chrena!"

„Izvinitě. Davno ně pisal ot ruki".

Z běloruského originálu vybraného z knihy Сабакі Эўропы *(Vilnius: Lohvinav, 2018) přeložil Sjarhej Smatryčenka. Titul doplnil překladatel.*

Odpor

Max Vasmer
Slavný
Lingvista
Vždy chodil do práce
Se dvěma aktovkami.
Aktovku držel v jedné ruce
I v druhé.
Aby ji nemusel zvedat
V uvítacím gestu

Zvaném Hitlergruß.
Ani tu pravou, ani tu levou.

Psal se tuším rok čtyřicet jedna.
Na východě a na jihu
V terénních podmínkách
Se věnovali slavistice
Studenti pana Vasmera
Daleko od Berlína.

Pardon,
vždy omluvně pokynul profesor Vasmer
a pozvedl obě aktovky,
když potkával kolegy
na ulicích nebo na chodbách,
zakouřených,
jak bývalo kdysi zvykem
na vysokých školách.
A ti ho vítali
V novém jazyce,
V jazyce nové
Evropy,
V nejnovějším jazyce gest,
V jazyce vítězů.
V jejich rukou bylo
Tolik měst
A jen jedna aktovka.
Jeden národ.
Jedna říše.
A vůdce –
Také jeden.
Osamocený a neporazitelný.

Avšak aktovky v rukou pana profesora
Byly vždy dvě.

Tak vypadal odpor
Lingvisty Maxe Vasmera,
Bezrukého muže
V ochočeném Berlíně,
Jasné hvězdy
Ve světě slavistiky.
A pak přišla zatemnění.

Dopisy

Nahoru dolů
Jdou dopisy
Nahoru dolů
Jak naše jistota

Šel jsem si pro tabák.
Hoď cestou do schránky dva dopisy
Řekla jsi
Ale... namítl jsem
Ale dopisy nikdy...
Ale jak to je ve francouzském rčení...
rester lettre mort
ale žebračka...

... Tam dole
Pod poštovní schránkou
Vždy sedí žebračka
A když rozepnu batoh
Abych vytáhl obálky,
Očekává,
Že jí hodím mince.

Odkud by mohla vědět
O tvých dopisech.
O tom, kdo jsou adresáti.
O poště v dalekém kraji,
V němž svítí bez přestání.
Den a noc.

V tomto městě
Známe jen málo lidí
A hodně poštovních schránek.

Ty znáš nazpaměť
Všechny adresy věznic.
Píšeš
A dopisy jdou.

Z kopce na němž bydlíme
Je někdy vidět cílová země.
Když je den krásný –

Pak vidíme
Její obrys.
Očima barevnýma od slz.
Očima, které jsou
Jako pár poštovních známek.
Tvýma šedýma očima.

Nahoru dolů
Jdou pomalu lidé
Jako dopisy.
Slunce zapadá
A žene žebráky
Pod most.
Potemnělými stezkami
V smrákající se Evropě
Jdou lidé pomalu
Jako dopisy.
Nahoru dolů
Jak naše beznaděj.

Z rukopisných běloruských originálů přeložil Sjarhej Smatryčenka.

Dva stěhováci

Text „Dva stěhováci" pochází z Bacharevičovy Poslední knihy pana A.*, moderní parafráze Tisíce a jedné noci. Spisovatel, který dluží nakladateli velkou částku, se zaváže, že mu každý den napíše a přednese pohádku. Pohádkový svět vypravěče se každým dnem stává více a více skutečným, zatímco realita, v níž se děj odehrává, čím dál víc připomíná pohádku, až se hranice mezi fantazií a skutečností definitivně rozplynou.*

Jednoho letního rána zastavil před vchodem domu přímo v centru města náklaďák. Bouchly dveře, jednou, podruhé. Dva stěhováci, Kabanav a Bonaqua, vystoupili, shrnuli zadní plachtu a pak si společně zapálili a poodešli k lavičce, jako by čekali, že věci začnou samy vyskakovat a klidně si vypochodují do čtvrtého patra. Věci se ale nejistě rozhlížely po neznámém místě a s iniciativou nespěchaly. A Kabanav s Bonaquou dokouřili a pustili se do práce.

Náklaďák patřil Kabanavovi. Také mu patřily tlusté silné ruce a zrovna tak silný a pevný opálený krk. „Piano to sice není, ale…", byla Kabanavova oblíbená průpovídka, s níž se pokaždé dával do práce. A Bonaqua byl na pohled vyzáblík s chorobnou uhrovitou tváří. Bonaqua byla samozřejmě jeho přezdívka a jak se skutečně jmenoval, to si Kabanav nepamatoval.

Nepamatoval si ani, proč se tak Bonaquovi říkalo. Občas, když Kabanav nemohl sehnat parťáka, zavolal Bonaquovi a nabídl mu přivýdělek. A Bonaqua nikdy neodmítl.

Paní domácí už na ně čekala v novém bytě, přijela dřív. Otevřela okna a dveře, aby do bytu pustila léto, a teď dávala na svá místa různé drobnosti a čekala, až stěhováci přinesou ty nejdůležitější těžké věci. Výtah v domě chyběl, kdepak by se vzal v obyčejné staré chruščovce? Vyhlédla z okna, stěhováci kouřili, věci vykukovaly z nákladáku, léto bylo v plném proudu.

Bonaqua našel na předzahrádce kámen a zajistil vchodové dveře. Kabanav se napjal a vytáhl z nákladáku pohovku. Bonaqua se jí chopil hubenýma rukama a až si dřepl pod její tíhou. „Piano to sice není," povzbudil ho Kabanav, „ale...!"

Vytáhli pohovku nahoru, pak křesla, pak skříň, pak komodu a pak lednici a pračku a Kabanav pracoval jako robot, který vše zvládne, jen byl ve tváři čím dál červenější. Zdálo se, že až věci dojdou, Kabanav ze setrvačnosti popadne do náruče celý dům a odnese ho, kam se mu řekne. Bonaqua se ale cítil zle. Chorobný lepkavý pot mu stékal po těle, tričko se mu nalepilo na kůži, těžce dýchal a pohyboval se jako opilý. Kabanav se na něj podíval a zastavil se.

„Přestávka," řekl a dřepl si. Bonaqua se s úlevou svalil na lavičku a pokoušel se zaostřit pohled na nákladák, odkud na něj hleděly pytle, kufry, balíky a svazky, stolky a krabice.

„Poslyš, Kabanave," řekl Bonaqua a s rozkoší si zapálil.

„Co?"

„Kdyby ti navrhli zříct se vlasti... Zaprodal by ses?"

„Jasně že ne, jseš blázen?"

„A za sto tisíc?"

„Za sto tisíc dolarů ano. Ale záleží, které rozvědce."

„Tak třeba polské by ses zaprodal?"

„Polské ne. Poláky nemám rád. Ani nevím proč."

„A co litevské?"

„Ne-e. A ani lotyšské bych se nezaprodal."

„A estonské?"

„To ne. Já bych se nezaprodal ani Ukrajincům."

„Proč?"

„Nemám je rád."

„A Rusům?" s nadějí se zeptal Bonaqua.

„Ne," řekl po odmlce Kabanav.

„Nemáš je rád?"

„A proč bych měl?"

Bonaqua si vzdychl. Kabanav hleděl přímo před sebe skelnýma očima jako robot.

„A amíkům by ses zaprodal?" otázal se Bonaqua.

„Amíky nenávidím. Proč, máš nabídku?"

„Ne, já jen tak…“ odplivl si Bonaqua. „A Němcům by ses zaprodal?“

„Němcům? Děláš si srandu? Ne, Němcům ani náhodou,“ Kabanav se postavil a stáhl si tričko. „Ani Němcům, ani Francouzům. Kdyžtak já fandím Realu.“

„Takže Španělům by ses zaprodal?“

„K čemu by jim to bylo? Ne!“

„Tak Britům?…“

„Jim taky ne.“

„Tak komu teda? Číňanům?“

„To by tak ještě scházelo,“ řekl Kabanav. „Jdem už. Kouká z vokna. Domácí. Mám z ní husí kůži.“

Přistoupili k nákladáku, Kabanav se pochybovačně podíval na Bonaquu a pomohl mu s pytlem na záda. Sám vlezl dovnitř, aby vzal něco většího.

„Tak já jdu,“ přiškrceným hlasem zasípěl Bonaqua a s pytlem na zádech jako s obrovským hrbem vyrazil vrávoravě ke vchodu.

Bolestivě vrazil loktem do poštovní schránky, zavadil pytlem o kliku na něčích dveřích, za nimiž se rozštěkal pes. Přízemí, první patro… Bonaqua lezl po schodech, které ne a ne skončit, vrážel do zábradlí, jeho tělo bezhlesně křičelo: stůj! Stůj! – a před očima se mu tvořila ošklivá barevná mlha. Na odpočívadle druhého patra klesl na kolena a pochopil, že už se nezvedne. A za ním jako stroj funěl Kabanav se čtyřmi krabicemi v jedné ruce a nacpaným pytlem na rameni.

„Bonaquo, co ti je?“ naklonil se nad ležícím pytlem.

„Umírám, Kabanave. Už nemůžu.“

„A co fuška?“

„Promiň, Kabanave,“ zasípal se slzami v očích Bonaqua.

„Počkej, zůstaň tady. Hned donesu vodu…“ řekl Kabanav a rázoval dál do čtvrtého patra.

Bonaqua si sedl vedle svého nešťastného pytle. Na odpočívadle bylo prázdno, tma a ticho, jen někde nahoře bylo slyšet mohutný Kabanavův bas, pak ale i ten utichl. Bonaqua si pomyslel, kéž by se teď otevřely dveře toho bytu, u něhož si sedl, a objevila by se pohledná paní a pozvala ho dovnitř, nabídla by mu, aby si lehl a natáhl si nohy, a dala by mu na čelo studený ručník… A nikdo už by ho nenašel. Zůstal by u ní navěky. Bydlel by tu, v chruščovce v centru města. Sehnal by si práci. Zapomněl by na to, čím byl. Myslel by na to, čím se stane. Mlha před očima se pomalu začala rozptylovat.

A vtom z pytle vedle Bonaquy zazněl hlas.

„Pusť mě… Pomoz mi…“

Bonaqua se vyděšeně podíval na pytel, na prázdné odpočívadlo, osvětlené špinavým sluncem z úzkého okénka. Říkal si, že má halucinaci. To znělo logicky. Nejdřív mlha před očima a teď hlasy. Bonaquovo srdce se zase rozbušilo jako šílené.

„Pusť mě… Jen na pár slov.“

Bonaqua horečnatě hledal vysvětlení. Hlas zněl asi z bytu, vedle jehož dveří si sedl. Zaposlouchal se – a pochopil, že za dveřmi je ticho. Hlas přicházel z pytle, z toho napěchovaného pytle, který měl Bonaqua vytáhnout do čtvrtého patra.

„Honem," řekl pytel zoufalým, avšak překvapivě rozkazovačným hlasem. „Jestli opravdu umíráš, tak si pospěš. Jsi má jediná naděje, Bonaquo..."

A tak Bonaqua třesoucíma se rukama rozvázal pytel a nakoukl dovnitř. V pytli byly papíry: složky a zápisníky, sešity a svazky... Spousty, spousty papírů. Nemohl tam být nikdo, kdo by měl hlas. A hlas zněl stále zoufaleji a rozkazovačněji.

„Hledej! Nezdržuj se!"

A Bonaqua se pustil do těch papírů a začal se jimi probírat odshora dolů – až to našel. Když vzal do ruky jednu ze složek, vypadl z ní starý pas a hlas z pytle řekl:

„Tady jsem! Otevři!"

Bonaqua otevřel pas, zalistoval jím a konečně našel stránku s fotkou. Na fotce byla tvář mladé ženy s dlouhými vlasy, a tu tvář křivil hrůzný úšklebek. Pohybující se rty, oči planoucí úzkostí, rudé líce – Bonaqua úplně cítil, jak je ta tvář živá, až k němu doléhala vůně a teplo cizího dechu.

„Tady jsem," řekla tvář na fotce. „Potřebuju tvou pomoc. Zachraň mě a schovej, jinak se nikdo nedozví pravdu!"

Bonaqua nevěděl, co má dělat. Ale poslechl raději ten hlas než zrádný rozum, který mu odmítal cokoli poradit, zavřel pas, zvedl se, otevřel dvířka rozvaděče natřená popraskanou modrou barvou a strčil pas dovnitř, do mezery nad měřiči a přepínači, kde se barevné drátky proplétaly s pavučinou. Pak zavřel dvířka a zase se svalil na schody. Zaslechl Kabanavovy kroky a zavřel oči.

„Žiješ, Bonaquo?" Kabanav se nad ním sklonil a dal mu napít. „Rozvázal se ti pytel. To se musí posbírat! Baba je naštvaná, řekla, abysme vypadli, že zavolá jiné stěhováky. Ale já jsem se s ní domluvil, Bonaquo, odnosím všechno sám a peníze si rozdělíme... Hele, žiješ?"

Bonaqua kývl. Kabanav zavázal pytel a hodil si ho na rameno.

„Běž dolů, sedni si na lavičku. Hned budu hotový. Čtvrt hodinky a jedem. Vyležíš to, dáš se do kupy. Ach, Bonaquo..."

Kabanav vyrazil nahoru. A Bonaqua přemýšlel, co má dělat. A zatímco přemýšlel, Kabanav se vrátil, popadl Bonaquu a na zádech ho vynesl před dům. Usadil ho na lavičku, pak si to rozmyslel – slunce praží! – přivedl ho k nákladňáku a strčil do kabiny:

„Tady seď! Hned budu!"

Bonaqua seděl v kabině nákladňáku, který stál pod starým javorem, a přesvědčoval sám sebe, že se mu to jen zdálo. Hlas, pas, tvář na fotce, dech... Prosba o pomoc. Co je to za pitomost? Dveře nákladňáku rezavě bouchly na rozloučenou. Kabanav se vrátil a vylezl na rozviklané sedadlo.

„Tumáš."

Strčil Bonaquovi do kapsy peníze a jeli.

„Tak jsem přemýšlel…“ řekl najednou Kabanav, když zastavil Bonaquovi před jeho domem. „Celou dobu jsem přemýšlel, jak jsem nosil ty věci. Pracoval bych pro černohorskou rozvědku. Rozumíš?“

„Proč?“ zeptal se Bonaqua sotva hýbaje rty.

„Protože Montenegro,“ řekl Bonaqua. „Montenegro, Bonaquo. Slyšíš, jak to zní? Jako Monte Cristo. Jen to srovnej. Agent polské rozvědky, to je přece směšné. Nebo: britský agent. James Bond, vole. Ale agent Montenegra – to zní!“

„A co vlast?“ otázal se malátně Bonaqua.

„Však já neříkám, že se hned zaprodám. Ještě si to rozmyslím. Ty ses ptal, jestli bych se zřekl vlasti za sto tisíc. Zřekl bych se! Mluvíme přece hypoteticky, Bonaquo. Nebo to myslíš vážně?“

„Ale ne,“ řekl Bonaqua. „Jen z legrace.“

„Z legrace… Já už ti radši nebudu volat, kdyby zas něco bylo. Neber to osobně. Tohle není práce pro tebe. Však rozumíš.“

„Rozumím,“ řekl Bonaqua.

Rozloučili se, přitom si oba lhostejně pomysleli, že se už nikdy neuvidí. A večer si Bonaqua dal víno a zajel trolejbusem do centra města. Ne bez obtíží našel ten dům, chvíli postál pod starým javorem, vykouřil pár cigaret, počkal si, až přijdou ke vchodu nějaké děti a otevřou, a pak v posledním okamžiku proklouzl za nimi. Tiše postál u poštovních schránek, počkal, až se všichni rozejdou po bytech, a vyšel do druhého patra. Otevřel dvířka rozvaděče a nahmatal pas. Dal si ho do kapsy a vyběhl ven.

Chtěl se podívat do pasu ještě v trolejbuse, ale vydržel. Dojel domů, napil se vody a lehl si na gauč. A pak se nadechl a opatrně otevřel modrou knížečku.

Fotka byla na místě. A na ní teď už známá tvář. Avšak tentokrát nebyla živá. Obyčejná ženská tvář na fotce umístěné na poslední stránce pasu. Tvář hleděla na Bonaquu a usmívala se nepřítomně a trochu napjatě, jako to dělají všechny tváře na fotkách. Jako by viděla Bonaquu poprvé.

„Ahoj…“ řekl tiše Bonaqua.

Tvář mlčela.

„Pomohl jsem ti,“ vyčítavě pronesl Bonaqua. „Udělal jsem, co jsi chtěla. Tak teď mluv.“

Ale tvář zůstala nehybná. Nikdo nedýchal Bonaquovi do obličeje, nikdo nekroutil znepokojeně ústy, nikdo nemhouřil oči – místo naděje se na Bonaquu dívalo rozčarování. Byla to fotka – nic víc. Normální úřední fotografie na mrtvém papíře.

„Mluv!“ vykřikl Bonaqua a vtom na dveře jeho malého bytu někdo zaklepal. V Bonaquově domě neměl nikdo zvonek – když obyvatelé potřebovali něco od sousedů, museli zabouchat na dveře. Ani poštovní schránky tam nebyly. Pošťáci nechávali dopisy, složenky a soudní obsílky přímo na radiátoru

v přízemí. V takovém domě Bonaqua bydlel, a ještě mohl být za svůj malý byteček rád.

Bonaqua šel otevřít, ale na úzké chodbě nikdo nebyl. Bonaqua rozevřel pas na stránce s fotkou a položil ho na stůl. Díval se do pasu upřeně, jako by chtěl fotku přinutit k řeči. Fotka však mlčela.

V noci se Bonaqua najednou probudil. Zdálo se mu, že se na něj někdo dívá. Na vteřinu byl dokonce přesvědčen, že fotka ožila. Avšak otevřený pas se na něj díval lhostejně, jako každá úřední podobizna. Mladá žena na fotografii hleděla na Bonaquu tak, jak by se dívala na každého činovníka. Ne, vůbec nepřipomínala tu domácí, která objednala stěhováky, aby jí přestěhovali věci do nového bytu. Na fotce byla úplně jiná žena – mladší, hezčí a s úplně jinou tváří. Pas nepatřil domácí, patřil té, jež byla uvězněna v tomto papírovém vězení. Bonaqua vyšel na balkon a zapálil si. Z okna protějšího domu se na něj dalekohledem díval neznámý muž. Bonaqua se vyzývavě zahleděl do toho okna – a na okamžik spatřil, že ten drzý chlap má dlouhý bujný knír, na hlavě šaškovskou brigadýrku a šňůry na ramenou. A pak světlo zhaslo. Chlap si Bonaqui všiml.

Od té doby se v Bonaquově životě cosi změnilo. Všude s sebou tahal pas neznámé ženy a doma si ho otevřený dával před sebe na stůl, aby nezmeškal okamžik, kdy promluví. A také si Bonaqua všiml, že je sledován. Začal potkávat na ulici a v trolejbusech podivné lidi: muže s doutníky a fajfkami, v staromódních kloboucích a žaketech, s knírky pod nosem... ženy v staromódních šatech, které jim stahovaly prsa a dole se rozšiřovaly jako padáky... Špinaví kluci v obrovských kšiltovkách se pletli Bonaquovi pod nohy, když se ocitl v temných uličkách, a blonďatá děvčátka jako andílci mu v matně známém jazyce zpívala za zády, když si označoval lístek. Nikdo z nich s ním nemluvil, ale všichni se na něj potají dívali, a když se jim Bonaqua zahleděl přímo do tváře, aby dal najevo, že je vidí, vidí všechny ty jejich nešikovné triky, odvraceli se a dělali, že jsou zaměstnáni nějakou prací: muži rozevírali noviny, ženy vytahovaly šití a děti se pouštěly do žvýkání jakési lepkavé, trochu špinavé a na pohled sladké hmoty, ze které se Bonaquovi dělalo zle.

Fotka v pase mlčela.

A tak se Bonaqua rozhodl jednat. Zase přijel ke starému domu, postál chvíli pod javorem, který už shazoval listí, a v příhodném okamžiku vstoupil dovnitř. Vyšel do posledního patra a zazvonil. Paní domácí mu otevřela dveře, jako by na něj čekala.

„Jsem ten stěhovák, co u vás pracoval v létě," řekl Bonaqua. „Vzpomínáte si na mě?"

„Vzpomínám," kývla paní a usmála se. „Stěhovák, co zemřel přímo na schodech."

„Nezemřel," zarazil se Bonaqua. „Prostě se mi udělalo zle, rozumíte? Náhodou u mě zůstala jedna věc... Vaše věc."

A ukázal jí pas. Pas, otevřený na stránce s fotkou.

„To má být moje?“ zeptala se paní. „Proč si myslíte, že je to můj pas? Nikdy jsem svůj pas neztratila. Je cizí, přece to vidíte. Copak jsem té ženě na fotce podobná?“

„Pochopte,“ řekl Bonaqua. Tenhle pas má nějaké tajemství. Vzal jsem ho z jednoho pytle, který jsme měli odnést do vašeho bytu.“

„Vy jste ho ukrad?“ zeptala se paní se stejným úsměvem.

Bonaqua se zahleděl stranou, nevěděl, co má dělat.

„Pojďte dál,“ pozvala ho paní domácí. „Udělám kávu.“

Vstoupil a sedl si v kuchyni. Poznával věci, které vyplňovaly byt bezhlučným, ale výrazným hučením. Držel pas v ruce a doprošoval se, aby fotka v něm promluvila. Paní domácí před něj postavila kávu.

„Ten pas není můj, vidím ho poprvé,“ řekla a pohrdavě si změřila knížečku v Bonaquových rukou.

„Ale byl mezi vašimi papíry!“

„Mám hodně papírů po bývalém manželovi...“ vzdychla si paní. „Doteď jsem je neroztřídila a po pravdě řečeno na to ani nemám chuť. Mluvil jste o nějakém tajemství? Co se stalo?“

„Žena na té fotce mě žádala o pomoc,“ řekl Bonaqua. „Prosila mě, abych ji osvobodil. Schoval jsem pas mezi dráty v rozvaděči a pak jsem ho vyzvedl, čekal jsem, že mi všechno vysvětlí.“

„Tahle?“ paní vzala pas z Bonaquových rukou. „Prosila vás o pomoc? Tahle fotka umí mluvit?“

Bonaqua jí vytrhl pas z rukou a schoval ho.

„Vy jste stěhovák?“ zeptala se paní a laskavě si prohlížela Bonaquovy hubené ruce. „Jak jste k tomu povolání přišel? Mně přijde, že by se na vás hodilo něco víc tvůrčího...“

„Občas si přivydělávám u kamaráda,“ řekl Bonaqua a jedním douškem vypil kávu. „U Kabanava. Když nemám co jíst, Kabanav mi zavolá, a já mu pomůžu. To je všechno.“

„Stěhováci...“ řekla paní, která ho snad ani neposlouchala. „Sisyfové... A jeden z nich sedí v mé kuchyni. Sisyfos, milovník tajemství... Stěhovák Monte Cristo. Agent Montenegra. Agent Montenegra v krvavé mlze...“

Zvedla se a pokynula Bonaquovi, aby šel za ní. V pokoji, do něhož nakukovalo větvoví starého javoru, stály povědomé pytle.“

„Nikdo neví, co se s člověkem děje v okamžiku jeho smrti,“ řekla. „Kromě něho samotného. Navěky zůstáváme tím, kým jsme byli ve chvíli, kdy nás vzala rudá mlha – a poslední přání taky navěky zůstane s námi. Proto je tak důležité vědět, kdo jsi, vědět, co chceš, vědět, jak se jmenuješ a kam jdeš.“

„Ale já...“ zalomil rukama Bonaqua a pas mu vypadl z kapsy.

„Ty...“ řekla žena. „Ty jsi snil o impozantních zámcích, ty jsi prahnul po slávě. Myslel sis, že jsi lepší než jiní. Uklidňoval ses tím, že jsi prostě oběť okolností. A takhle to všechno dopadlo... Chudák stěhovák, kterému se jednou zastavilo srdce v druhém patře starého domu. Vzpomeň si, o čem jsi snil, než jsi zemřel.

A pak se vše ocitne na svém místě. A teď jdi. Za dveřmi na tebe čeká práce. Sám sis ji vybral, i když nikdy nebyla tvým posláním…“

„Neposlouchej ji!“ zakřičelo hned několik hlasů z těch pytlů, které stály opřené o zeď, svázané bílými, na koncích roztřepenými prádelními šňůrami. „Pomoz nám!“

„Mlčte,“ měkce řekla žena. „Je to jenom stěhovák. Co pro vás může udělat? Je to muž. Čeká na něj Práce…“

Bonaqua popadl jeden z pytlů a potáhl ho ke dveřím.

„Piano to sice není, ale…!“ vybavilo se mu najednou.

Věděl, že pod ním jsou čtyři patra a pod přízemím ještě sklep plný hmyzu a prachu, osvětlený jedinou žárovkou, sklep s dřevěnými kobkami, na nichž visí těžké kovové zámky. Věděl, že tam bude nosit pytle celý den a celou noc, celý podzim a celou zimu, celý rok, rok za rokem, až do konce světa. A ty pytle nikdy nedojdou. Nahoru a dolů. Nahoru a dolů. Kolem dveří s kulatými kukátky a trčícími klikami, kolem poštovních schránek a bradavek zvonků. A lokty bude vrážet do zábradlí, ochablou nohou zakopávat o cizí rohožky. Věděl, že náklad bude těžký. A že nikdo neuvidí jeho úsilí, jen pes pokaždé zaštěká, když se bude zadýchaný plížit po temných odpočívadlech prázdného schodiště. Stín stěhováka v domě, odkud už nikdo nikam neodejde.

A ještě si vzpomněl, jak se jmenovala. Ta žena z fotky. Jméno bylo cizí a krátké, jako kdyby někdo zabouchal pěstí na dveře a on šel otevřít.

Z běloruského originálu „Два грузчыкі“ *(in Апошняя кніга пана А. [Praha: Vesna Vaško, 2020]) vybral a přeložil Sjarhej Smatryčenka.*

Sjarhej Prylucki
Andrej Chadanovič
Eva Kličová
Dmitrij Strocev

ESPAÑA
Jeunesse
Knihy pro děti
Sciences, Sciences hu
Věda, Společenské
Bambi
Pop-up LUNE
ANATOMIE CLINIQUE
ATLAS

AMBASÁDA NEZÁVISLÉ
BĚLORUSKÉ KULTURY
S103
Sciences, Sciences humaines
Věda, Společenské vědy

Z dálky, z historické perspektivy
jiných zemí, můžeme vidět, kolik
času, úsilí a strašných obětí
budeme potřebovat, abychom radikálně
změnili kvalitu naší existence.

(Kryscina Banduryna, FB, 7. 10. 2021)

Kryscina Banduryna

Крысціна Бандурына

Kryscina Banduryna (Крысціна Бандурына, nar. 1992 v Mazyru) je básnířka, absolventka Filologické fakulty Homelské univerzity a magisterského studia americké literatury na Běloruské státní univerzitě v Minsku. Pracovala jako redaktorka časopisu *Maladosc*. Je držitelkou ceny Zalaty apostraf časopisu *Dzejaslov* v nominaci Debut. Její básně byly přeloženy do mnoha evropských jazyků, přičemž doposud vydala jednu básnickou sbírku (*Homo*, 2019). Vede blog o problematice domácího násilí.

Návod k vymazání člověka

Strach, to je váš hlavní nástroj.
Strach z bolesti je větší než bolest.
Ovládáte je, pokud ovládáte jejich strach.

Zbavte je hlasu, ať drží huby.
Když budou křičet, mlaťte je. Čím víc křičí,
tím víc je bijte.

Tma, černé uniformy, informační embargo,
léčky ve vnitroblocích, výbuchy, kulky,
dezinformace, rozkol, slavnostní přehlídky speciálního vybavení,
modřiny, zlomeniny, traumatická poranění mozku,
hodilo by se pár mrtvol, ale nepřehánět,
jinak je pak neuklidníte,
sveďte to na nešťastnou náhodu:
podomácku vyrobený granát, srdeční selhání, sebevraždu.

Čím víc strachu, tím víc ticha.

Seberte je všechny.

„Sklenka“, „lázeň“, rozkročený postoj, samotka,
převychovávání pendreky –
naučte je, jak mají správně milovat vlast.

Strach z bolesti je větší než bolest.
Každá hypotetická rána je bolestivější
než rána skutečná.

Telefony, telegramy, kanály,
jejich usoplené dopisování s maminkami,
spojení s organizátory...
Ať chodí nahatí,
pendreky s nandanými kondomy mějte po ruce,
když budou moc vyskakovat, tak je použijte.
Pak si žádná kurva netroufne vyjít do ulic.

Žádnou pomoc. Žádné slitování.
Oni nás litovat nebudou.
Hoďte jim jeden kus chleba pro všechny, jako psům,
ať se o něj porafají.

Nedávejte jim napít.
Ať jsou tři dny bez záchodu,
pak se podíváme, jak se ti dobytkové poserou.

Když je pouštíte na svobodu, dejte jim účet:
ať zaplatí
za tu svou svobodu,
když říkali, že ji tolik
potřebují.

Měkkýši

Nezbývá mi než abych se uzavřela
sama v sobě
a dívala se na ostatní
tak,
jako kdybych přišla
o vlastní řeč.
Nezbývá než pozorovat jejich zvyky,
studovat křivky těla,
hledat klíče od fotografie
a nenalézat je,
nevidět,
záměrně nebo nezáměrně
nevšímat si toho,
že se o mě
nezajímají.
Že jsem bezejmenný exponát,
o nějž
předstírají
zájem diváci.
Od narození je nám uloženo,
abychom se otevírali prostřednictvím jiných
a cítili na vlastní kůži
unikátnost toho druhého.
A ze všech obrazů
světových dějin
jsme si pro sebe zvolili
obraz měkkýšů,
kteří se otevřou
jen když je roztlučete

o kámen.
Jsem proti násilí
v jakékoli formě.
Proto se musím
uzavírat do sebe
a postupně
ztrácím schopnost
vyslovovat slova.
Nezbývá mi než abych se
uzavřela
a čekala,
až někdo roztříští mé nitro
o kameny.
Pak
znovu
promluvím.

***

Na co jsme byli zvyklí, to zmizelo.
Na místě obvyklého není nic:
tlustá čára škrtá
jména a příjmení –
škrtá je s utajenou zlostí,
se skrytou nenávistí.
Nemáme už s nimi společnou cestu.
Orfeus si zmateně plete zatáčky.
Kdo jsi? ptá se zrcadlo. Kdo jsi
v celé této nekonečné
santa-barbarské telenovele?
Dle nařízení shora
nám střílejí do zad,
to je gumový ohňostroj, ostré konfety.

Kam mám jít, milá Eurydiko, pověz mi,
kampak bych šla?

***

Na co jsme byli zvyklí, to zmizelo:
někdo je teď nepřítel, někdo je náš.
V zatáčce se včerejší hrdina
zašklebí a uteče.
Mám-li se někoho bát i já,
pak jedině sebe…

Tma a úsvit, zoufalství a světlo.
Velké zlo mě drtí svou beztrestností.
Bezesná bezmoc, hněv a klid –
chodím spát s nimi, nikoli s tebou,
odlesku bohyně s trojí tváří.

Víra a podlost, vytržené kříže.
Máš ostřit nože, šeptají mi. Útoč nebo uteč.
Naděje nepřežije, když ji zabíjíme sami.
Proto on bije:
každé zlo, které je proti lásce
povstává na jeho rozkaz.

Takže běž, má nezapomenutelná Eurydiko,
a neohlížej se zpět.

***

Pohřbili mě
mezi knihy a mezi řádky
v lepenkových fasciklech
na policích kanceláří, mrtvých stejně
jako je mrtvá tato neexistující země,
vyrobená z cigaret a ropného lejna.

Ani kříž, ani vzpomínka –
jako v masových hrobech po stalinských popravách,
ty hroby jsou
v této mé vymyšlené zemi všude.
Pod kořeny rozprodaných lesů,
pod základovými jámami paneláků
se skrývají
nedoléčená dějinná traumata.

Kmen nevěřících
poskakuje v nekonečném bláznivém tanci
a přináší jen další bezejmennou oběť
své bronzové modle s ostrými zuby.

Spálená zem, to neplodné břicho
zestárlé pravdy,
vyschlýma očima nešťastnice oplakává
své zavražděné a snědené děti,
které navždy zmizely
z nestoudného povrchu času,
a mezitím všechna moje tajemství a kódy
naplňují

chodby a sklepy,
cely a samovazby,
schody a průjezdy

muzea lidské evoluce.

***

Povídám mu: víš co, moje není.
Snažila jsem se, jak jen to šlo, ale co je jí po mé duši?
Bože, slyším, jak tato země dýchá,
dýchá v noci, plné tmy a mžení.
Jsme s ní už tolik let na pomezí,
jsme všechny ty nekonečné silnice a cesty,
všechny ty ochozené boty, píchlé pneumatiky...
„Běž pryč", povídá mi skoro pokaždé,
když nemám chuť, abych zde dále žila.

Ale nepouští mě, drží mě, dívá se na mě,
stejně jako ty se teď díváš na svou podobiznu na ikoně.
Znám její první hvězdy, znám její vlčí pasti,
kořeny jejího zla a ohniště její lásky.
Jsem jako ten Achilles: potřebuji ji k tomu,
abych mohla stát, držet se na nohou.
Vracím se. Jsou tu moji
ptáci, ryby, hnízda.
Celý tento boží i ďáblův svět
je o nás.

A ona se rozsvítí jako světelný paprsek,
dívá se mořem červených, horkých oken.
Dívá se na mě mlčky a pláče:
teď bude všechno jinak,
jen ještě trochu vydrž, i když už jsi ušla takový kus...

Bouchá to ve mně, jako kdybych vykouřila najednou
celou krabičku cigaret. Jako kdyby mi
těžké boty roztřískaly žebra a jejich kusy
mi uvízly v hrudníku.
A na místě srdce mi tluče rozmačkaná sýkorka –
malinký bezkřídlý ptáček.

Její neklidné srdce, to jsou obrovské budovy a „antony",
v jejím betonu a sklu není, kam bych se schovala.
Vydrž, milovaná, žadoní,
ještě vydrž.
Vím, že by ses nejraději oběsila nebo opila.

Brečí a zobu jí z ruky.

Z rukopisných běloruských originálů přeložil Max Ščur.

Kryscina Banduryna
Siarhej Prylucki

Zaostřeno
na
Bělorusko

Ten zářijový týden byl pro mě velmi šťastný a plný zážitků. Bylo mi potěšením vidět Českou republiku (v ČR jsem byla poprvé), setkat se s vámi a vašimi kolegy, navštívit vaše divadlo a vystupovat v něm, a také potkat přátele a známé z Běloruska, se kterými jsme nyní rozptýleni po celém světě.

(Sabina Brilo, dopis, nedatováno)

Sabina Brilo
Сабина Брило

Sabina Brilo (Сабина Брило, nar. r. 1974 v Barysavu) je novinářka, redaktorka, autorka básní, esejů a krátkých próz. Absolvovala Evropskou humanitní univerzitu a pracovala v různých médiích, mj. v právním týdeníku *Femida*. Jako autorka a redaktorka působila v pořadu *Mám právo* v nezávislé televizi Belsat. V r. 2011 vydala příručku pro bezpečnost práce běloruských novinářů *V rizikové zóně*. V letech 2014 až 2017 spolupořádala veřejná čtení klubu Grapho v Minsku. Je také autorkou tří básnických knih: *To jsou písmena* (Это буквы, 2016), *Já a další lidé* (Я и другие люди, 2019) a *Tiras Biblio* (2019).

***

Necítíš se vinen,
otevíráš stránku nového dne
a napadá tě: když dneska zatkli někoho jiného,
to znamená, že dneska nezatkli mne.

Ale co když navýšili normu?
Uvolnili pro zásah víc aut?
Rozšířili úřad, navýšili stavy,
ušili hodně nových kvalitních uniforem?

A tak kontroluješ svůj „balík neklidu“,
ve kterém máš vše, co potřebuješ –
zubní kartáček, zubní pastu, obálky,
teplé ponožky, mýdlo, balzám na rty.

2018

***

Dveře tě neochrání
neochrání tě ani tvůj pes
ani bezpečnostní pravidla, ani žlutý pás,
ani oblíbené číslo ve Zlatých stránkách.
Když se tě zeptají „Jste Josef K.?“,
budeš souhlasit, koho by ted' zajímalo
tvé pravé jméno.
Nebudeš potřebovat ani papíry, ani
diplomy, ani diagnózy, protože do tvé složky
patří jiné doklady
(ty ti nikdy neukážou)
Jen jednou ti nějaký muž
smočí rty žínkou
a nějaká žena ti obejme nohy
a sundá cedulku „K.“

2012

***

všude kolem je válka
ale ty
jsi nikdy nechtěl zvítězit
nejdřív jsi doufal v pochopení
pak jsi doufal, že tě jen nechají být
teď si přeješ jediné:
aby si tě nevšimli

2021

***

bez ohledu na to
jaké jsou děti doopravdy
jejich matky říkají
„mám báječné děti"
nebo také říkají
„panebože, ty moje děti"
nebo ještě říkají
„měli raději pochcípat"

a děti žijí
a mluví o životě
bez ohledu na to, jaký je
jedni říkají „ten zatracený život"
druzí říkají „nojo, život"
třetí říkají „život je zázrak"

2019

***

čas nadešel
a povídá: tak co?
jak to že nejsi připraven?
já už jsem tady

odpovídáš mu:
pojď dál, posaď se
neohlásil ses předem
teď musíš počkat

2019

***

Když rodiče, tak máma nebo táta,
když dítě, tak holka nebo kluk,
když válka, tak hodní a zlí,
volba je absolutní, třetí možnost není.

Když strom, tak topol nebo bříza,
když maso, tak kuřecí nebo vepřové,
když moře, tak Černé nebo Baltické –
volba je relativní, je to jakože volba.

Ale stává se, že volba není:
například, máš pokoj číslo sedm, lůžko u dveří,
v jedenáct večer máš dojít za sestřičkou pro injekci...
A tvůj soused alkoholik se bůhvíproč vždycky jmenuje Voloďa.

***

Když někdo jiný miluje toho, koho miluješ ty,
je to nesnesitelné a zdá se to být nespravedlivé.
Dle logiky textu zde musí následovat nějaké „ale“ –
ale nevím jaké, proto také nenásleduje.

***

Máma řekla, že na poličkách kultivuji schizofrenii.
Prý mám všechno vyhodit a budu mít v kuchyni pořádek.
Odpověděla jsem: mami, ale já to mám v hlavě stejné.
Podle mě, pořádek je totalitní pojem.
Ani tomu, co nikdy nebudu potřebovat,
nedokážu vynést rozsudek „Do koše!“
Chudák dítě, povzdechla si maminka,
aspoň že nejsi malá, není mi tě tolik líto.

***

Ráda bych zaklepala
a řekla:
Pusťte mě dál, prosím,
vezměte mě do hry.
Budu hodná,
zábavná,
rozveselím vás.
Ale ne,
to přece není pravda:
budeš zlá,
zlá,
zlá –
v této hře
nejsou žádné
hodné postavy.

***

úroveň radosti máš na trojce
malinko to pootočíš ve směru hodinových ručiček
a ona hned křičí: co to děláš
sousedi už spí
ale mami, přece nespí
je jen půl deváté
to máš jedno, stejně to máš moc nahlas
to se nedělá
vrať to na trojku
tohle už je normální radost

***

zdálo se mi o Ježíši
přišel za mnou
sundal sandále
nabídla jsem mu jako všem
čaj nebo kafe
rozhodl se pro čaj
položila jsem před něj na stůl litevský sýr
a mističku s marmeládou
seděli jsme, povídali jsme si
pořád jsem si nemohla vybavit ty svoje otázky,
které vždy uváděla myšlenka „na tohle se mám Ježíše zeptat!"
jasně že byly o lásce
ale to bylo až pak
nejdřív jsem se ho zeptala
proč v našich končinách
odjakživa nedáváme dětem jméno Ježíš
podíval se na mě
spolkl marmeládu
a povídá: „Pojď sem ty trubko"
a hned jsme se začali líbat

***

Hospodine, proč si mě nevšímáš?
Modlil jsem se přece všelijak, tak i onak,
papírek s mým jménem předávali různí lidé
teta Anežka dokonce dvakrát a za peníze,
dal jsem jí na to peníze protože, její důchod
není zas až tak štědrý:
stačí tak na svíčky
lékařské a kostelní,
na jídlo, topení a vodu,
a trochu z něj šetří do zásoby,
takže jsem jí dvakrát dal peníze
aby se o mně zmínila před Bohem...
ale všechno marné,
žádné změny
nebyly ani po měsíci
ani po roce
v zoufalství jsem se obrátil na toho člověka
který mi jednou řekl
„ještě za mnou přilezeš po kolenou!"
tak jsem přilezl
a zeptal jsem se: co mám dělat?
Jak se mám modlit, aby se o mně dozvěděl?!
Ten člověk se tiše zasmál
a řekl: „víš,
Bůh teď slyší samá prokletí
když budeš lidem škodit
hned Mu budou na tebe žalovat"

Pocit viny za krásného jarního dne

všichni jsou v práci
zatímco ty
si tady sedíš pod stromem
a obviňuješ se
dáváš si za vinu
bůhvíco
no fakt, proč se obviňuješ?
Nic přece
neděláš

***

Myslím si že většina lidí
mě považuje za idiota
a je to tak správně
jak se říká:
jak se do lesa volá
tak se z lesa ozývá

***

lidé kolem
netuší
že jsou jen kolem

každý si myslí
že je uprostřed
a že kolem jsou ti ostatní

***

to je komentovaná prohlídka
průvodce je na výplatní pásce
zná svůj text natolik dokonale
že v něm nerozumí jedinému slovu
nebere ohled na význam vět
(a nechtějte ho o to žádat,
je to zbytečné)

ale až to všechno skončí
a budeš zpátky doma
dej si jako vždy sám dvojitou dávku pití
a pořádně zkontroluj batoh a kapsy –

vzpomeň si, když průvodce nedával pozor
jeden člověk k tobě přistoupil co nejblíž –
ano, zde je ta obálka –
otevři ji
čti:
„To všechno je lež! Zachraňte nás!"

2019

***

pokaždé, když Kristus znovu sestupuje na zemi
tak se vždy staví v kostele
a předstírá že je nevěřící
nebo že je jiného vyznání
nebo turista
předstírá, že nezná slova boží liturgie
neumí se pokřižovat
kleká v nesprávný čas
pociťuje na sobě vyčítavé pohledy svíčkových bab

naposledy ho jedna babka
tak šťouchla loktem,
že si musel koupit fastum gel
a několik dnů si mazal naražená žebra

***

stáli na kraji světa a hádali se o to,
zda je to kraj světa nebo jeho konec
řekl jsi: ať už je to cokoli,
tady se musíme líbat

Školní sešity

Vyplázl jazýček
a píše řádek po řádku:
„Sýr upadl na podlahu."
„Moc mě bolí břicho."

Chce mít jedničku,
snaží se psát co nejrovněji:
„Máma se musí vyspinkat."
„Děda už nežije."

Svědomitý malý školáček
opisuje to, co vidí:
„Moucha cítí bolest."
„Každý chce být milován."

Příspěvek na Facebooku

Hospodine, odpusť, ale nemůžu se dostat
ke Tvé Knize přání a stížností
už druhý den je moje číslo ve frontě
šest miliard něco čtvrtá.
Proto si troufnu, nezlob se, můj drahý,
a napíšu to tady: děkuji Ti za déšť.

***

Ježíš plánoval, že přijede vlakem.
Oznámil v telegramu: „DORAZÍM ŠESTÉHO TŘI
VYZVEDNĚTE NÁSTUPIŠTI.“

Nastoupil, jel, všechno bylo v pořádku,
dokud si na jedné stanici nešel ven zapálit.
Dal se do hovoru se ženou,
která prodávala cestujícím koblihy.
Čas se buď smrštil, nebo natáhl
(a možná jen přeřídili hodiny)
a najednou Ježíš kouká: vlak nikde, žena nikde,
jeho zavazadla odjela, on stojí na náměstí,
šedivý asfalt, sígři a holubi,
několik malých autobusů, dermatovenerologická léčebna,
sádrová socha a policejní stanice.
Ježíš si sáhl do kapsy: nemá ani bankovky, ani mince,
ani žádné papíry...

Koho tedy vyzvedli toho šestého na nástupišti?
Koho nakrmili a ubytovali v hotelu?
Komu poctivě naslouchají, koho citují?
A kde chodí bez papírů Ježíš?

2021

Z rukopisných ruských originálů přeložil Max Ščur.

„Snažili jsme se, aby výběr byl pestrý, aby autoři představovali různé žánry a názorové směry,“

řekl jeden z organizátorů, překladatel Sjarhej Smatryčenka. Podle nakladatele Petra Minaříka se v Česku dosud málo ví o běloruské kultuře, ať už je to divadlo, literatura, anebo výtvarné umění. Program Zaostřeno na Bělorusko může přispět k zlepšení.

(*Brňan*, 20. 9. 2021)

Julia Tsimafejeva
Dagar i
Belarus

V současných podmínkách, kdy mnoho běloruských autorů muselo opustit zemi a ti, kteří v ní zůstali, nemají téměř žádnou možnost mluvit, bylo setkání mimo Bělorusko velmi dobrou příležitostí k výměně názorů a nápadů. Zjistili jsme, v čem se na situaci díváme podobně a v čem máme odlišné názory. Účast v projektu „Zaostřeno na Bělorusko“, který byl součástí českého mezinárodního knižního veletrhu „Svět knihy“, pomohla běloruským spisovatelům, i mně osobně, obnovit živé spojení s kolegy.

(Julja Cimafejeva, dopis, nedatováno)

Julja Cimafejeva
Юля Цімафеева

Julja Cimafejeva (Юля Цімафеева, nar. 1982 v obci Spjaryžža) je básnířka, překladatelka a fotografka. Je autorkou tří sbírek poezie: *Kniha omylů* (Кніга памылак, 2014), *Cirkus* (Цырк, 2016) a *ROT* (2020). Je spoluzakladatelkou a redaktorkou internetového magazínu překladové literatury *PrajdziSvet*. Její tvorba byla doposud přeložena do angličtiny, lotyštiny, švédštiny, němčiny, ukrajinštiny, litevštiny, chorvatštiny a slovinštiny. Cimafejeva je vítězkou soutěže mladých spisovatelů Exlibris, organizované Svazem běloruských spisovatelů. Její sbírka *Kniha omylů* se dostala do užší nominace na běloruskou literární cenu Debut. Pravidelně se účastní literárních festivalů, knižních veletrhů a literárních akcí – například ve Švédsku, Německu, Slovinsku, Lotyšsku, Ukrajině, Francii, Česku a Bělorusku. Během protestů r. 2020 pořádala veřejná čtení poezie na náměstí, přičemž jedno z nich bylo rozehnáno policií. Její deník z protestního Minska 2020 vyšel v němčině a švédštině. Na podzim loňského roku odjela se svým mužem, spisovatelem Alherdem Bacharevičem, do Štýrského Hradce, kde nyní žije.

Cirkus

Narodila jsem se
s kočovným cirkusem uvnitř.
S cirkusem, jen si pomysli,
v zapadlé vsi na Polesí.
Žongléři, akrobati,
vousaté ženy...
Jaká hanba!

Kočovný cirkus
vyrůstal se mnou
jako vlče, které chce maso,
všichni si přáli ohňostroje
a široké cesty.
A tady
lány s řepou,
mandelinky,
lidové pranostiky.

Schovávala jsem svůj cirkus
mezi stránky knih
jako herbář.
Žongléry, akrobaty,
vousaté ženy
jsem lisovala
s nadějí, že vysuším
jejich roztoužena těla.

Ale cirkusáci
odmítali hynout,
rostli a sílili
pod peřinou stránek,
na kaloriích písmen,
ve stanu mého těla.

Učili se
cirkusácké triky
jako se učí káčata,
kuřata, prasátka.

A když shromáždili síly,
sehnali žebřík,

načmárali mapu –
když dokázali všechno,
co chtěli a museli...

Cirkusáci mě unesli.
Cirkusáci mě snědli.

Cirkusáci ve mně
konečně otevřeli
svůj kočovný cirkus.

***

Tělo básníka patří jeho vlasti.
Zbídačená země hovoří ústy básníka,
Oči básníka vidí nespravedlivost útrap
A uši slyší výkřiky nevinné oběti.
Vlasy básníka se ježí hrůzou,
Nohy básníka prorůstají dubem do půdy,
Dlaně básníka se zatínají v pěsti
A v jeho žilách začíná vřít krev:
Jak je možné dovolit tolik trápení?!

Bezpochyby, tělo básníka patří jeho vlasti.
Cožpak umí vlast říci něco bez něj?

Vlasti!
Nepotřebuješ náhodou mé tělo, tělo básnířky?
Také mám vroucí krev,
ruce a nohy.
Oči mé vidí dost a uši slyší.
A má ústa nejsou o nic menší než ústa básníka!

Mlčíš, odvracíš se?
Myslíš si, že jsi stejná jako já?
Nechceš být silná, vlasti,
uhodla jsem?
Chceš, aby básník řekl za tebe,
aby tě litoval,
aby ti utíral slzy
a všem pěl,
jak trpíš

A jaká jsi skvělá?
Že je to tak, vlasti?

Ale neposloucháš mě,
Zase si stěžuješ svému básníkovi.

Tělo básnířky nepotřebuješ,
Beru si ho pro sebe.

Zřeknutí

Ta řeč, jíž mohu mluvit,
není mou řečí.
A ta, jíž chci mluvit,
neskládá se do slov,
která znám,
neobsahuje obrazy,
jež vidím.
Pro mou řeč neexistují slovníky,
nejsou pro ni zformulována pravidla.
Je to řeč pro tiché čtení,
řeč pro čtení s chybami,
protože zkontrolovat ji nemá kdo.
Psát jí nedokáži nikdy.
Pokud čteš tuto báseň,
nejsi můj čtenář.

***

Boří prý hrady.
Kamkoli přijde,
jediným pohledem
zničí
středověké zříceniny.
Mění se v prach,
stávají se polem,
a pak někdo
oplakává toto místo
a někdo
staví si, co chce.
Vydělal tak prý
velké peníze,
neboť v těch dalekých
mohamedánských zemích
nikdo netruchlí po hradech,
tam dobře platí
za kvalitní ničení.

A my ho nepustíme k sobě,
nevydáme mu vízum,
uzavřeme naše nebe,
před jeho letadly,
vyhodíme do vzduchu koleje
pro jeho vlaky.
Naše silnice
osadíme až do obzoru
kovovými ostny.
Nikdy
mu neukážeme
naše
středověké
hrady
a pětisetleté
zdi.

Ať naše hrady
umírají samy.
Ať si tam svobodně
pobíhají myši,
ať vesnické děti
odstřelují rezavé oblouky

a jejich rodiče sbírají
celé cihly
a nosí je na dvory.

Nikomu neříkejte,
že máme hrady.
Aby k nám nepřijel
a nezboural
všechno,
co máme.

***

V Paříži je tolik ulic, má Marto,
kolik máš šedivých vlasů.
Ulic rovných a vlnitých,
posbíraných tu do chomáče
na křižovatce,
jindy zas neřestných, dlouhých
a neuchopitelných.

A ty, má Marto, dávno
nevycházíš ven.
Ty, má Marto, stejně jak Paříž,
vidíš jen sebe
v zrcadle dnů
a cizích deníčků,
které čteš jedním dechem.
Deníčků dávno zemřelých
princezen a vévodkyní.
Ty, má Marto, jsi sama
vévodkyní mezi idylickými obrazy
oděnými do bronzu, představujícími
výjevy ze života obhroublých selek.
Mezi starožitnými stolky,
pod lustrem tak slavnostním,
že žádný dnešní svátek
nedosahuje jeho jasu.
Je jí těsno v tvém malém
bytě, zaplněném nábytkem, Marto,
ale kam by šla?

Má Marto, máš pravdu,
na Montmartru to není ono.
Nemožní kreslíři
portrétů za třicet euro,
a za vypouklými zády kostela
Svaté srdce umění
shnilo, uhynulo, nezachrání ho
formalín, ani naftalín.
Paříž se ovšem stejně
má ráda, jako máš ráda ty sebe,
má Marto.

Slyším tiché písně prachu
pod tvou pohovkou, má Marto,
vidím, jak pavouci věší
svá vrcholná díla přes tvé obrazy...

Marto, slyšíš mě?
Káva vystydla
ve tvých studených rukou.

...osamocené oči Paříže
žárlivě sledují
naše rendez-vous s tebou.

Z rukopisných běloruských originálů přeložil Sjarhej Smatryčenka.

Kámen strachu

Mám strach
konečně jsem doma
svůj strach
jsem zdědila
rodinnou relikvii
drahokam,
který se předává
z pokolení na pokolení
náš kulatý rodový valoun
kdysi ukradený
z panského pole

Kámen nemá ústa
nemůže vykřiknout
ani říct
je bez paměti
vždycky v zárodku
všechno co umí –
je pozvolna neúprosně růst

Krmíme kámen popořadě
přes dlouhý pupečník rodu:
prababičky a pradědové
babičky a dědové
matka a otec
a hle – i já dospělá
teď je řada na mně

Pravidla péče jsou jednoduchá
zprvu nosíš kámen na srdci
on pije tvou krev
a saje životní šťávy
kámen tě odnaučí
dýchat z plných plic

Pak nech kameni
zvednout se výš
šikovně uvíznout v hrdle
a cedit tvá slova.
kámen tě odnaučí
říkat co chceš;

a už strach vylézá ven
ovíjí se kamenným pupečníkem
kolem krku
věší se na hrud'
tvá věčná protiváha

– ach jaká krása
to máte po babičce?
– ano
– jen se o něj dobře starejte
– samozřejmě

Z rukopisného běloruského originálu přeložili Siarhiej Šupa a Vesna Vaško Cáceres.

Dobří lidé mi říkali: „Copak ty, Svjato, s těmi svými pseudonymy.“ Ale neposlouchala jsem je. Eva včera zůstala v hotelu, zatímco Svjata se až do dvou hodin toulala městem. Hotel byl ve skutečnosti můj, ale pod pseudonymem. Ale obě jsme dostaly, co jsme chtěly.

Bylo nás dvanáct běloruských spisovatelů; často jsme vtipkovali, že jsme jako těch „deset malých černoušků“ z románu Agathy Christie.

(Svjatlana Kurs/Eva Vežnavec, FB, 28. 9. 2021)

Je nesmírně důležité nechat hlasy špičkových tvůrců, umělců a organizátorů z Běloruska zaznít, protože poskytují jedinečné svědectví o současné situaci v Bělorusku a činí tak výsostně uměleckými prostředky. Demaskují násilí skryté ve zdánlivě otcovské řeči panující moci, populismu a demagogii, nacházejí cenné souvislosti a kontexty, které jsou nutné k tomu, aby se sami Bělorusové i lidé v zahraničí dokázali zorientovat.

(Petr Vizina, nedatováno)

Andrej Chadanovič

Андрэй Хадановіч

Andrej Chadanovič (Андрэй Хадановіч, nar. 1973 v Minsku) je básník, překladatel, esejista, literární vědec a pedagog. Absolvoval doktorandské studium na Filologické fakultě Běloruské státní univerzity, kde v současné době přednáší francouzskou literaturu. Dále vede kurz tvůrčího psaní ve Škole mladého spisovatele a kurz uměleckého překladu v Překladatelské dílně. V letech 2008 až 2017 předsedal Běloruskému centru Mezinárodního PEN-klubu. Vydal na desítku vlastních básnických knih a jeho básně vyšly v překladech do mnoha světových jazyků včetně češtiny. Andrej Chadanovič byl hostem velkého množství literárních festivalů po celém světě a sám je jedním z organizátorů festivalů Velkoknížectví poezie a Básně na asfaltu. Je také držitelem mnoha ocenění, např. ceny Carlose Shermana za nejlepší překladovou knihu (výbor z básní Charlese Baudelaira, 2017) či ceny polského deníku *Rzeczpospolita* (2020).

Pokrok v literatuře

A přece měl pravdu
francouzský pohádkář, který
dával ruku do ohně za to,
že v literatuře existuje pokrok.

Dnešní Homér
není nijak závislý
na výpadcích proudu,
může klidně řídit
novou Národní knihovnu,
i když v duši
trochu závidí
Ronsardovi a Beethovenovi:
nejlepší večerní čtení
se konala v Kulturním domě neslyšících.

Sapfó
už nekandiduje na místo desáté múzy,
vzdala se kandidatury ve prospěch
kinematografie;
i když nepoznala šťastnou lásku,
zato dostala svoji Nobelovku
za propagaci politické korektnosti
a předhonila v tom Verlaina, Rimbauda
a Georges Sandovou.

Starý Anakreon
dávno nechal pití
a může jen snít o holkách,
na oplátku je v seznamu povinné četby
všech řeckých škol a univerzit.

Villon
naplno pocítil všemocnost ochránců lidských práv,
i když v zemi pořád nezrušili
trest smrti,
a i když zruší –
co změní hrstka disidentů
s plakáty „Kam se poděl Villon?“

Zavržený všemi Hugo
poznal z vlastní zkušenosti,
že výraz „osina v zadku“
má nejen přenesený smysl.
Zato teď máš showbusiness
a můžeš psát texty na hudbu.

Goncourt
píše svůj blog na internetu.
Trpí rozdvojením osobnosti.

Faulkner a Márquez
soutěží v turistické branži
a nabízejí last-minute zájezdy
do Yoknapatawphy a Maconda.

A pouze Catullus
nepocítil zvláštních změn:
jako před dvěma a něco tisíci lety
oplakává vrabce své milované.
To víte, ptačí chřipka...

Sudé číslo

Holka přijde do obchodu,
koupí si heřmánkový čaj,
balení obsahující dvacet sáčků.
Holka přinese balení domů.
Vyndává sáčky jeden po druhém
a hádá: „Má mě rád. Nemá mě rád.
Má mě rád. Nemá mě rád. Má mě rád.“
I když ví, jak to v životě chodí
se sudými čísly. Ale co naděláš?
Heřmánkový čaj balený po pětadvaceti sáčcích
zase rozebraly jiné holky.

Víme, oplakali jsme to!

Tříletý chlapeček
kráčí vedle matky
a zničehonic se svalí
a pořádně sebou praští o asfalt!
Koleno je rozbité do krve,
ale on nebrečí,
tříletí muži nebrečí,
zvedá se,
opráší se
a nezávislým tónem říká:
„Málem jsem upad!“

Čtyřletý chlapeček
leží na operačním stole
a jen tak tak, že se nerozbrečí,
protože jaký z něj může být chlap,
když se mu paní doktorka hrabe
v pindíku nějakým želízkem,
aspoň, že za nepřítomnosti rodičů.

Pětiletý chlapeček
se dočkal chutného balíčku
ve svém mimoměstském protituberkulózním sanatoriu
a samou radostí ho celý snědl, jenže si splet skříňku,
a pak v ní holčička něco hledala,
nenašla nic a rozbrečela se,
a spolu s ní chlapeček,
protože nasrat na ty pomeranče,
sanatorium je v karanténě
a rodiče zase nepustili,
jsou tam za oknem, podívej,
mávají na něj,
zatímco se cpe cizím balíčkem...

Otec tříměsíční dcery
cestou na laserovou kliniku
je svědkem rozhovoru.

Tříletý chlapeček
kráčí vedle matky.
„Mami, víš co, taky umřeš!“

„Co to plácáš?!
Chceš snad, aby tvá máma umřela?“
„Ne, nechci. Jenom ti to připomínám.“
Pane Bože,
ať jen to doktorka nepoplete s tou laserovou čočkou,
chraň na cestách všechny tvoje rošťáky,
všechny slepce
a ty, jimž dnes nakapali do očí.

Svatý František Kalifornský

Chodí po Chinatownu v teplém roláku,
Pletené čepici a rukavicích bez prstů.

Jednou věnuje grafiťákovi novou barvu ve spreji.
Jednou hodí pět doláčů pouličnímu herci.

Umí jazyk zvířat a zahraničních turistů.
Rozumí psům a pejskařům,
A ty žádá, aby uklízeli po svých miláčcích.

Vodí na pláž a seznamuje osamocené lesby.
Zve bezdomovce na básnická soaré,
Na nichž po básních přichází na řadu pizza.

Když pršet začíná, rozdává kolemjdoucím
krásné deštníky,
Opatrně sbírá z asfaltu šneky a žížaly,
Které nechává rybám
A ryby ptákům.
Dvě rybky obvykle stačí, aby se najedli
Přístavní kormoráni.

Zrána pracuje jako strojvůdce
Na pozemní lanové dráze
A pouští zdarma všechny městské kočky,
Které sedávají na stupátkách a spokojeně
Si hladí vousy pětadvaceticentovými mincemi.

Přes den věští v slavném knihkupectví,
Když otevírá k návštěvníkovi nejbližší svazek

Na náhodné stránce:
„Všechno, co potřebujeme, je láska!“
Říká hubenému puberťákovi s prasklými brýlemi.
A jeho kamarádovi, který ho drží za ruku:
„A když se nedokážete milovat se stejnou silou,
Buď tím, kdo miluje víc!“

Večer se prochází u Tichého oceánu,
Povídá si s rybáři a jachtaři.
Mrzne a aby se zahřál, stoupá nahoru,
Těžce dýchá, pouští z úst husté oblaky
Teplé páry – a Golden Bridge
se topí v mlze.

The Poetry Center

Večer poezie v Centru poezie
Byl vřelý a přátelský.
Aula byla plná posluchačů
A police plné knížek.
Všech pět básníků bylo velmi talentovaných
A dobře známých ve své zemi.
Všechno bylo velmi korektní.
Paní četla jako první
A čtveřice gentlemanů až po ní.

Paní řekla, že její básně
Nejsou přeložené do angličtiny
A přečetla ukázku z románu.
První gentleman řekl, že ani jeho básně
Nejsou přeložené do angličtiny
A přečetl povídku.
Druhý gentleman řekl, že jeho básně
Jsou přeložené, avšak
Stejně raději přečte prózu,
Neboť tak ho pochopí lépe.

Třetí gentleman se přiznal,
Že vůbec nepíše poezii
A bude zde jediným prozaikem,
Čímž hodně rozesmál publikum.

Pouze čtvrtý gentleman
Přečetl jednu báseň
V originále a v angličtině,
Avšak čínský přízvuk byl tak silný,
Že jen málokdo dokázal rozlišit obě jazykové verze.

Moderátor měl velkou radost
A vyjádřil naději, že poezie
I nadále bude žít a rozvíjet se
V jiných zemích v jiných jazycích.
Já jsem měl také radost, a bylo z čeho:
Za celý večer poezie v Centru poezie
Nezazněla ani jedna špatná báseň.

Moderní báseň

Nevadí, že moderní báseň
je jaká je,
jelikož její první čtenáři
jsou překladatelé.
A autor by je nerad urazil básní,
kterou nejde přeložit.

Vadí, že moderní báseň
je jaká je,
jelikož její poslední čtenáři
jsou básníci.
A autor by je nerad urazil básní,
Kterou nejde napsat.

Člověk by si tak přál být čistý lyrik
a bloumat s lyrou v podpaží,
před hrubou prózou schovat se v Pružanech
či v Rečici.
Jenže ho jednou vytočí syčáci
a křičí: „Homofobní sráči!“
A ztratí v okamžiku
čtenářů dobrých půl tisíce.

Starý básník

Starý básník
nemá žádné zlozvyky
z pití ho po ránu pálila žáha
a z cigaret žloutly zuby;
pak zuby vypadaly,
ale nač měnit na sklonku let zvyky.
Pokud jde o drogy,
mohl by se zmínit, že je zná,
aby si lehce získal popularitu mezi mladými,
ale proč by to dělal, ať si o ni dbají sami,

a starý básník,
známý široko daleko,
byť v úzkých kruzích,
ale tak široko,
že když se mladí literáti
po básnických čteních
ocitnou na záchodě u vedlejšího pisoáru,
trémou zapomínají rozepnout si poklopec.
„To je tedy ale!“ myslí si básník,
„to já bych takhle nemohl!“

Protože starý básník
přečetl za svůj život
čtyřicet osm knížek,
z nich bylo dvaadvacet jeho,
k dvaceti dvěma ještě napsal předmluvu
a první čtyři si pamatuje matně,
přestože má v policích
dva a půl tisíce knih svých kolegů,
všechny pochopitelně s autogramem,
aby je nedejbože neodnesl do antikvariátu;
přesto je občas odnáší.
V mládí se mu smáli, že je nevzdělaný,
a ironicky mu předhazovali: „Učit se, učit se, učit se.“
Ale teď už ne, protože

starý básník
navštívil dva a půl tisíce škol,
aby si každá žákyně
kromě večera, kdy ztratila nevinnost,

u promoce
pamatovala i jeho tvůrčí večer,
jenže žádná si ho nezapamatovala,
a když ho některá pozná na ulici,
ukáže se,
že je to sousedka odnaproti
nebo vnučka.

Starý básník
má dodnes trému před svým vystoupením,
pořád přemýšlí, zda budou křičet „bravo!"
a provolávat „ještě!",
proto čte důrazně a vyzývavě,
jako by se ptal, co proti němu kdo má
a zda jsou pro, anebo proti.
Všechno nakonec dopadne dobře.
V hledišti všichni svorně křičí:
„PRO!" a „JEŠTĚ!"

Z běloruských originálů vybraných ze souborného vydání autorova díla Фантомныя радасьці *(Sejny: Fundacja Pogranicze, 2021) přeložil Sjarhej Smatryčenka. Překlad básně „Starý básník" vyšel ve výboru současné běloruské poezie* Dvě duše *(Svárov: Nakladatelství Olga Krylová, 2010).*

Česko dostalo možnost blíže se na nás podívat a lépe nás uslyšet a já jsem se ráda setkala s lidmi, které už znám, a také objevila další, se kterými jsem se ještě nepotkala. Čím dál víc si uvědomuji, že hranice jsou jen konvence a svět je ve skutečnosti větší, než si vůbec dokážu představit. A dobrých lidí je v tom světě mnohem víc než těch sraček, které občas vyplouvají na povrch.

(Kryscina Banduryna, FB, 7. 10. 2021)

Sjarhej
Prylucki
Dmitrij
Strocev

Dovedu si dobře představit, že český kulturní život bude mít i svou drobnou běloruskou sekci – okruh autorů emigrantů, ať už usazených zde, nebo v kterékoliv svobodné evropské zemi. Je to jedna z cest, jak posílit hodnoty svobody, kultury a demokracie v postkomunistickém prostoru – a opakuji, že smysl takové průniky nemají jen pro Bělorusy, ale i pro nás, kteří sami často potřebujeme lekci sebereflexe.

(Eva Klíčová, nedatováno)

Sjarhej Kalenda
Сяргей Календа

Sjarhej Kalenda (Сяргей Календа, nar. 1985 v Kapylu) je spisovatel a redaktor, vzděláním kulturolog a hebraista. Studoval na Fakultě mezinárodních vztahů Běloruské státní univerzity a v oddělení literatury a filozofie Běloruského kolegia. Je členem Běloruského PEN klubu a Svazu běloruských spisovatelů. Vydal na tucet prozaických knih, z nichž některé se dostaly do užšího výběru různých literárních cen: např. autobiografickou zpověď *Cesta na konec lůžka* (Падарожжа на край ложка, 2016), povídkovou sbírku *Pankáči občas umírají* (Часам панкі паміраюць, 2018) či povídkovou sbírku pro děti *Baltské ponožky* (Балтыйскія шкарпэткі, 2019). Se svou první ženou, výtvarnicí Vasilisou Paljaninou, vydával časopis aktuální prózy *Makulatura* (vyšlo deset čísel, jedno z nich bylo věnováno slovenské literatuře), od r. 2017 vydává literární občasník *Minkult*. Kalenda v dětství absolvoval v umělecké škole obor hry na klarinet a saxofon, v posledních letech se věnuje i výtvarnému umění a je uznávaným profesionálním kadeřníkem.

Knihy Sjarheje Kalendy Pankáči občas umírají *a* Cesta na konec lůžka *patří do volné trilogie pojednávající o významných etapách, ať už ze života hlavní postavy či postav (ty nezřídka mají rozpoznatelné rysy autora), anebo vůbec celé společnosti. První zmíněná kniha je zároveň formální hrou, mozaikovým holdem pankáčskému mládí, který se dá číst podle různých klíčů, např. podle deseti tagů. Druhá kniha je psaná klasičtější formou, zdá se být ovšem ještě otevřenější a bolestivější zpovědí o prožívání rodinné ztráty. Obě knihy měly velice příznivé ohlasy u čtenářů a přinesly autorovi uznání v podobě několika literárních cen.*

Pankáči občas umírají

(…)
Ameriku jsem poprvé viděl zdálky a byl jsem okouzlen. Viděl jsem ho mistrně plivat skrz zuby na deset metrů daleko (metry se počítaly dlouhýma krokama). Ráno, pět minut předtím, než začnou pouštět do školy, stojí kolem Ameriky zástup kluků, on se směje a fluše a všichni to sledují a několik kluků se hned vrhá počítat krokometry.

Amerika byl skutečný hrdina školy. Nosil kšiltovku USA s orlem a módní kožené náramky; kde, kdo a jak mu je upletl, prodal nebo věnoval, to se neví; do školy chodil v oblečení, které vypadalo úplně jinak než to naše, které nám rodiče kupovali v obchodním domě na Ňamize, a v krásných zahraničních sportovních botách, za které mu ředitel často dával co proto.

Všem vyprávěl, že žil celý život ve Státech, a teď, když nastala perestrojka, přijeli rodiče sem, protože se rozhodli, že tady to pro bývalé olympijské vítěze bude lehčí. Amerika nám všem učaroval tím, s jakou lehkostí dokázal být drzounem i sympaťákem, jak byl ke každému spolužákovi pozorný a současně drzý na učitele. Amerika se snadno seznámil s každou dívkou a trojku dokázal střelit jakýmkoli míčem, ať už fotbalovým, basketbalovým nebo volejbalovým. A klidně se pohádal s každým kolemjdoucím a třeba se s ním i porval. Na takové kádry nebyla naše škola stavěná a samozřejmě vůbec nikdo, kromě samotných Amerikových rodičů, netušil, proč se vrátili sem, do toho Minsku.

(…)
Každý den nosil Amerika do školy něco zajímavého a předváděl se s tím jako opice.

Přitáhl třeba helmu na americký fotbal – a pak nebylo celý den na chodbách slyšet nic jiného, než jak se kluci honí za někým v helmě.

Lítali za ním a on se jim pokoušel utéct, ale někdy se zastavil a obrátil zpátky a vběhl rovnou do zástupu kluků, v jediném okamžiku se z puberťáka v helmě stala bowlingová koule a z těch, co mu stáli v cestě, byly kuželky.

Baseballová dřevěná pálka – a celé druhé poschodí řinčí rozbitým sklem, protože pálka z nešikovných a slabých rukou školáků vyklouzne a letí jako vrtule do nejbližšího okna. A ředitel už obvolává rodiče.

Prak americké výroby vypadá ve srovnání s našimi dřevěnými praky jako opravdová zbraň. Těžký kovový držák a guma, která se dala natáhnout na délku paže a potom vystřelila zprudka jako pistole, i díru ve zdi dokázala prorazit.

Pískem naplněné barevné kožené míčky na žonglování proměnily školu na celý den v jeden velký svátek, každý se učil, jak se dá udržet ve vzduchu tři, čtyři, pět míčků najednou. Amerika zřejmě dokázal žonglovat všemi deseti.

Vyprávět o tom, jaké zajímavosti měl Amerika doma nebo co měl v Idahu, nemá smysl, stejně se žádný tetris nedá srovnávat s opravdovou konzolí, barevnou televizí nebo nabušeným horským kolem.

(…)

Jednou donesl Amerika do školy malý žlutý diktafon. Celý den pak nahrával, co si lidi povídali nebo o čem si šeptali, nechával žlutou plastovou krabičku na těch nejroztodivnějších místech: ve sborovně, na záchodě, v šatně, holkám pod lavicí. Kluci, kteří o diktafonu věděli, věděli taky, kde potom Amerika vždycky o přestávce pouštěl, co během hodiny nahrál.

Co všechno tenkrát neslyšeli: jak učitelé rozebírají jednotlivé žáky, jak někdo kadí a prdí na záchodě, jak se holky šeptem dělí o svá tajemství, příhody a nápady, ale největší diktafonovou bombou se stala nahrávka hlasu botanikářky. Amerika zmáčknul pár tlačítek a celá třída se válela smíchy z jejího zkomoleného pištění: „Houby patší do šíše…" Tohle bylo fakt husté, tak husté, že z toho jednomu z Amerikových spolužáků ruplo v bedně, fakticky mu z toho diktafonu ruplo v bedně, protože ten kluk, jmenoval se Saša, zatoužil po tom přístroji tak moc, že začal u svého importního kolegy škemrat, aby mu ho dal, aby ho za něco vyměnil, aby mu ten diktafon prodal, a dokonce přísahal, že je připraven udělat úplně cokoli, co jen bude Amerika chtít.

A Amerika chtěl. Řekl Sašovi, ať ho o ten diktafon poprosí na kolenou, během velké přestávky mezi směnami, u vrátnice, kde bývá tou dobou nejvíc žáků i učitelů.

A Saša souhlasil.

Oběd. Velká přestávka. Desáťák klečí, před ním se tyčí Amerika, usmívá se a drží v ruce plastový diktafon s funkcemi změny tembru hlasu a rychlosti přehrávání.

„Drahý Ameriko, dej mi prosím ten diktafon, moc tě prosím!" – a Saša popotahuje nosem. – „Potřebuju ho ze všeho nejvíc v životě, šíleně po něm toužím."

Z běloruského originálu Часам панкі памiраюць (Vilnius: Lohvinav, 2018) přeložil Sjarhej Smatryčenka.

Cesta na konec lůžka

(…)
Je třeba uznat, že postele byly v naší rodině čímsi archetypálním, něčím na způsob jungovského nevědomí. My s bráchou jsme se věčně dělili o naši patrovou dětskou rakev, dokonce i v době, kdy už nám nohy vyhlížely z okna, jemu vrážely kolena do horní palandy a mně zase kopyta visely shora… věčně jsme se krčili ve svých peleších… svíjeli jsme se v pózách embryí a spali, snili, masturbovali… mně se dokonce dařilo tahat na horní palandu holky, když rodiče odjeli na venkov za příbuznými… postel se kolíbá ze strany na stranu, už už z ní spadnem, sletíme na podlahu a já si určitě zlomím penis… ale ne, nějak se nám podaří nespadnout, jenom se všechno houpe na všechny strany jak v nočním vlaku… a ona sténá: „Co to se mnou děláš, panebože, ooo, co se mnou děláš!"… brácha mezitím obvykle čeká v kuchyni nebo před zavřenýma dveřma. Nebo je prostě pryč.

Brácha se často ulejval s kamarádama a coural po sídlišti… když byl úplně malý, tak to ještě šlo, jenom neškodně blbli… dokud nezačali pít Glykodin… to už nikdo neměl pomyšlení ani na sex, ani na spánek, ani na lenošení před bednou…

Postel mých rodičů byla lůžkem jejich první lásky, prvního sexu, prvního spánku a vůbec, ta postel viděla za svůj život všechno – početí moje i bráchovo, násilí, bitky, noční můry i barevné sny, moje první nezdařené pokusy o milostný akt, a pak tahle postel, přesněji rozkládací pohovka, plynule a nenápadně vyměnila vesnickou chalupu za pokoj v městském tři plus jedna, až se nakonec přestěhovala do pokoje mladšího bráchy a rodiče si pořídili sestavu postel, komoda, prádelník se dvěma malýma nočníma stolkama… a v životě mojí mámy byla tahle „ložnicová" sestava prvním a největším přáním v novém bytě a ve shodě s dalším během Möbiovy životní pásky se pro ni pak tohle nové velké lůžko stalo místem posledních dnů a posledních slov.

A co se stalo potom s tou epochální rozkládací pohovkou, zeptáte se… a stalo se tohle: když máma zemřela, počkali jsme asi půl roku a s V. a Churmou jsme se přestěhovali z pronájmu zpátky… a můj brácha už žil a pracoval v Moskvě. Dohodli jsme se, že tohle lůžko milostných her a dramat vyhodíme do smetí, jen si samozřejmě počkáme, až taky otec odjede do Ruska za prací, aby to neviděl a nepřekážel, neboť je moc sentimentální a je to sběratel haraburdí do morku kostí… odnesl jsem tu postel, přesněji rozkládací pohovku, ven a nechal u vchodu…

Jen si to představte… prožít půlku života na rozkládací pohovce, jejíž péra by vás tlačily do zad a vy byste to mohli řešit jen tím, že byste se podkládali čím dál větší spoustou plédů a prostěradel… moje matka si nemohla dovolit pořádnou postel celý život, ale jak to, že já jsem si v tom případě mohl dovolit jídlo, hadry a placenou školu? Protože obětavost mé

mámy neznala mezí, svoje srdce už dávno nakrájela na kousky a s láskou nám je cpala s bráchou do kapes vyžehlených kalhot s puky... kusy srdce mně a bráchovi prostě do kapes... a ty kusy byly vždycky nejdřív vlhké, ale pak vyschly a my s bráchou jsme si je pověsili na krk, na stejnej řetízek, co nám visel křížek.

A co si myslíte, že se stalo s tou vyhozenou postelí? Celej víkend na té pohovce chlastali puberťáci... chlastali, kouřili a dělali si navzájem cucfleky… stačilo jen vynést tu ďábelskou věc ven, a hned ji obsadili zasraní haranti… já jsem takovou urážku nesnesl, dokonce ani u téhle postele, která ve mně vyvolávala jen odpor a lítost… praštělo mně při tom v zádech, ale tu postel jsem kurva odnesl na velké smetiště a tam jsem s ní fláknul o asfalt, až se jí nohy rozletěly na všechny strany.

***

Celé moje a bráchovo dětství bylo plné překvapení, na který se člověk nemá ptát, ale koukat na všechny strany, koukat pozorně, sledovat… strejda třeba vyholil stánek a přitáhnul domů fůru různých blbostí jako laky na nehty, balíčky žvejkaček, hadry, herní konzole Dandy… něco z toho jsme používali, hráli jsme na konzolích v obýváku, když nám tam dovolili vstoupit. Když jsme chtěli jít do obýváku, musela nám to dovolit buď babka, nebo teta… a když nebyly doma, obývák s televizí byl obvykle zamčený, ale jak jsme se radovali, když přišel strejda a normálně nám obývák otevřel, zapnul bednu a konzoli a my jsme s ním hráli, občas dokonce donesl colu nebo něco ještě víc nepředstavitelného. Strejda někdy taky přišel s kámošema, šlehli si a hned odpadli a my s bráchou jsme pak mohli hrát na konzoli, jak dlouho jsme chtěli, dokud se z práce nevrátil někdo z rodičů, anebo, což byla mnohem horší varianta, babka.

Byli bysme se měli skvěle, kdybysme jen neměli tak hrozné a těžké dětství, a skutečnost, že se z nás s bráchou stali relativně adekvátní muži, je stoprocentně máminou zásluhou.

A teď pravděpodobně děláme všechno tak, abysme se nepodobali otci, snažíme se nepřehánět to s alkoholem, být správnými oddanými manžely…

Ať se v našem rozervaném životě dělo cokoli, máma nám vždycky přišla na pomoc, vždycky nás zachránila a pomohla nám vyhrabat se i z té nejhorší pasti.

Byly doby, kdy se mzda v automobilce, kde pracoval otec, vyplácela věcma. Je jedno, co to bylo za věci… občas to bylo fakt docela překvápko… kravina na hovno, které se už nezbavíš. Mělo by smysl, kdyby továrna dávala místo peněz třeba motory nebo nějaké cenné věci, ale občas to naši rodinu přivedlo až do hysterických záchvatů… když máma, jak se mi zdálo, byla nějak divně veselá. Noc, ožralý otec chrápe na podlaze, ale než usnul, stihl

rozházet po pokoji pár papírků – běloruské rubly! Vedle otce leží červené střevíčky… velmi drahé červené dámské lodičky, které se nedají uvařit nebo sníst s máslem, sýr na ně nedáš, smaženici z nich neuděláš, takže jsou prostě na hovno, a máma sedí na posteli a směje se a já na své horní palandě dělám, že spím, a sleduju to skulinkou zpod deky a nechápu, proč se máma směje, když to vůbec není k smíchu. A brácha taky leží na palandě dole a taky dělá, že spí, a přemýšlí, špekuluje, jak by se dala z červených dámských lodiček uvařit polívka, nebo je zkusit třeba podusit?

Otec nás vždycky rád obšťastňoval svými dobrodružstvími. Než přišel domů, často jsme ho čekali, jako by se vracel z války nebo z nějaké divné dobrodružné cesty. V pokoji byla večer vždycky napjatá atmosféra a dokud jsem nevyrostl a nezačal trávit večery s kytarou a flaškou čúča v partě na schodišti, tuhle atmosféru jsem cítil celým tělem, byla jako želé, tahle atmosféra čekání, nervů a věčné naděje, která byla tak hustá, že se dala jíst lžicí přímo ze vzduchu.

Ležíme takhle v postelích, babka nás vystrnadila z obýváku, vypnula televizi a všechny poslala pryč, že prý teď půjde spát… ano, z obýváku, z největšího pokoje v bytě, obrovského, a my čtyři jsme nacpaní v komůrce devět metrů čtverečních… a vůbec se nám nechce spát, a tak ležíme a čekáme, máma leží na své posteli, vedle ní po obou stranách my s bráchou… hladí nás po hlavách… všechno by ten večer bylo báječné, kdybysme nečekali, až se otec vrátí z nějakého svého tajemného dobrodružství.

Uběhla hodina, už jsme usínali, když do pokoje najednou vpadlo otcovo tělo, měl zlomený nos, monokly pod očima… po práci pil s kámošema a drze se rozhodl, že se seznámí s nějakou blondýnou, která ovšem nebyla sama… vypráví nám otcův kámoš, který vždycky, i ve stavu alkoholického opojení, vypadá normálně. No což, děkujeme vám, otcův kámoši L., jsme rádi, že jsme se toho vepře dočkali…

Z běloruského originálu Падарожжа на край ложка (Vilnius: Lohvinav, 2016) přeložil Sjarhej Smatryčenka.

centrum experimentálního divadla
Zaostřeno na Bělorusko

Účast na festivalu pro mě byla novou zkušeností – v tom smyslu, že před „Světem knihy" jsem byla plně v zajetí běloruských událostí a neměla jsem možnost prezentovat Bělorusko a běloruskou poezii za hranicemi země. Je velmi důležité neuzavírat se do sebe, ale vstupovat do společného kontextu, chápat souvislosti mezi různými zeměmi a různými lidmi; díky tomu si uvědomíme, v jaké fázi se nyní nacházíme a jak by se věci mohly dál vyvinout.

Dalším důležitým bodem je, že jsme se mohli na chvíli vynořit z pekla, ve kterém se v Bělorusku nacházíme, nadechnout se čerstvého vzduchu… Pozvání Ambasády pro mě bylo jako záchranné lano, kterého jsem se chytila ve chvíli, kdy už se mi zdálo, že to nevydržím.

Existence Ambasády je vedle různých dalších iniciativ diaspory dnes bohužel téměř jedinou zárukou, že běloruská kultura zcela nezahyne, že je živá a bude zachována až do chvíle, kdy ji jako olympijský oheň bude možné přenést zpět do Běloruska.

(Kryscina Banduryna, dopis, nedatováno)

Tacjana
Ňadbaj

GESAMTKUNSTWERK

Jsem vděčna, že jste nenechali Bělorusy samotné v jejich neštěstí. Dějiny nám přichystaly velkou zkoušku. A možná jí musí porozumět a zamyslet se nad ní nejen Bělorusové. Možná je to příležitost pro lidstvo ještě jednou se zamyslet nad banalitou zla, nad tím, jak snadno a neviditelně může přetrvávat.

(Nasta Kudasava, dopis z 11.5.2021)

Nasta Kudasava
Наста Кудасава

Nasta Kudasava (Наста Кудасава, nar. 1984 v Rahačově) je básnířka. Na Běloruské státní univerzitě vystudovala ruskou filologii a navazující magisterský program v oboru literární věda. První básně publikovala v patnácti letech v týdeníku *Naša Niva*. Upozornila na sebe hned první sbírkou *Listí mých rukou* (Лісце маіх рук, 2006). Po studiu v Minsku žila několik let s manželem v Petrohradě, v Homelu nebo na běloruském venkově, ale po rozvodu se vrátila do rodného Rahačova nad řekou Dněprem, kde vychovává syna a dceru. Dosud vydala čtyři básnické knihy, přičemž třetí – *Mé nevymluvně* (Маё невымаўля, 2016) – byla běloruským PEN klubem uznána za nejlepší běloruskou knihu roku. V únoru 2021 se Nasta Kudasava stala držitelkou ceny Michase Stralcova; u této příležitosti vyšel její první rozsáhlejší výbor *Jaro. Rtům je těsno* (Вясна. Вуснам цесна).

Okrestin

Zde každý se bojí přiznat, že o někoho přišel,
Že už to ani nejde šlapat po zemi bez hrůzy:
Jako lámání kostí zní praskot sosnových šišek,
V trávě jak boty vrahů se černají pařezy.

Po nebi táhnou průvody, oběti sdružené do setnin –
Opřen o nebeský volant, má plné oči slz a do toho
Mumlá si zoufalstvím šílený letec Okrestin:
„Na všechno už zapomněli.
Nezachránil jsem nikoho."

Matčin hlas

(Památce Ramana Bandarenky)

Venku šílí lidské moře, já mu však nevěřím.
Neúměrně těžkému slovu „úmrtí" navzdory,
Zatáhnu raději záclony, uvařím večeři.
Zde víno, panenka, tymián, bazalka, brambory…

Venku přes náměstí burácí výkřiků změť,
neúnosné slovo „hrdina" na vlajkách mají.
Co je mi po tom všem? Za chvíli syn bude zpět,
Sedne si ke stolu a spolu se mnou se nají.

Kdyby však nepřišel, zvednu se, půjdu za Bohem ven,
Řeknu mu: „Ty, jenž jsi udělal louč z našich srdcí!
Hrdinu si nech! Vrať mi živého syna jen!
Vrať mi ho, obyčejného, slyšíš? Víc nechci."

***

Vyhnali svobodu z ulic a domů,
Do krunýře nacpali pravdu.
Kdo jsou ti, kteří zaveleli k tomu?
Kde před nimi útočiště najdu?

Jejich duše jsou tukem obalené,
Svědomí je čínský padělek.

Bojím se ponechat oči otevřené.
Mlčení aplikuji jako lék.

Venku lovecký pes štěká a skotačí.
Vládne nám strachu a zoufalství přesila.
Miluji – to mi snad postačí,
Abych přežila.

„Soudcům“

Bylo by zbytečné vás proklínat:
Sami jste vlastním peklem.
Nedokážete už klidně spát
V našem kraji vlídném a pěkném.

Zůstaňte přesně takoví
Jací jste, životu pro smích.
Ať se prázdné lebky dál houpají
Na vašich krcích.

Jste bez svědomí, nemáte srdce,
Ale dočkáte se toho dne,
Kdy i pro vás přijde velký Soudce,
A Ten rozhodne.

***

Zamknout se doma, to svedem,
Jen nevidět minulost krvácet…
Nevěřili jsme na rok třicet sedm,
Zaklepal nám na dveře rok dvacet.

Úzkost jako zetlelé listí
Vrchovatě plní pytle těl.
Chtěla bych se probudit a zjistit,
Že můj duch odplul pryč, odletěl.

Nevěřili jsme, teď už věříme.
Neviděli jsme minulost krvácet…
Spali jsme za zamčenými dveřmi,
když zaklepal nám na ně rok dvacet.

***

Probuď se, tulačko, vidíš, jaký je náš ortel?
Zde by zemřeli zoufalstvím Kafka, Huxley i Orwell.
Zde ti, co o cti nemají ponětí, do propasti spolu letí
Zde narazíš na mini-armageddon v každé čtvrti.
Probuď se, tulačko Psyché! Čeká nás výlet!
Rádi jsme mlčeli a teď nemá cenu ani kvílet.
Takže pojďme do ulic, tam se nám hlas zocelí.
Zima přijde za chvíli, omotá nás obvazy a zacelí…
Za chvíli bílý sníh pokryje svět vezdejší,
Sníh je větší a mocnější než ty černé vězeňské vši.
Sníh nám prostře cestu a povzbudí nás znovu k žití,
Vězení se zřítí a v hlavách lidí se rozsvítí…

***

(Voloďovi a Maryně Glazovým)

Šílenství je na koni,
rozsévá kolem lež.
Zvládneš to, dceruško,
jen když nezapláčeš.

Pozvedni se nade vše,
co nás do ghetta žene,
jen ať tvé city zůstanou
neporažené.

Povznes se nad zrůdy,
jež šíří strach a klam.
Své světlo neodevzdej
ohyzdným užovkám.

Ta bolest není napořád,
jen Pravda ať je vlajkou tvojí!
Při těch, kteří se už nechtějí bát,
Sám Pán Bůh stojí.

Vzkazy

Nedoručené dopisy do vězení jen tak nemizí.
Těm vzkazům narostou křídla: vytvoří vzkazí hejna,
odletí někam do nebe a svobodně tam zahnízdí.
Tetování na bílých zádech zůstávají neochvějná.

Vězňové prorostou skrz mříže. Každý z nich, jako jilm,
natáhne k nebi po větách větve a ratolesti.
A nebe v podobě vzkazů a vzkazích mláďat sestoupí k nim.
Mraky odtáhnou, a vězňům se uleví od bolesti.

***

Prosím tě o slitování, drozde, můj Hospodine,
Jako z vykloubené končetiny, mám ze života jen útrapy.
Plížím se za plžem, i urostlý angrešt rozhodí mě,
Jsem ta nejmenší ze všech, jsem druh zbytečné atrapy.

Ani zrůda, ani blázen, ani zvíře, ani kacíř –
Jsem nesmyslné smítko, jež se ve tvém oku ztrácí.
Oslepí mě puškvorec a málem se na zem skácím,
Hlava se mi točí, jako básníku Navoímu v tanci.

Neuvěřitelný vřes s jeho krásou je mi na přítěž,
Nemohu popadnout dech, cítím, že praskám ve švech.
Vem si zpátky svůj dar, tvůj dům, ten je na mě příliš!
Žít v něm stejně neumím, jsem ta nejpodivnější ze všech…

Hospodine můj šeříku, prosím tě, ať mi neublížíš –
Ze vznešené záře světa se mi tají dech…

Seznamy

Podzim šeptá nám své věčné kázaní rudého listí,
Vyťukává nám pravdu zobáčkem své věrné sýkorky…
Neslyšíme je v hučení jmen: čteme v seznamech lidí,
Které sepsali ti, jež s lidmi zacházejí nelidsky.

Všichni pláčou, když své blízké v těch seznamech nenajdou –
Také pláčou, když najdou: jsou tedy tam, za vězeňskými zdmi.
V seznamech jsou „Baranaviči, Sluck, Žodzina, Akrescina, Mahilou" –
Pokryly tělo země jak hematomy, země je v bezvědomí.

Ale jednou to všechno snad skončí – to šílenství, krutosti,
Skončí srpen, ve kterém jsme zůstali všichni a napořád.
Bůh otevře svůj seznam a z toho se už nikdo neztratí:
žádný zrádce ani žádný vyvrhel ani žádný kat.

***

Ať jen jaro divočí, ať zrůdní ďáblové šílení
páchají zvěrstva, ať květy mimóz padají do bláta –
život zůstává v každém nezacelitelném zranění.
Když to bolí, to znamená, že jsme naživu, že jsme tříšť života.

Svět nestojí na vratkém luxusu paláců nebo módních trendů,
ani na želvím krunýři či slonům na ramenou –
svět vždy stál na těch z nás, kterým to není jedno,
kteří povstali za pravdu, za svobodu vymodlenou.

Život vždycky vytrvá. Ten, který smrti se nebál,
vstává z mrtvých a říká nám, abychom se nebáli.
Když to bolí, to znamená, že žijeme, rosteme, že jsme to obilí,
z nějž sám Pán Bůh si upeče ten nejtrvanlivější chleba.

Z rukopisných běloruských originálů přeložil Max Ščur.

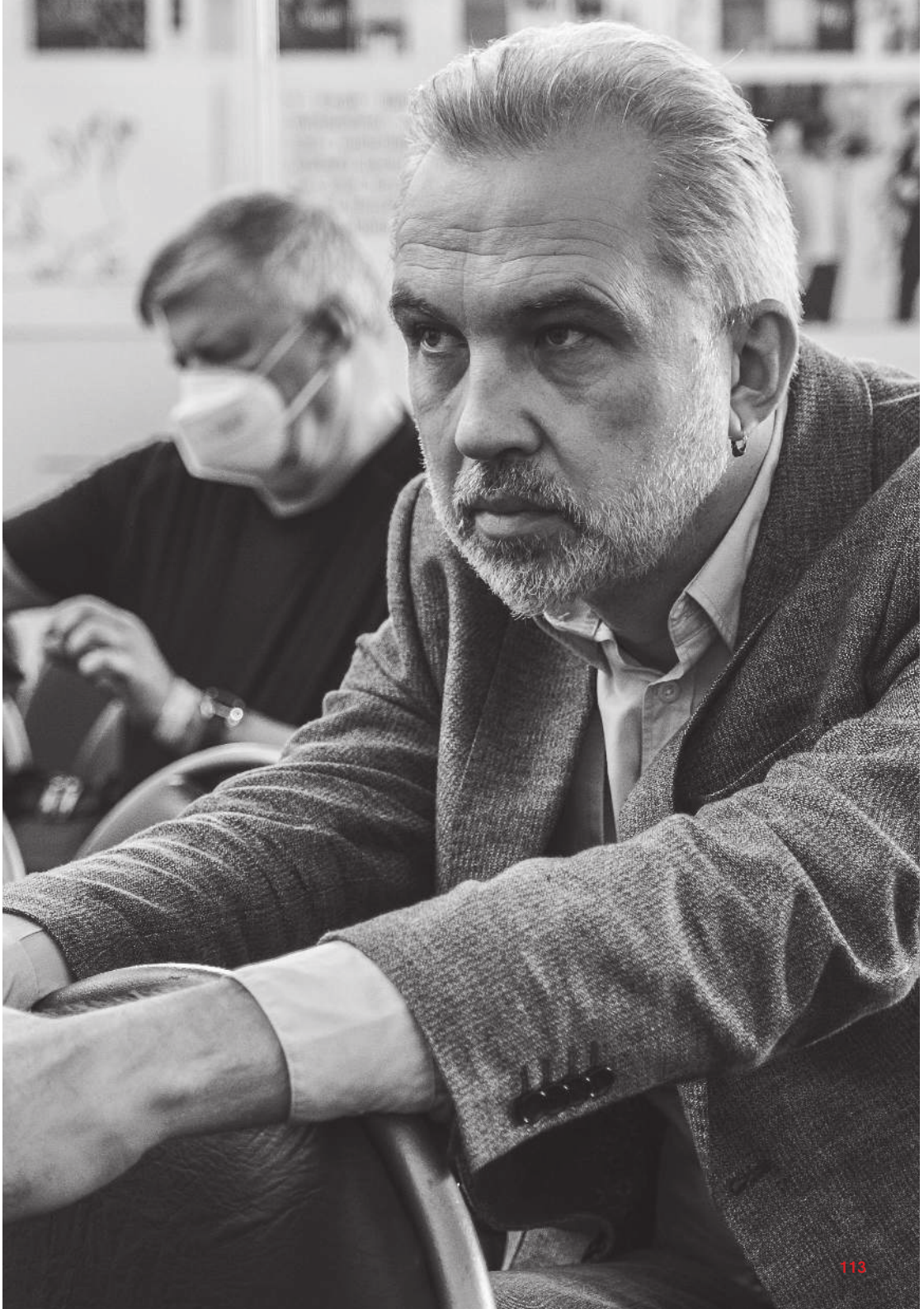

Pro nás všechny bylo důležité, abychom se po dlouhé pauze viděli osobně, obnovili lidské kontakty, cítili živou přítomnost známých a duchovně blízkých lidí. A abychom pochopili něco důležitého o sobě: jak nás a naši kreativitu změnil rok konfrontace mezi kulturou a mocí?

Moderní běloruská literatura dnes existuje částečně v exilu, autoři jsou rozptýleni v různých zemích západní, střední a východní Evropy, jejich životní podmínky a postavení jsou velmi odlišné. (…) Projekt „Zaostřeno na Bělorusko“ se však stal jedinečnou příležitostí pro komunikaci, nové známosti, seberealizaci i psychologickou podporu spisovatelů. (…) Pro některé mladé autory byla tato cesta první zkušeností s vystoupením na velkém knižním fóru.

Již řadu let svými texty a veřejnými projevy bojuji za to, aby bylo Bělorusko v Evropské unii vnímáno jako nedílná součást Evropy – a naše cesta a naše projevy doufám sehrají významnou roli v návratu Běloruska a jeho kultury do evropského diskurzu.

Kultura je něco, co se dá zachovat i mimo Bělorusko. Zůstává naděje, že se jednou vrátí mezi lidi. Nezávislá běloruská kultura dnes představuje kulturní odpor. A bez solidarity to nejde – evropská solidarita pro mírumilovný evropský lid ve velkých potížích.

Jsem hrdý na to, že vše živé a talentované, co v Bělorusku existuje, se rozhodně postavilo na stranu svobody. A jsem hrdý na to, že Česká republika prostřednictvím úsilí nadšenců podporuje náš boj, jak jen může.

(Alherd Bacharevič, dopis, nedatováno)

Ráda jsem se setkala s přáteli a kolegy, které jsem dlouho neviděla; ještě více jsem si uvědomovala, jak je důležité být mezi sebou v kontaktu a posilovat tak komunitu lidí slova.

(Tacjana Ňadbaj, FB, 26. 9. 2021)

Tacjana Ňadbaj
Тацяна Нядбай

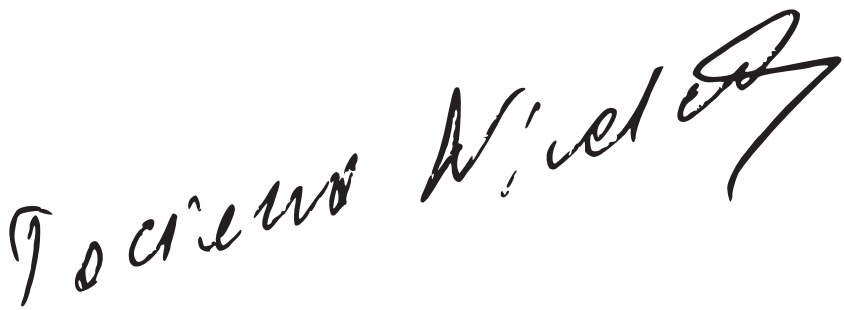

Tacjana Ňadbaj (Таццяна Нядбай, nar. 1982 v Polacku) je básnířka, překladatelka, manažerka kulturních, lidskoprávních a mediálních projektů. Absolvovala Filologickou fakultu na Běloruské státní univerzitě v Minsku, následně magisterské studium na Evropské humanitní univerzitě ve Vilniusu a doktorské studium v polském Lublinu. Působila jako předsedkyně Běloruského centra PEN-klubu; nedávno svou funkci postoupila Světlaně Alexijevičové a stala se místopředsedkyní. Přeložila mnoho knih a autorsky vydala básnickou sbírku *Sirény zpívají jazz* (Сірэны спяваюць джаз, 2014, ocenění za nejlepší prvotinu roku).

Opakuj mi, že to bude dobrý, že to nic není.
Peklo na zvonivý ráj slovo samo nepromění.
To není konec, nakonec ještě nejsme rozdrcení.
Opakuj důležitá slova, trochu rozmarů dopřej mi.

Zpoza zdí slyším andělské troubení,
jejich zpěv pak zas zásobu červených vin doplní,
která se rozlévá mou paranoickou povodní.
Vyhrabáváme hnůj, harfa hraje nám v pozadí.
To nic: ať jen zní árie
zpoza zdí.

Mezitím se mlčky dívám do studny, do nikam,
vidím jen bezednou tmu, hranice si nehlídám.
Věštím, křižuji se, zas k věštění utíkám,
obsahy mi zajišťuje bahno a sebeklam.

Všechno bude, jak říkáš, bez nás,
nebo budeme vyměněni.
Vzduchu bude dost a vězňové opustí vězení,
budou probírat se svazky života, o nějž byli ochuzeni,
a my ulehneme do svých domů a ponoříme se do snění.

***

Když svítí úplněk,
nic z toho, co se děje,
nikdy nebude nalito ani vypito úplně,
zůstane napůl plné, jako sklenice vína
budeš se chtít napít, ale budeš polykat jen prázdno
se slovy.
Slovo od slova probírat výhrůžky a prosby
a měnit stanovy:
co kdyby?

Nikomu a na nikoho nevěříš
díváš se jako zvíře skrze mříž
kde je ta, která by po tobě truchlila?
Nespavost dlouhých nocí
mačkáš si skráně, máš pocit
zvířecí hrůzy, zdá se,
že všichni kolem jsou „pro“,

zatímco jiní jsou v base,
a v tom má být síla?

Je hluboká noc, pohlcuje tě stín a tma,
srdce kleslo,
už nehoří, jen doutná,
a někde kuchařka uhnětla
těsto
nového dne –
přijde úsvit, a to těsto vykyne.

3. srpna 2020

***

Jen tak žít dál, to nám naši mrtví neumožní.
Uléháme do smradu tam, kde už leží oni, vymačkaní …

Jenom naše stíny po nás zůstanou, ustanou
křečovitá otevření oči při každém „na shledanou“,
už se nebudeme snažit vlastní přeludy zahlédnout.

Pokřivená zrcadla ukážou nám nelživě
nás jako nedosažitelné, ač blízké, a neživé

stíny, jež litanie prozpěvují sobě sami
a čekají na pošťáka s dopisy a novinami.

3. srpna 2020

***

Voda si po nocích
šeptá tvé jméno. Nezapomene.
Nemiz mi do rájů svých,
nemlč, vrať se ke mně.

Voda zářila tisíci stříber,
chovala ryby ve svém těle.
Proud natahoval ruce: jen si ber!
a teď – kdo je z tebe?

Voda nás chránila před lákadly
prozrazených tajností.
Vcházel jsi do hloubky, jako do zahrady,
a klekal si dolů se zbožností.

Jako vazký sen, až na dně
dostihla mě tvá vůně.
Ti, kteří neuvěřili návnadě,
schovají se zas do řas tůně.

***

Mezi večerem a věčností rozdílů moc není –
oba stojí ti za zády,
familiárně tě poplácávají po rameni,
proto se nestarej, jen přijmi to všechno do náruče,
neuhýbej, ať jsou to kulky či koláče.

Zítra se chystáš skočit bez dopingu do strže,
na bezdůvodný smutek přece nejde přiložit jitrocel.
Nejdřív jsi doufala, že někdo ti pomůže,
pak jsi v duchu děkovala, že si to rozmyslel.

Soumrak výrazně stanoví všemu hranici,
čára života mizí, je z ní čára dělící
mezi nebem a zemí, cítíš přítomnost dráždící
Toho, jenž odhaluje obzor o Dušičkách a Vánocích.

Večer? Nebo věčnost? Záleží něco na volbě?
To mezi výběrem a výletem do ráje je celá věčnost –
ryby slyší tvé mlčení. je to na tobě,
zda půjdeš spát, nebo navždy opustíš sešlost.

Z rukopisných běloruských originálů přeložil Max Ščur.

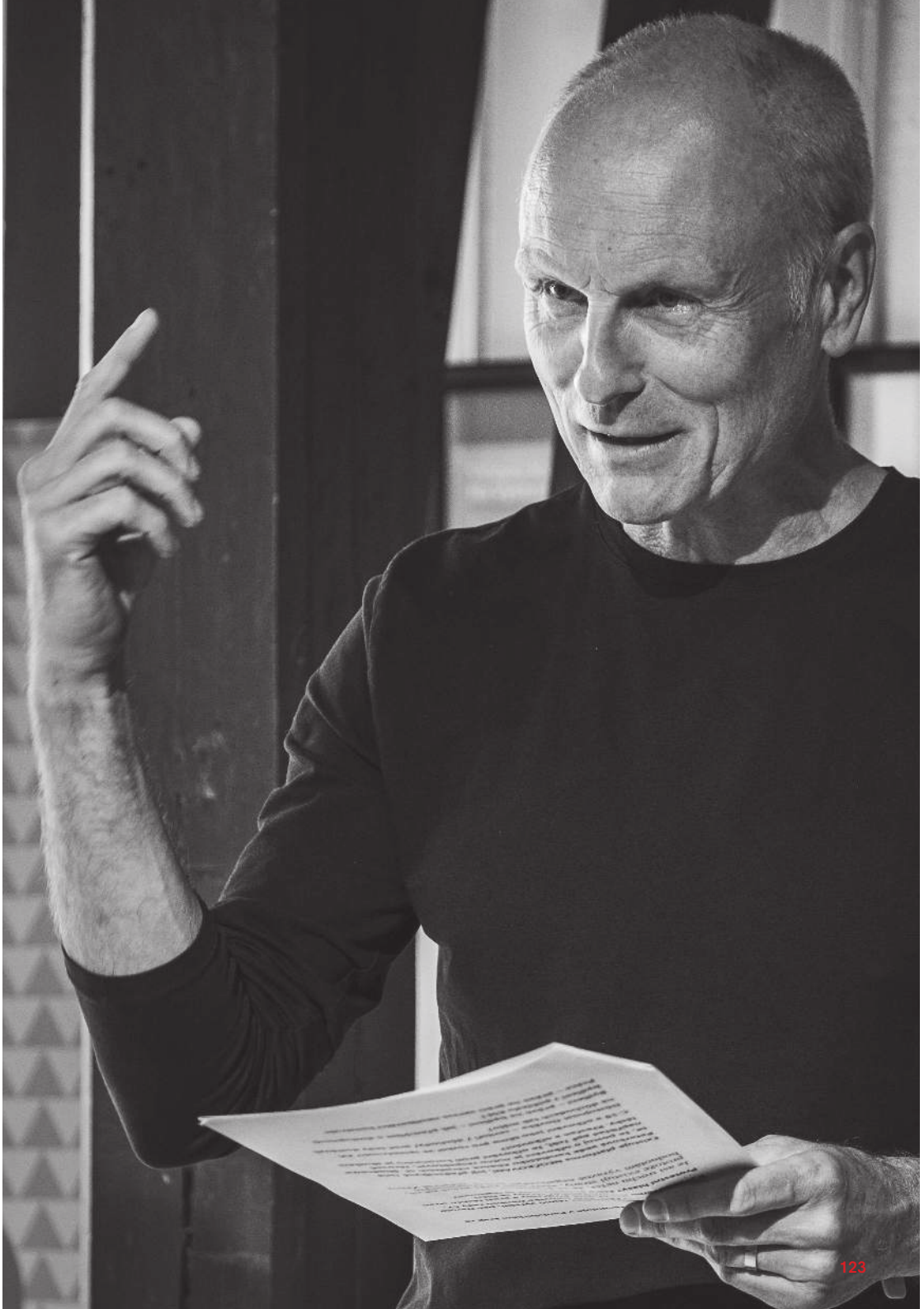

Maxim

Galerie

[Běloruský stánek] neměla na starosti žádná instituce spojená s tamní státní mocí, ale naopak v Brně vzniklá autonomní Ambasáda nezávislé běloruské kultury, tedy instituce, která reprezentuje nejen běloruskou opoziční kulturu, ale i literaturu. Už ze své podstaty je tak trnem v oku Lukašenkova režimu. „Přivézt do Čech z totalitní země 12 autorů a jednu punkovou kapelu navrch je logistická operace, za kterou by se nemusel stydět ani doktor Radosta z mého oblíbeného Kulového blesku. Zvlášť s covidovými pravidly. Věřím, že to bude mít velký smysl," napsal k tomu na svém Facebooku ředitel Světa knihy Radovan Auer.

(Jan Škrob, *Tvar*, 4. 11. 2021)

Sjarhej Prylucki
Сяргей Прылуцкі

Sjarhej Prylucki (Сяргей Прылуцкі, nar. 1980 v Brestu) žije od r. 2008 v Kyjevě. Své první dvě knihy vydal pod pseudonymem Pistončyk: *Svinské pokusy dvou mladých vyvrhelů* (Ёпыты двух маладых нелюдзяў, 2009, společně s Ulasikem Usmrkancem) a *Degenerativní slovník* (Дэгенератыўны слоўнік, 2014). Pod vlastním jménem mu vyšlo několik básnických sbírek, např. *Euridika se neohlíží* (Эўрыдыка не азіраецца, 2021), a dětská knížka *Pryč s dospělými* (Далоў дарослых, 2017). Je také autorem literární mystifikace *Vlastenectví pro začátečníky* (Патрыятызм для чайнікаў, 2016), v níž vystupuje jako překladatel poetické sbírky údajného severokorejského básníka Kima Čun-hoa (ve skutečnosti je sám autorem). Pryluckého básně vyšly několikrát také v českém překladu, naposledy například v časopisech *Psí víno* a *Plav*.

Eurydika se neohlíží

I
Eurydika v bílé kabině lanovky
zalité po kotníky krví
stoupá do ráje klečí na kolenou
popel jejích vlasů sype se na podlahu
tam dole ji dlouho vyslýchali
trhali nehty
těhotnou ji bili do břicha
než ji propustili
do nového domu muže

II
všichni kdo se tu proměnili v popel
mluví se mnou po nocích
a ve dne mě nenechají soustředit
když krájím maso čtu noviny
zašívám díry v košili
zní nerovný sbor hlasů
přerušují se navzájem
přecházejí do pláče

III
pláču a před nikým se neschovávám
zalévám srdce až po okraj
dokud nepřeteče
teď je to norma
teď to není to nejstrašnější
co se může stát
s člověkem

IV
vyšel jsem na ulici
ty jsi vyšel na ulici
ona vyšla na ulici
pásma cizích hlasů
zachytila se za podrážku

V
kdo znal Orfea dokud byl zde
vedle nás živý beze jména na hrobě
dokud zlo nepřišlo

dokud zlo neodešlo
Orfeus má oči mé vlastní sestry
bratrův hlas
dědečkovy brýle
má stejnou občanku
jako moje první láska
jako soused a sousedka
jako máma která ještě žije

VI
V márnici nám ukázali tělo
obrovský rostbíf z člověčiny
řez od hrdla k ohanbí
jako v básních Gottfrieda Benna
jako kdybychom z první linie
přišli navštívit polní nemocnici
zmatení unavení rozezlení
pomyslel si snad někdo
že si tu taky tak lehne?
ano
budeme mít dost odvahy
položit někoho vedle?

VII
Eurydika má mámu v Baranovičích
tátu na jipce bratra v emigraci
ten kdo držel ve svých dlaních
popel jejího srdce
taky nemá nic nového
co by pověděl světu

VIII
Eurydika veze do zásvětí balíček
ponožky maso zubní pastu
jehlu nitě díru v srdci
soubor dopisů od cizích lidí
nervózně si uhlazuje ofinu na čele
volá o pomoc
mlčky
neohlíží se

IX
Veškeré informace jsou na sociálních sítích
jméno příjmení
místo bydliště
číslo OP
chronologie posledních hodin
doba zástavy srdce
fotky vrahů jejich dětí a žen
co víc chcete?
jaký řádek mám přidat
pro větší důvěryhodnost?

Horečka stoupá

(gonzo reportáž z pekla)

-7
okresní město 60 km od hlavního
obyvatelstvo deset tisíc lidí
na stovku policistů
jednomu spálili auto
druhému sýpku
třetí jen chlastá
zbytek jsou naši lidé
i když se zdráhají
říct to nahlas

-6
výbor pro státní bezpečnost
pronajal Palác republiky
objednal banket eskort
krabice s prezervativy
někdo tam slaví výročí v časech cholery
ale i navzdory náročnému pracovnímu
harmonogramu
si dokázali vyhradit čas na zábavu
přijeli vedoucí pracovníci s příčesky
zabijáci se svými bossy
ochočený doprovod
politologové ředitelé kolchozů
a jiná elita
a jako dezert přivezli

protinárodní umělce s hudební přílohou
vždyť i lidožrouti jsou kulturní lidé

-5
do restaurace vtrhli vojáci ministerstva
vnitra –
mladí kluci bez budoucnosti
s kaší v hlavách
s konkrétním úkolem
jednomu se z adrenalinu třesou ruce
druhý nemá ve tváři ani náznak emocí
na stolcích jsou rajské pokrmy
za okny je peklo
zní lehká příjemná hudba
návštěvníci padají pod ranami
jako živé ryby na pánev

-4
v hotelích jsou chlapi s vysílačkami
vysedávají ve foyer
občas narovnají pouzdra
migrují mezi barem a toaletou
pomrkávají na administrátora
u vchodu stojí připravený automobil

-3
můj spolužák Saša
policejní ředitel
měl přezdívku Hippie
teď mu říkají Fašista
snaží se nevšímat si
rozdílu mezi černým a bílým
má vyšší vzdělání
ženu děti tchána tchyni
naživu
kabelovou televizi
služební zbraň
pod polštářem
dříve mi po nocích volal
stěžoval si na nespavost
chtěl se setkat dát si drink
už dávno neodpovídám
na jeho telefonáty z pekla

-2
mému příteli sebrali dceru
mému bratrovi vzali otisky prstů
souseda vyrvali přímo z rodiny
třetí den mlčí
neodpovídá na telefonáty
chodit do práce je nebezpečné
chodit do krámu je nebezpečné
zůstávat doma je také
taková ruská ruleta

-1
důstojník z prezidentské ochranky
nemá právo být člověkem
taková je jeho profese
jakžtakž překonal depresi
vzal si půjčku v bance
za sebou má školu onanii
vojenskou akademii různá školení
zatímco šéf prcá novou missku
jeho svědomí jako černý kos
létá nad neklidnou republikou
nad jejími vězeňskými věžemi

0
diktátorova tisková mluvčí
jako by vypadla z Orwella
narodila se v roce 1984
Velká sestra nás sleduje ze svého
zatemněného mikrobusu
usrkává sladké krymské víno
ve svém překrásném novém světě
spřádá naivní plány na budoucnost
provozuje autosugesci cvičí jógu
pečuje o nehty a o kůži
zatímco mozek jede na autopilota

1
náš dvůr je teď soudržný
jako nikdy
dokonce i bezďák s přezdívkou Machiavelli
ví kdo nemá řídit stát

2
nemocnice pracují v režimu výjimečného
stavu
přísun pacientů z ulice neustává
slzy se lepí k podrážkám
máma Tomy
omdlela a přišla o práci
Věřini příbuzní žijí v očekávání i když už
nevěří
na noc nezamykají dveře –
a co když se vrátí
Hanini spolužáci
jsou šokovaní
Romanův otec
tiše pláče na lavičce

3
do márnice přivezli nové mrtvoly
do obchodu Řepka bedny s čerstvými
okurkami
mrtvé nevydávají příbuzným celý týden
zeleninu vyprodali hned
mezi márnicí a obchodem
je ještě škola kavárna nemocnice
tam jsou jejich nuance
tam mají své drama

4
k McDonaldu zase přijeli obrněnci
zazněly výbuchy žena vedle
řekla „nenávidím tyhle kurvy“
kluk se kterým jsme právě
prohodili pár slov
se dívá na nohu bez nohy
rozpačitě a překvapeně
kameraman Reuters
natáčí filmový týdeník
kameraman od KGB
taky cosi natáčí

5
Romanovi to utrhlo ruku
jsou svědkové

je nahrávka z průmyslové kamery
ale nejsou soudci
a není zákon
ruka stojí v příborníku
v nádobě s formalínem
čeká na lepší časy

6
na onen dvorek jsem se dostal náhodou
osm stráží pořádku vláčelo tělo
s nadávkami a s žertíky
jeden z nich cosi dojemně vysvětloval
do mobilu své dceři nebo mámě
nohy osoby drhly o asfalt
zlatý podzim
s rozmachem a vervou bil léto
jako dosud nikdy

7
milá redakce
zásoba nadávek mi dávno došla
obyčejná slova mi chyběla
od samého začátku nového období
to byla reportáž z cizího bytu
na základě četných proseb z našeho pokoje
pošlete hudební pozdrav
píseň „Polibte mi prdel" od známé skupiny
pro všechny poliše
a pro ty kteří jim přejí štěstí
seznam příjmení přikládám v příloze

Z běloruských originálů zveřejněných na autorově Facebooku přeložil Alexej Sevruk. Překlady vyšly ve čtrnáctideníku A2.

Má sestra nesmělost a bratr amok

ležíme na dně města
podáváme jeden druhému signály
nakupujeme do zásoby jídlo a teplé oblečení
občas se vyjdeme podívat ven
připraveni na to nejhorší

dřív nám scházela zlost
teď jí máme plná vězení
dřív nám scházela odvaha
teď se její bratr amok
vrátil z cesty kolem světa

máme velkou minulost
a krásné krajiny –
tragédie malého člověka
není žádná tragédie
když se nebudeme šťourat v detailech

nikdo nás neučil
ale umíme to skvěle
plout proti proudu bez hnutí
vcházet do cely jako k sobě domů

poslouchat jak bachař srdce
žene lásku
z jedné komory do druhé

Z rukopisného běloruského originálu přeložil Max Ščur.

„Byť sami disponujeme historickou zkušeností z komunismu, máme občas tendenci představovat si uměleckou perzekuci současných běloruských umělců v mnohem mírnější formě, než jaká skutečně je. Jeden autor musel odejít ze své země, další autorka má manžela ve vězení, některé režim sleduje, jiným zavřel jejich domovská divadla,“

vypočítává další příběhy jedna z organizátorek rezidence dramatiků a zároveň dramaturgyně ČND Ilona Smejkalová.

„Moje situace připomíná situaci Josefa K. z Procesu (román spisovatele Franze Kafky, pozn. red.), který jsem kdysi zdramatizovala. Jsem na svobodě, ale nevím, co bude, a žiju pod neustálou hrozbou, celá moje činnost je paralyzována,“

napsala Hajková Deníku N. Podobně jako jiní autoři nemůže dlouhodobě vycestovat nebo ze země utéct. Doma ji drží péče o dceru a matku.

„Kvůli tlaku a politické krizi bylo velmi obtížné soustředit se a najít sílu pro tvorbu. Pobyt v Praze mi umožní cítit se v bezpečí a klidu, dopracovat pro mne důležitý text a v budoucnu ho dostat na scénu,“

vysvětluje Hajková, proč je pro ni získání rezidence důležité a jak s ním chce naložit.

Eva
Veznavec
Alherd
Bacharevič
Dmitrij
Strocev

www.cod-brno.cz
centrum experimentálního divadla
Zaostřeno na Bělorusko
Illja Sin
Andrej Chadanovič
Jáchym Topol

„Rádi bychom také zbořili mýty.
Ne vše, co je rusky psané, je automaticky
ruská literatura,“

vysvětluje Smejkalová s tím, že i běloruští autoři rusky píšou. Ona navíc ve společnosti vnímá, že i k ruské literatuře se česká veřejnost občas staví s despektem a promítá si do ní negativní společenské a politické postoje.

(Eliška Černá, *Deník N*, 21. 4. 2021)

Momentálně pobývám na rezidenčním pobytu pro dramatiky při Národním divadle v Praze. Tento pobyt iniciovala Ambasáda nezávislé běloruské kultury. Jsem ráda a vděčna, že tento projekt existuje. (…) Bělorusové dnes, jako snad doposud nikdy, potřebují podporu a sounáležitost nejen doma, ale i zpoza hranic. Je úžasné, že existuje organizace, která vypráví příběh naší kultury lidem v Česku.

(Alena Ivaňušenko, dopis z 11. 5. 2021)

Illja Sin
Ілля Сін

Illja Sin (Ілля Сін), vlastním jménem Illja Sviryn (Ілля Свірын, nar. 1978 v Minsku) je literát a performer, autor pěti prozaických knih. Je také spoluzakladatelem literárního hnutí BumBamLit, skupiny existenční klauniády Divadlo psychické lability a multimediální skupiny Exorcist Gesamtkunstwerk. Autorsky připravil několik stovek performancí v Bělorusku i v cizině. Základem tvůrčí praxe Illji Sina je existenční a náboženská problematika vyjádřená volně a hravě – charakteristická je pro něj nesystémovost psaní a náchylnost k porušování všemožných pravidel, i těch, která si stanovil sám. Illja Sin je držitelem několika literárních cen, mj. ceny Jerzyho Giedroyce za nejlepší prozaickou knihu roku (román *Libido*, 2018).

Libido

Román Libido *je významným dílem takzvané „nové běloruské prózy“. Děj tohoto temného podobenství, které svou atmosférou připomíná Tarkovského filmy, se odehrává v blíže neurčené budoucnosti v nejmenovaném postsovětském městě, které se nachází ve válečné zóně (s největší pravděpodobností v zóně probíhajícího ukrajinsko-ruského konfliktu). Hlavní hrdinka knihy se pokouší o přežití v atmosféře celkového rozkladu společnosti a lidských hodnot. Po umělecké stránce má román nezanedbatelné kvality, proto byl v Bělorusku oceněn Giedroycovou cenou jako nejlepší kniha roku 2018, s formulací „za konceptuální ztělesnění současného vnímání světa a efektivní využití experimentálních technik psaní“. Vydání českého překladu připravuje na rok 2022 nakladatelství Pavel Mervart.*

* * *

Ideálně kulatý otvor v asfaltu. Kanál už se stačil naplnit různými sračkami. Což není divu, protože litinový poklop odnesli do sběru už před lety.

Jsou to většinou obaly a PET lahve. Ale nejen to, najde se tam i něco zajímavějšího.

Před dvanácti lety školáci Žeka a Vaka hodili do kanálu sádrovou bystu Lenina, kterou našli poblíž na smetišti – jejich cílem při tom byl výhradně výzkum.

Teď Žeka pracuje jako dozorce v místním trestaneckém táboře. Po svatbě poněkud ztloustl, ale rány levačkou dává jako dřív.

Šachta nebyla hluboká, sádra šplouchla do stojaté vody. Po nějaké době difuze učinila své: tvrdé tělo se stalo amorfní pastou. Nasálo do sebe i nafouklou mrtvolku kocoura, kterou tam další rok hodili chlapci z jiné třídy téhož ročníku, a v důsledku toho se dvě naprosto odlišná tělesa stala čímsi jedním.

Všechny tyto zajímavé chemické procesy se odehrávaly za naprosté tmy, protože nějaký dobroser uzavřel díru poklopem, podomácku zhotoveným z neotesaných fošen. Po nějaké době poklop vyhnil a zřítil se a odpadky se zase dostávají do kanálu, z různých důvodů a z různých zdrojů.

Marie jde kolem kanálu a dívá se někam stranou, nahoru. Větvičky mdlých topolů po obou stranách cesty už jsou skoro bez listí, jejich černá pavučina jasně vyvstává na pozadí tmavošedého nebe.

* * *

Na sporáku se vaří voda na těstoviny. Na kuchyňském stole leží další složky budoucí skromné večeře: tavený sýr a osamělý špekáček. Ještě je tu půlka včerejší cibule a ztvrdlá chlebová patka.

Všechny prvky tohoto zátiší jako by ztělesňovaly marnost a odsouzenost jakéhokoli pohybu k nezdaru. Ostatně ztělesněním téhož je i krajina za oknem: tytéž otrhané paneláky, stejné jako ten, v němž bydlí Marie. Každý z nich má vlastní číslo, namalované rudou barvou jako číslo na srdci.

Marii se často zdá, že z ptačí perspektivy ty domy vypadají jako hračky zapomenuté na pískovišti: děti už dávno vyrostly, naučily se pít pivo a čuchat lepidlo, vystudovaly průmyslovku, oženily se a rozvedly se, zatímco hračky zůstaly ležet v písku, vydané napospas živlům. Coby to nejzarputilejší a nejtrapnější zosobnění stability a neochvějnosti.

Je ironií, že tyhle čtyřpatrové paneláky tady kdysi povstaly jako příznak pohybu, prudkého a bezmyšlenkovitého ve své animální vitalitě. Město vyrostlo tempem takřka biblickým. V pondělí se vykopaly stavební jámy pro nové továrny, v úterý tu už stály rozlehlé obytné čtvrti, ve středu obchody a kulturní střediska a v sobotu už policejní hlídka strčila do cely prvního alkáče, který pokropil močí zadní stranu čerstvě natřené „nástěnky slávy", na niž už v neděli chtěli vyvěsit první portréty úderníků.

Jenže pohyb, poté co se tady vyřádil, zamířil někam dál a nechal za zády nenávratně pokaženou přírodní krajinu a několik stovek tisíc jejích ohromených obyvatel, kteří se dosud marně snaží pochopit, jak a proč se tady ocitli.

Marie se tady nenarodila. Před pěti lety si zvolila toto město namátkou, když zabodla prst do telefonního seznamu. Protože musela někam jet a někde žít.

Město ji uvítalo lhostejností. Bylo časné, ještě nepřesvědčivé jaro, na náměstí před nádražím vítr rozfoukával zvadlé listí a drobný odpad. Na jednom ze stánků se vyjímal nápis Výprodej gumáků. Opotřebovaný betonový vůdce se ze svého piedestalu posmíval uspěchaným prodejcům hadrů, kteří si krátili dlouhou chvíli poněkud nanicovatými hádkami. Olověné mraky najednou prořízla stopa tryskového letadla a tato nadzemní událost vypadala jako opravdový výsměch těm, kdo se ocitli v nepřekonatelné moci zemské gravitace.

Asfalt je pokrytý tenkou sítí kapilár. Dívka si maluje rty a pozorně se dívá na svůj odraz v zaprášeném plexiskle, které chrání „čestně předávanou vlajku". Nástěnka úderníků s bílými obdélníky namísto portrétů. Na prorezivělé budce autobusové zastávky se skví rozpůlený reklamní slogan „A máš to".

Každý detail existoval jakoby zvlášť, jako by byl vyloučen z celkového plánu světové stavby. Pohyboval se ve vlastním nezávislém rytmu, jen mechanicky se synchronizoval se zbytkem věcí – nebo si stejně nezávisle zachovával hrdou nedotčenost.

Marie se hned cítila jako jeden z těchto detailů, a právě o to jí šlo.

Od té doby se změnilo jen málo. Jen přestala ostře vnímat každý z detailů zvlášť a ty se pokryly nánosem vzpomínek – jako skleněné střepy, které dost dlouho ležely v řece – a pak si jich vůbec přestala všímat a zdržovat se u nich pohledem. Když cestou domů obcházela díru v asfaltu naplněnou vodou, ani se tím směrem nedívala a neomylně, jako autopilot, si volila správnou trajektorii pohybu.

Ba co víc, stejně teď reagovala na nové, zatím neznámé detaily. Například na hloučky ledabyle oblečených lidí, kteří se skoro denně scházeli na

centrálním náměstí, jež bylo předtím vždy prázdné, vyřvávali nějaká hesla, zapalovali ohně, dlouze a nervózně zpívali písně, na které Marie zapomněla už v dětství.

Navzdory svému matoucímu vzhledu skvěle zapadla do již existující krajiny. Jako davová scéna s napodobeninami mečů na dřevěných koních, která už dlouho čekala, aby vstoupila na jeviště, na němž se předtím odehrávalo komorní drama.

… Mezitím se v hliníkovém hrnci konečně objevily bublinky. Aspoň nějaké dění! Marie sype do vody sůl a těstoviny, zmírňuje plamen, dlouho míchá okousanou dřevěnou lžící, znovu přiklopí hrnec a vrací se na své místo u okna. Ted' má zase čekat.

Na čekání si stále nedokáže zvyknout.

* * *

O patro výš, v identické garsonce, si Tolik přejíždí rukou po vráskách na tváři. Dnes večer je z nějakého důvodu podivně zamyšlený – retard, jak by řekl jeho mladší syn. Ani práce mu moc nejde.

Stůl je pokrytý novinami a osvícený stolní lampou. Tolik na něm má pájku, různě dlouhé kusy drátu, štípačky, kladivo, vršky od lahváčů.

Na protější zdi visí reprodukce akvarelu, na němž jsou vyobrazeni ptáci různých druhů, podob a rozměrů. Jsou tam hýlové, sýkorky, hlušci, čejky a bůhvíproč také kanárek. Do jakého žánru vyobrazená scéna patří, to může stanovit jen zkušený ornitolog.

Tolik si je jistý, že autorem díla je ruský malíř Šiškin, ale důkazy na to nemá.

Jeho kamarád Paša Štyr říká: „Seš blbej, Šiškin maloval jen medvědy. Tohle je Vasněcov. Málem se kvůli tomu poprali."

Tolikův úkol spočívá v tom, aby placaté vyobrazení převedl do trojrozměrné podoby výlučně pomocí plechových pivních vršků. Dělá na té kompozici už šestým rokem a k cíli stále má ještě daleko.

Žádá o vršky své kolegy, s nimiž popijí pivo na náměstíčku před továrnou, a velice se zlobí, když na to někdo zapomene a vyhodí vršek do koše. Po práci chodí do levných pivnic, kde se prodávají lahváče. Občas nepohrdne vrškem na asfaltu, sebere ho a potají si ho dá do kapsy.

Pak je třeba ohnout každý vršek štípačkami a obarvit načerno.

Z nějakého důvodu se Tolik rozhodl, že jeho dílo bude mít jen jednu barvu, černou. Ačkoli ptáci na akvarelu jsou namodralí, bílí, oranžoví, šeříkoví, tmavožlutí…

Dva hýlové, kanárek a sýkorka už jsou hotoví – sedí na svých větvičkách z drátů. Druhá sýkorka, která má podle zápletky nějaký konflikt s tou první, se mu napoprvé nepovedla a musel ji předělat.

Tolik vezme vršek štípačkami, ohne ho přesně napůl, ponoří do mističky s černou barvou – a pak, jakmile barva na vršku uschne, ho opatrně

připevňuje k sýkorčině hlavě. Bude to základ jejího zobáku. Musí přiletovat ještě několik vršků napříč, aby zobák dobře držel.

Trochu se mu chvějí ruce, ale píle nese ovoce.

Této nové technice se naučil sám. Ještě v lochu ho jeden z chlapů na cele přivedl k tvorbě, a sošky z chleba dokázal Tolik vyrobit lépe než kdokoli jiný. Ale tak měkkého materiálu už měl zanedlouho dost a když jednou popíjel, celou svou uměleckou kolekci snědl.

Tolik mhouří oči a šťouráním zkoumá mezeru mezi dvěma vršky. Pak si na to ještě vezme lupu. Trochu váhá, ale nakonec se rozhodne, že to předělávat nebude.

Mezi zuby mu uvízl nějaký kus žvance. Vezme si sirku, konec ukousne, šťourá se v zubech. Ruka se dotkne drsné dlouho neholené tváře.

Tolik dobře chápe, že zrovna nevoní. Ale nezbývá mu než se s tím smířit.

Pak ohne štípačkami další vršek, jenže do toho dá trochu moc síly a plech se zlomí.

Ticho, které vládne v bytě už dlouho, najednou přeruší Tolikův hlas. Nemá rád hudbu a nikdy si nepouští rozhlas. Když jeho vědomí pociťuje nedostatek zvuků, mluví Tolik sám se sebou.

Obvykle dává rady manželce, která ho opustila už před sedmnácti lety. Docela klidně, ale zároveň výhrůžně jí vysvětluje zásady dobrého vedení domácnosti. Říká, že loupat brambory velkým nožem je plýtvání. Na slupce zůstane příliš mnoho užitečných živin.

Každé své poučení, ať je jakkoli strohé, završuje Tolik nějakou konejšivou poklonou. Dneska jí říká „ukecaná sýkorko modroočko".

Najednou má toho povídání dost, ani poklonu nedořekne a pokračuje v práci mlčky. Hodiny ukazují teprve devět, dřív než o dvanácté neusne. Musí s tím časem něco udělat.

Vezme štípačky a další vršek, začne ho ohýbat. Namáčí ho do barvy, čeká, až oschne, připevňuje k zobáku. Velké drsné prsty zvládnou tu jemnou práci jen taktak. Vršek dlouho nechce zakotvit na stanoveném místě. Několikrát mu upadne na podlahu. Ale tvrdošíjnost dokáže zázraky.

Za nějakou dobu uslyší Tolik z kuchyně nějaký zvuk. Jako by se tam někdo snažil dostat oknem. Nebo klepal na sklo a prosil, aby ho pustili dovnitř.

Tolik přeruší práci a zaposlouchá se. Srdce mu začne tlouct rychleji, protože předjímá událost. Ale předtucha se samozřejmě nenaplňuje: nestalo se nic. Jen bouchla nedovřená ventilačka.

Z běloruského originálu Libido *(Minsk: Knihazbor, 2018) přeložil Max Ščur.*

Vrcholom bol večer poézie a hudby na železničnej stanici Praha Bubny, kde sa páral pletený portrét diktátora Lukašenka a ktorý moderoval Michael Kocáb.

(Marek Vadas, *Deník N*, 11. 10. 2021)

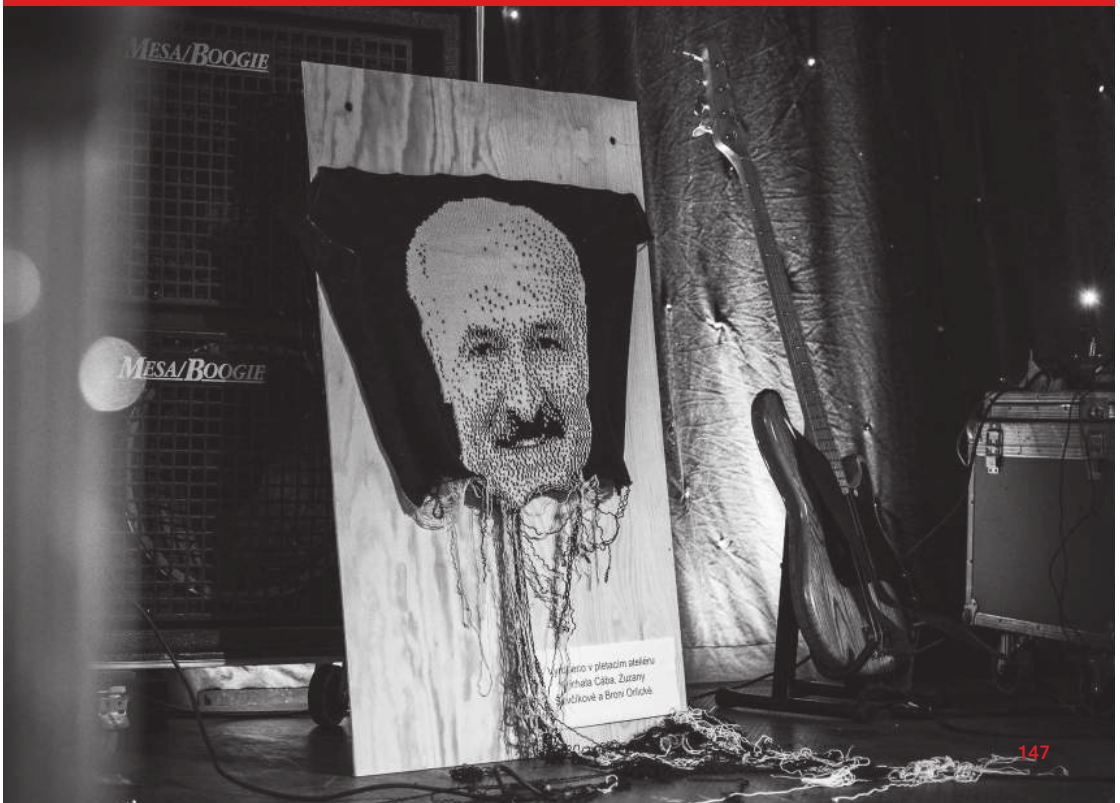

Jako jednotlivec jsem šťastná, jako občanka Běloruska a Polska – ne. Je pro mě bolestné dívat se na to, co se v mých krásných zemích děje.

(Svjatlana Kurs/Eva Vežnavec, dopis, nedatováno)

Taňa Skarynkina
Таня Скарынкіна

Taňa Skarynkina (Таня Скарынкіна, nar. 1969 v Smarhoni) vystudovala zemědělskou akademii v Horkách. Kromě Běloruska žila také několik let v Portugalsku, přičemž pracovala na poště a později jako ilustrátorka dětských knih. Dnes se živí jako sloupkařka a novinářka, píše rusky i bělorusky. Její básnická prvotina vyšla r. 2013 pod titulem *Kniha ke čtení ve vnitřních prostorách a mimo ně* (Книга для чтения в помещениях и вне помещений), pak následovaly další básnické sbírky jako například *Portugalská trojverší* (Португальские трёхстишия, 2014). Za sbírku *A všichni odhodili nože* (И все побросали ножи, 2020) získala prestižní cenu Andreje Bělého. Vydala také esejistickou knihu *Hodně Czesława Miłosze, trochu Elvise Presleyho* (Шмат Чэслава Мілаша, крыху Элвіса Прэслі, 2014), která se dostala do užšího výběru nejprestižnější běloruské literární ceny Jerzyho Giedroyce.

Před vpádem

Zdá se
že už nic
nemůže mít pokračování
nebo skrývat tajemství jako předtím

tenkrát ještě před
vpádem
svobodožroutů
a pohybožroutů

jako když se v poli
do výšky táhne chmýří
mladé trávy
připomínající zelenou mlhu

a v hloubce nebe se to hemží skřivánky
v libovolné výšce
a mezi nimi je
obrovský prostor svobody

který roste jako po dešti
a přepadává
až za obzor
jako červený a bílý slon

Bohové se dívají se zájmem

Bohové se dívají
se zájmem
dívá se Buddha, dívá se Ježíš
dívá se Krišna, dívá se Ra

dívají se jak se moje země
zmítá v křečích
když vyrůstá
ze své staré kůže

kůže se stahuje
s krví

snaží se zachytit
za cokoli jen aby se udržela

lže že všechno
zůstane
jako dřív
marná snaha

Namísto úklidu

Pokaždé když přijíždím na návštěvu za svou kamarádkou z dětství
do velkého hlavního města
pomáhám jí s úklidem

nesnáší úklid
i já ho nesnáším
ale když se dáme dohromady

jakžtakž to dokážeme
ale spolu
nám to jde líp

tenkrát jsem za ní také přijela
a pustily jsme se
do rolování koberců

hned jsme si uvědomily
že dlouho to takhle nevydržíme
posadily jsme se na kobercové role

zaply jsme telku
a doufaly v něco dobrého
a tam dávali von Triera

toho s Nicole Kidmanovou
naše utrpení bylo nicotné
oproti tomu co ukazovali ve filmu

kde uprchlou dívku
trápí celé městečko
hodných lidí

protože jim přišlo
že ta dívka je po všech stránkách
o hodně lepší než oni

neděje se to tam hned
nýbrž pomalu skoro nepozorovaně
jako čínské mučení

když člověka stahují z kůže
milimetr po milimetru
a pak z něj ukrajují malinkaté kousíčky masa

a po celou dobu sledují
aby byl naživu
a pod sloupem ke kterému je připoutaná oběť

je nasypán písek
aby nasával krev
aby všechno bylo čisťounké

aby nemuseli uklízet
když ten člověk zhebne
a Trier to má stejné

navenek slušné mučení
a uvnitř domů
takové všelijaké

zkrátka Lars von Trier
z nás vytáhl
poslední síly

žádného úklidu už jsme nebyly schopné
jen jsme seděly na kobercích pobouřené
jak to

to přece není možné
aby se lidem pro nic za nic dělo bezpráví
aby někdo trápil bezmocné

a zanedlouho poté se najednou
v naší malinké a hodné zemi
přihodil obrovský srpen dva tisíce dvacet.

Tříska

Za starých časů které se zdály klidné
se stávalo že báseň
vyrůstala jaksi sama od sebe
hop a máš ji před sebou hotovou

a je jako květina v průvodu na prvního máje
na tyčce zabalené do plisovaného papíru
je jako vlaječka na ranní přehlídce
letního pionýrského oddílu

aspoň týden
ji máš všude s sebou
před sebou ji neseš
a těšíš srdce

to za dnešních časů
psát báseň je jako vyndávat si třísku
mačkat a mačkat a mačkat
zasažené místo

dokud se nezjeví
cosi podobného básni
celé od krve a zafačované
a když nebude chtít tak se ani nezjeví

počká na příznivější okolnosti
na inspiraci
schová se do babiččiny kvetoucí předzahrádky
která už dávno neexistuje

Předbíhají mě

Předbíhají mě
a jdou za mnou
po ulici jež nemá chodník
ženy ve smutečních kalhotách

pestrobarevné kvetení kolem
se jich nedotýká
tady na zahradě kvetou
tulipány všech možných barev

které jsou myslitelné pro tulipány
zatímco tam rozkvétají ve všech odstínech bílé
hrušně blumy a slivoně
ale ženy si jich nevšímají

šeřík se už probíjí na svobodu
a za chvíli jeho hlavičky všech šeříkových odstínů
vybouchnou na mnoha místech města
zakázala bych na jaře

nosit černé kalhoty
stejně jako černé
bundy boty sukně košile
ale nejsem fašistka

Úsměv

Zdánlivě běžná věc
předvést úsměv na tváři
na rtech
na hubě

mimoškolští učitelé přece učí:
nemusíš lidí litovat
buď na sebe přísná
raduj se vždy a všude

pochop že je čím hůř tím líp
život je krásný proto že je jen jeden

všechny dny jsou nádherné protože jsou poslední
ale pusa se ne a ne poddat nejraději bych ji natrhla

a každý den mám čím dál méně důvodů
abych si ji roztáhla do úsměvu
jak to nařizují buddhističtí průvodci
pusa se vzpírá jako můj nepřítel

jeden by řekl co na tom prostě se usmívej
to přece není nějaká nadpozemská kosmogonie
ani vyšší matematika
ale rty se mi svírají čím dál pevněji.

Jsem vydřiduch

„Jsi vydřiduch“
shrnul svá naštvaná slova
neznámý strejda
když jsem šla stezkou

kolem dvoru jednoho dobrého domu
s nímž mám spojené
četné vzpomínky z dětství
kdysi tam bydleli mí příbuzní

a jeden chlapec do mě byl dokonce zamilován
hodil po mně cihlu
netrefil se
ani strejda se netrefil kam mířil

namísto toho zamířil do této básně
když řekl
„to ti nestačí asfaltová stezka?“
ale na tu asfaltovou svítilo slunce

zatímco ta vychozená stezka byla ve stínu
nesla jsem po ní jahody z trhu
dnes je tam měli za tři a půl
ještě jsem je neochutnala

vrátila jsem se z toho afrického vedra
a začala jsem si psát myšlenky o vydřiduchovi
a o včerejším koupání
o desáté večer

bylo letos první
kolem mola proplul had
se zářícím stříbrným břichem
v černé vodě se odrážela luna

dokonce borůvky hned u břehu
už dozrály
poprvé jsem se jich letos najedla
když jsem se vracela cestu mi zkřížil los

pak tmavě rudá liška přeběhla koleje
a schovala se do divoké trávy
dál byl německý hřbitov
ještě z první světové

skromné mechem obalené kříže jako na hraní
vystoupili jsme z auta a chvíli u nich stáli
po tom všem se mi zdálo o bouřkovém mraku
který připomínal to jezero ve kterém jsme se koupali

ten sen předjímal to slovo
kterým mi dnes řekl strejda
ještě když jsem šla s těmi jahodami jsem přemýšlela
co měl ten sen znamenat

ten sen
věštil
vydřiducha
což zdaleka není to nejhorší jméno
kterým vás můžou označit cizí lidé

není to vůbec to nejhorší
co se může jednomu
stát
v naší zemi.

Kadeřnice povídá

Kadeřnice mi povídá:
„Hodně vám padají vlasy."
„To je z nervů."
„A z čeho máte najednou takové nervy?"

„Copak nevidíte, co se děje kolem?"
„Nemusíte přece ze všeho hned plešatět."
Kadeřnice cvaká nůžkami a směje se.
Z toho jejího smíchu jsem málem přišla o zbytek vlasů.

Z rukopisných běloruských originálů přeložil Max Ščur.

Plná čakáreň i perón stanice si mohli vypočuť to najlepšie z literatúry krajiny poslednej európskej diktatúry, ale aj dozvedieť sa viac o tamojšej situácii a hlavne svojou prítomnosťou prejaviť solidaritu a podporu ľuďom, ktorí trpia za svoje názory.

Len štyria z účinkujúcich autorov mali po veľtrhu namierené domov do Minska. Tí ostatní (a niektorí už majú skúsenosti s väzením) sa pred prenasledovaním ukryli v rôznych končinách Európy.

Bol to čudný pocit stáť na peróne a počúvať mrazivé príbehy, ktoré sa odohrávajú kúsok od našich hraníc. Nielen mučenie v preplnených väzniciach, ale aj únos lietadla pre zatknutie novinára Pratasoviča či vraždy aktivistu Šyšova a novinára Šeremeta v Kyjeve dokazujú, že Lukašenko sa v snahe umlčať kritické hlasy nepozerá na hranice.

(Marek Vadas, *Denník N*, 11. 10. 2021)

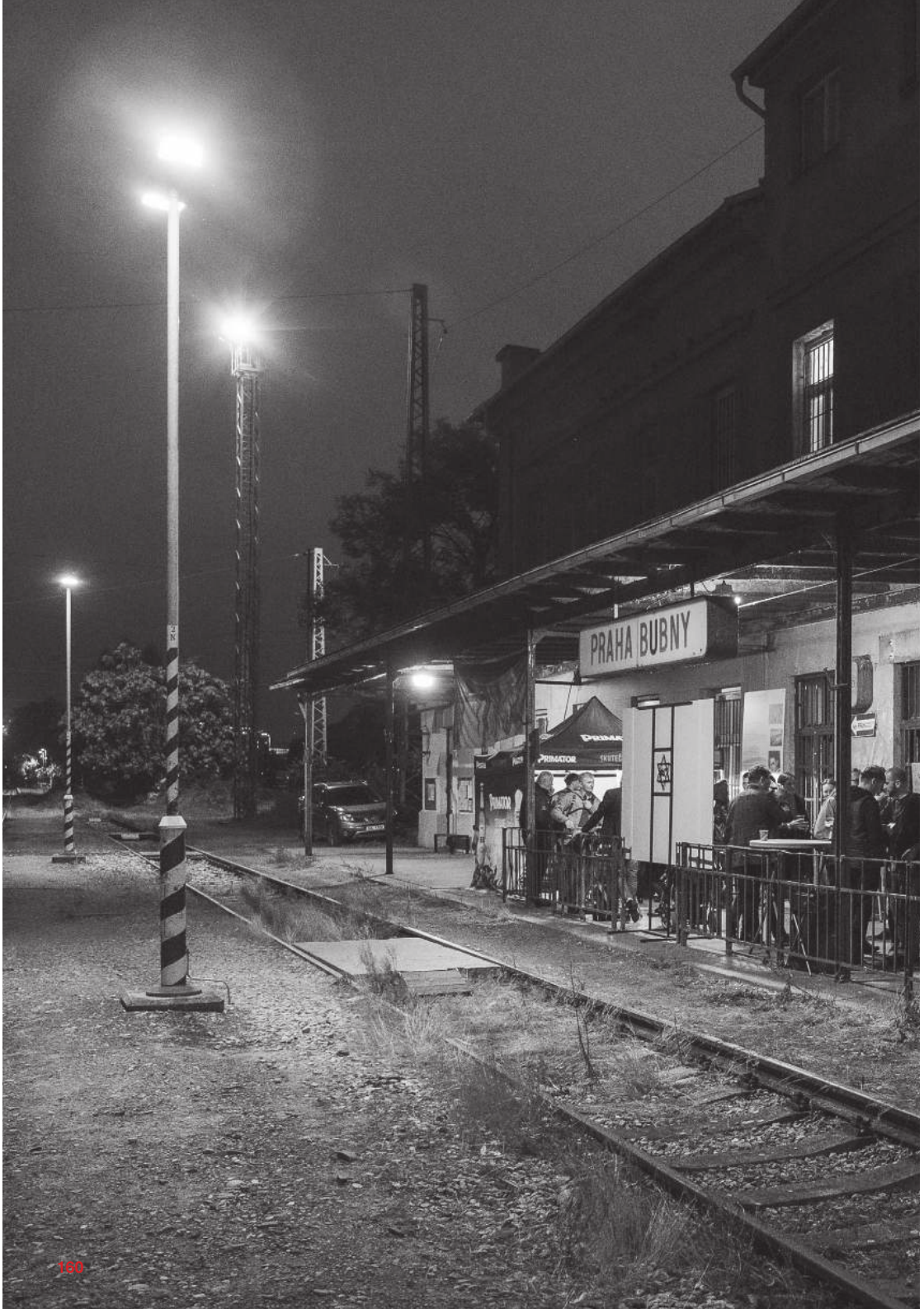
PRAHA BUBNY

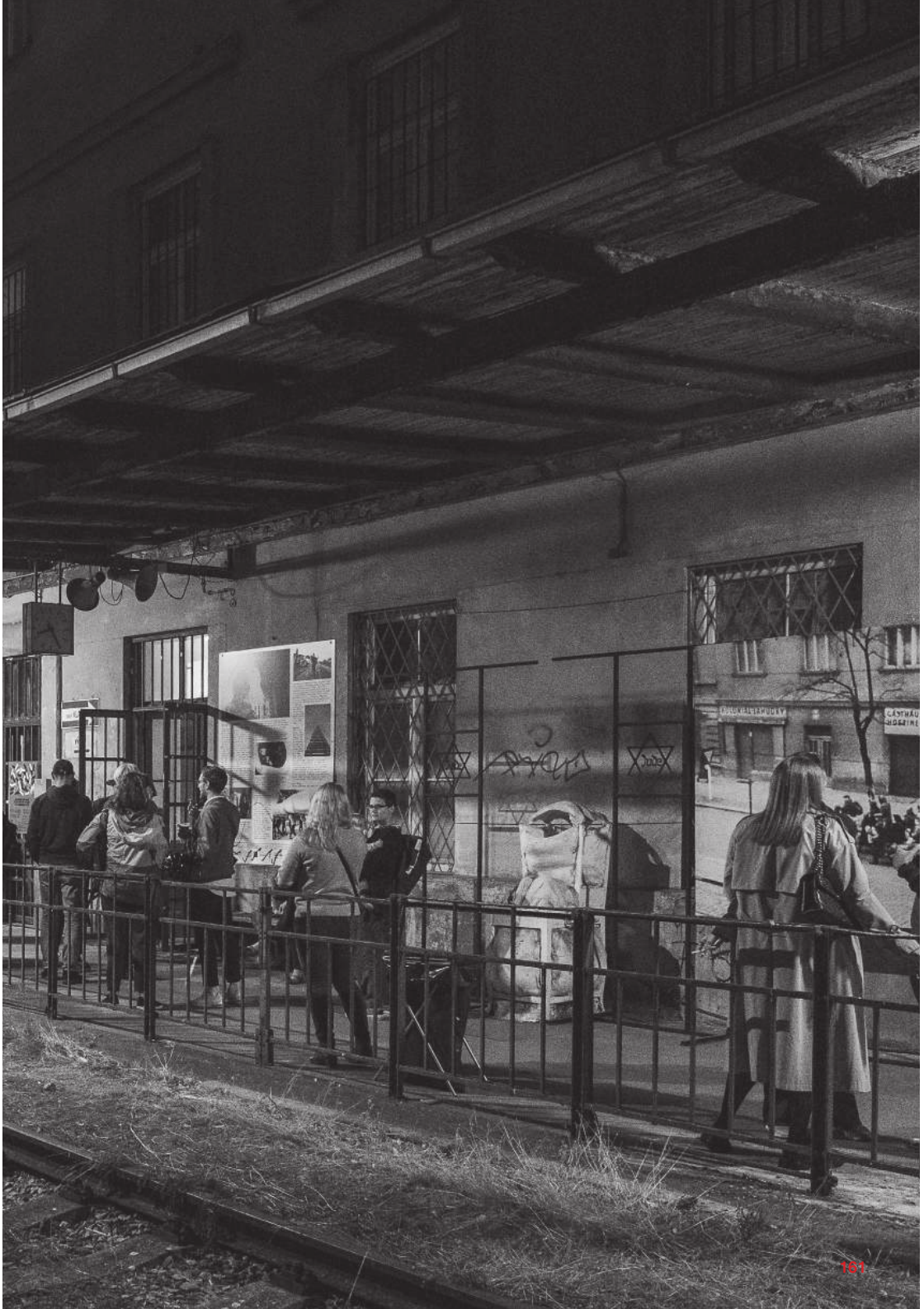

GOETHE-INSTITUT
Začtěte se do
FRANCIE
Lire la
FRANCE
BIEF

Dmitrij Strocev
Дмитрий Строцев

Dmitrij Strocev (Дмитрий Строцев, nar. 1963 v Minsku) je rusky píšící básník, představitel běloruského undergroundu, autor sedmnácti básnických knih. Po zfalšovaných prezidentských volbách r. 2020 se aktivně zapojil do pouličních protestů, za což byl unesen s pytlem na hlavě a posléze nalezen ve vězení. Nyní vydává almanach a básnickou edici *Minská škola*, vede také literárně-nakladatelský projekt *Novyje Mechi*. Je členem Běloruského centra PEN-klubu a Svazu běloruských spisovatelů. Za svou tvorbu obdržel již několik ocenění, např. prestižní Ruskou cenu (Русская премия, 2008), Norwegian Author's Union's Freedom of Speech Award (2020) a nejnověji cenu Nadace Knihovny Václava Havla Disturbing the Peace Award (2021). Jeho básně byly přeloženy do patnácti světových jazyků včetně češtiny.

Světlaně Alexijevičové

země pevností
rozdrcených do dásní
divoké pole
evropských sporů

hej lenoši
rychle k nám
do nového věku
volají sousedé

z uhelných hald
ze zemljanek
vycházíme blaženě

tiché slunce
jako věrnou zprávu
líbáme

22. 2. 2012

***

básník
jako každý člověk
chce prospat
všechny ty hrůzy

on
podvědomě a neúmyslně
proklouzne ke spánku
getsemanskému apoštolskému
ke spánku
sedmi spáčů efezských

a probudí se
až ve zlatem věku
poezie harmonie a svobody
nebo v transportu do gulagu

26. 4. 2012

Běloruská meditace

trpělivost

čas pracuje pro nás

jednotný rytmus země

nádech
výdech

nádech výdech

není možné mluvit s drakem
v jazyce násilí

v jeho jazyce

jenom psychiatr

nezabít

jen dlouhý život
na farmě
na prasečí farmě

kde saň je
jako doma

mluvit s lidmi

s úředníky
s armádou
s lékaři

s lidmi

mluvit mezi sebou
hledat společnou řeč

novou

s důvěrou i nadějí

s láskou

dýchat z plných plic
z jedněch plic

celou zemí

nádech výdech

nádech
výdech

čas pracuje pro nás

trpělivost

5. 6. 2021

***

moje žena a já
nejsme revolucionáři
jsme nestranní a neozbrojení

drak se usadil v našem domově
obrněný a masožravý

nejvíc miluje naše děti
už jsou biti jako žlutí psi
a vstal z kůže

už jsme strašně unaveni je skrývat
už nemáme žádné tajné kouty

co dělat
milovníci míru
drakofilové

13. 8. 2020

***

jak je to divné
i tak přivést na náměstí svou milou

ráno vykřikl hlavní válečník země

nechť dojde ke genocidě na vlastním lidu
nejprve vojáci vystřelí vzhůru
a pote zahájí palbu aby zabili

ruku v ruce se projít po ulici
jako naposledy
pak na náměstí začít dýchat
svobodně

klíče jsou u sousedů
pes má vodu a jídlo na den

přejít přes dvůr
kde bezstarostně padá stín

vyjít na ulici
kde se toulá posvátná všednost

možná tito dva ze všech
kráčí k šílenství našemu
na popravu

vypadnout ven
ještě není pozdě
nevolnost panický záchvat
samozřejmě se můžeš vždy obrátit
zpátky

oči a oči a oči
vše je ztraceno šéfe vyhrajeme
vše je ztraceno šéfe vyhrajeme

kdo a kdy proměňuje
prvotní zvířecí strach
v svobodu a štěstí

kdo je těch dvacet lidí
pro diktátora tak otravných
proč jsou jako skvrnky před očima

evakuace lukašenka z paláce
začala přímo teď v tuto chvíli

lukašenko opouští palác
právě teď přímo v tuto chvíli

ne
drak se zase vrátí
se samopalem v drápech

vše je ztraceno šéfe vyhrajeme

jsme šíleně unaveni
vyhrajeme

23. 8. 2020

Pláč, srdce, pláč

do univerzity
přijely autobusy
bez značek

z autobusů
vyskákali grázlové
bez tváře

zkrátka
nebudeme
sundávat kukly
nebudeme nic vysvětlovat

a nebudeme si s vámi brát servítky
profesoři rychlokvašky

přišli jsme pro děti

budeme
kroutit a lámat studenty
v univerzitních učebnách
a chodbách

to je naše šance
tělesně upoceně krvavě
se dotknout vysokého
vzdělání

pláč srdce pláč

4. 9. 2021

Tak vyhráváme

vítězství
se skládá
ze skoro nezřetelných
homeopatických gest

stejně jako se sbírají
minské statisícové pochody

z domácích kapek
uličních potůčků
do lidského oceánu

10. 9. 2020

Zázrak

opouštěli dům
roztekli se v ulici
zvodnatěli

vodu bili mlátili
polévali
voda se šířila

nedobiti
nedomyti
skrze ucho jehly
protáhnuti
vrátili se domů

ti
kdo včera byli vodou
jsou dnes už vínem

5. 10. 2020

Báseň v cele

na zdi
cely
antona

hieroglyfy
prsty

rudomluvné
jako

nehtem
vyškrabaný
peklopis

na zdi
plynových cel
v Osvětimi

23. 10. 2020

***

tohle je nejšťastnější doba
mého života
říká

to je jako život po smrti
život sám místo
smrti

je nemožné to vysvětlit
a není třeba

bylo nemožné to předvídat
a je nemožné to nepřiznat
okamžitě

když jdeš mezi mrtvé domy
a náhle vzkříšení mrtvých

a kolem vzkříšení mrtvých

lidé vycházejí z mrtvých domů
vstávají z hrobů a vycházejí vycházejí
užaslé davy vycházejí
a zástupy zástupy živých

smějí se a pláčou a zpívají a tančí
jako nesmrtelní

jako na uschlých keřích se otevírají pupeny
jako prostor se koupe v mracích
červených a bílých květů

jako včely hučí opilé
v těžkém opojném pylu

jak se navzájem milují
jako nikdo nikdy
říká

21. 11. 2020

23.34[1]

čím více
času plyne
tím lépe rozumím

ne
nedostal jsem se na svobodu
vyšel jsem na procházku

25. 11. 2020

Z rukopisných ruských originálů přeložila Helena Vostry.

Sbor mého lidu

to není hromadná akce

to je nepovolené
úpění a sténání těch, kteří jsou mučeni
grázly z nkvd
kgb a vnitra
v katovnách policejních stanic a vězení

to není hromadná akce

to chraptí před smrtí
oběšeni v parcích
a zaživa pohřbeni
sígry z omon

to není hromadná akce

to je roztržená děloha mé země
to je sborový zpěv porodního traumatu mého lidu

10.–18. 9. 2020

1 23.34 je číslo článku administrativního kodexu, podle nějž byly zatčeny a odsouzeny tisíce účastníků protestů (pozn. překl.)

***

Včely si jsou jisté
řekl Tolstoj
že sbírají med samy pro sebe

ve skutečnosti ale
opylují zahradu

Bělorusové si myslí
říká Kristus
že dávají dohromady vlastní zem

ve skutečnosti ale
zacelují rány světa

13. 11. 2020

Z rukopisných ruských originálů přeložil Max Ščur.

„Skvělý byl běloruský večer na nádraží Praha-Bubny," odpovídá Auer na otázku, která akce ho zaujala na letošním Světě knihy nejvíc. „Recitovalo se tam, hrála kapela, páral se pletený obraz Lukašenka a celé se to protáhlo dlouho přes půlnoc."

(Radim Kopáč, *Lidovky*, 27. 9. 2021)

MESA/BOOGIE
MESA/BOOGIE
XP-10
Roland

Dnes je pro nás velmi důležité neztratit mezi sebou kontakt a neztratit „selský rozum“ a společné chápání situace, smysl pro rytmus života. Musíme pokračovat v aktivitách mimo republiku, abychom zachovali kulturu, úspěchy a zkušenosti. Abychom, až se jednou vrátíme, nemuseli budovat kulturu od nuly. K tomu, abychom byli ve vzájemném kontaktu, potřebujeme referenční body v různých prostředích, městech, zemích. Jedním z takových center se stala Ambasáda nezávislé běloruské kultury.

(Tacjana Ňadbaj, dopis, nedatováno)

Max Ščur
Макс Шчур

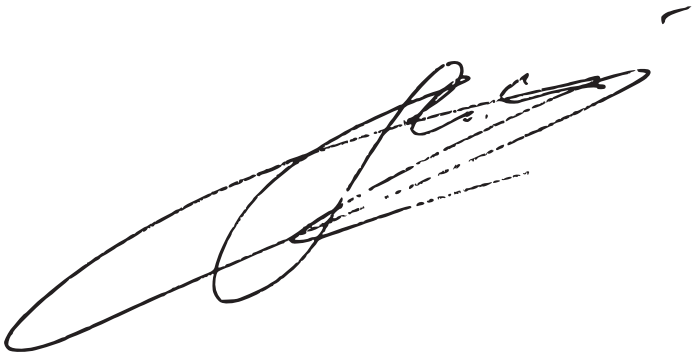

Max Ščur (Макс Шчур, nar. 1977 v Brestu) je běloruský básník, prozaik a překladatel žijící od r. 1998 v Praze. V letech 1994 až 1998 studoval španělštinu a angličtinu na Minské lingvistické univerzitě, v letech 1999 až 2006 španělskou a iberoamerickou literaturu na filozofické fakultě Univerzity Karlovy. V běloruštině vydal několik sbírek poezie a dvě povídkové knihy. Je také autorem tři románů: *Tam, kde nejsme* (Там, дзе нас няма, 2004, cena Janky Juchnavce), *Uzavřít geštalt* (Завяршыць гештальт, 2016, cena Jerzyho Giedroyce za nejlepší prozaickou knihu roku) a *Filmový román* (Кінараман, 2019). Česky vydal sbírky básní *Modus bibendi* (2012) a *Arytmie* (2019), novelu *Kulturtréger* (2013) a knižní rozhovor s Františkem Dryjem *Velký antimasturbátor* (2017). Publikuje v časopisech *Analogon*, *Plav*, *Bělarus* aj. Do běloruštiny přeložil díla Egona Bondyho (výbor *Pozvání k večeři*, Minsk, 2013) a mnoha dalších světových autorů. Je redaktorem běloruské-ukrajinsko-ruského internetového časopisu Litrazh.org, kde pravidelně publikuje vlastní překlady a básně.

***

Maryně Glazovové

Den neohrabaně přelézá ohradu ze špičatých věží
aby požádal o azyl v lepších krajích
mezitím na dalekém východě
dceru kamaráda básníka drží v cele již čtvrtým dnem
protože ho neposlechla
vůbec už nechce poslouchat ani vlastního otce ani „otce vlasti"
a to je v našich končinách tradičně trestné
jak jinak vždyť co si počnou všichni tito nešťastní králové learové
když je jejich dcery pošlou do prdele
koho budou mlátit pendreky a svazky zákonů
nutit k obyčejnému ženskému štěstí
patriarchát je v krizi na obou březích oceánu
král je nahý a všichni vidí že to není královna
neboj holčičko
vydrž vždyť už jsou na vymření

27. 9. 2020

Koronní svědek

Koronavirus zrušil kapitalismus

konečně je znovu vidět příroda
nablízko jako v dětství
u každé kaluže žasnu nad její pestrostí

kachny zatahují hlavy do ramen
jako boxeři

na prázdné louce páníček s bílým psem
proti páníčkovi s černým
jako šachoví králové s koňmi

starý strom napůl rozepnul kůru
aby mohl vydechnout

na schodech kapky
deště v Praze
krve v Minsku

14. 10. 2020

***

Rybáři na nočním nábřeží
jako žebráci u cesty
žadoní řeku
o rybí almužnu

Dodýchává vlajka pivního kalifátu

Psi venčí lidi s náhubky

Měsíc klouže po vodě zahnané do kouta
klidné jako olejový povrch
holandského zátiší

Opodál dřímá
labutí souostroví

Co si myslíš o našich běloruských událostech
ptá se mě smska

stará loď
opřená o zábradlí břehu
odpovídá svým názvem

NÍKÉ

29. 10. 2020

Žárlivost

Někdo mučí mou zemi
a má země mučí mě

vypínají jim tam vodu
zavírají do vězení
mlátí pendreky
infikují koronavirem

má země mučí mě jak vzpomínkami tak nejnovějšími záběry
emocionálně mě vydírá až jsem z toho polomrtvý

říkal jsem své zemi že už mě nezajímá
že jsem jí věnoval půlku života a to jí musí stačit
že nemáme nic společného žádné potomky žádné závazky

ale je jako milovaná manželka po rozvodu
stále žárlí i když je mi nevěrná s jinými partnery
a nutí mě abych se k ní znovu a znovu vracel

nechci slyšet o mučení a katech
zajímají mě jen karate katy
už jsem unavený z toho jak si tato dvě slova furt pletu

dejte mi makiwaru a běžte pryč

Z rukopisných běloruských originálů přeložil autor.

Dnes jsem dorazil na velký festival „Svět knihy“ v Praze. Letos sem byla pozvána celá kohorta běloruských spisovatelů (i když, abych byl přesný, v Římě za republiky se tak malé bojové jednotce o deseti lidech říkalo *contubernia*).

(Alherd Bacharevič, FB, 22. 9. 2021)

Docházelo k setkáním a rozhovorům, o kterých se dodnes mluví. Za zmínku stojí třeba rozhovor, který se mnou pro Radio Svoboda vedl Jan Maksimjuk. Mluvili jsme o projektu Pfljaumbaum a o básnířce Jauheniji Pfljaumbaum. Rozhovor se ukázal jako překvapivě rezonující a pomohl rozproudit diskusi o Jauhenijině osudu a literárním dědictví. Jsem vám vděčná, že jste na jednom místě shromáždili tolik nadšených lidí. Myslím, že z těchto setkání se zrodí spousta dalších dobrých skutků.

(Alena Kazlova/Anka Upala, dopis, nedatováno)

Anka Upala
Анка Упала

Anka Upala (Анка Упала), vlastním jménem Alena Kazlova (Алена Казлова, nar. 1981 v Mahiljovu), je běloruská spisovatelka a překladatelka z angličtiny, švédštiny a finštiny. Působí jako šéfredaktorka ženského nakladatelství Pflaumbaum, za jehož vznikem stála nobelistka Světlana Alexijevičová. Vydala knihu krátkých próz a básní *Strom Entolyptus* (Дрэва Энталіпт, 2012) a autobiografický román *Na zasněžený ostrov* (На заснежаны востраў, 2017), který se dostal do užšího výběru nejprestižnější běloruské literární ceny Jerzyho Giedroyce.

Na zasněžený ostrov

Autobiografický román vychází z autorčina ročního pobytu na předměstí Stockholmu, kam se odjela naučit švédštinu a kde se setkala s řadou dalších migrantů. Kniha vypráví o tom, jak se lidé různých národností přizpůsobují životu v cizí zemi, o osamělosti, svobodě, ale také o šovinismu, rasismu a xenofobii, s nimiž se hlavní hrdinka i její přátelé musejí potýkat, což staví Švédsko do pozoruhodné paralely s jinak velmi odlišným Běloruskem. Mlhavou severskou krajinu před námi autorka skládá pomocí fragmentů s velkou citlivostí pro detail, vyprávění je velice lyrické a občas až úsměvně naivní.

6.

Ráno jsem odhrnula závěsy – svět za oknem byl schovaný pod bílou přikrývkou, napadl nový sníh, jako kdyby byl první, a ne poslední.

O víkendu po jezeře, i když na něm byla vrstva roztáté vody, jezdila speciální auta, lidé bruslili. Dnes mokrý povrch zmizel, protože trochu mrzlo. Ideální počasí na procházku na opačný břeh, který mě láká, a na focení.

Ovšem nemám u sebe kameru a po jezeře se nesmí chodit bez záchranné sady na krku, která se skládá ze dvou ostrých kolíků a píšťalky – pro případ propadnutí pod led. Navíc, po jezeře by člověk neměl chodit sám, i když Emiko chodí každý den a bez kolíků.

Nina skoro nespí: ráno odveze dceru do školy, přes den studuje, večer nebo v noci uklízí v kině nebo na parkovišti. Doma dělá veškerou práci, protože její bratr to považuje za ženskou povinnost a pošklebuje se, že Nina má „půlku hlavy obsazenou receptíky". Jednou ji vzbudil, protože nemohl najít vlastní kalhoty. Nina zatím nevydělává tolik, aby si mohla dovolit bydlet s dcerou sama.

Přednedávnem Nině uznali magisterský titul z ekonomie a měli ji poslat na praxi, bez které se dobrá práce najít nedá, ale úřednice-kurátorka to neudělala.

Proč? zeptala se jí Nina v dopise.

Na tuto otázku vám odpoví jiný zaměstnanec, který s vámi bude nadále komunikovat místo mě, odpověděla kurátorka, aby se té záležitosti zbavila.

Odpověď dodnes nikde a praxe také ne.

Dnes Nina přišla do školy s popálenýma rukama. Kvůli nedostatku spánku ztrácí pozornost, popletla v práci chemikálie, nasypala do dřezu špatný prostředek a pak začala ty věci umývat bez gumových rukavic. Teď má na rukou ranky.

„Nemáš krém na ruce?" ptá se mě.

Po fika[1] má naše skupina matematiku. Mně a Nině Astrid dovoluje číst si místo ní noviny. To můžeme dělat kdekoliv.

Nina si špatně sestavila rozvrh a hned po výuce musí znova do práce. Říkám jí:

„To už je nebezpečné."

1 švédská tradiční přestávka na kávu a zákusek (pozn. překl.)

Ustlala jsem jí na své posteli a půjčila jí rezervní peřinu.

Hodinu před koncem výuky Nina spí v mém pokoji. Já si u stolu čtu článek v *Dagens Nyheter*: investigativní reportáž o tom, jak svět obletěla zpráva o čerstvě přistěhovaných „muslimech" ve Švédsku, kteří údajně močí, kálí a masturbují v kostele v Kristianstadu. Článek vypráví o mladících z Makedonie, mezi nimiž se rozšířil specifický způsob výdělku: vytváří si internetové stránky se zvučnými názvy, třeba *USA Daily Politics* nebo *World Politicus*, a naplňují je obsahem, který vyvolává u čtenářů emoce. Není podstatné, zda obsah zprávy pobouří konzervativní, nebo liberální čtenářky a čtenáře. Cílem je nalákat je na web, kde možná kliknou na reklamní banner, za což správci kápne peníz. Pravdivost zpráv je naprosto nepodstatná. Je možné publikovat jakékoliv bludy, jen aby vášně vřely. Je možné vymyslet si zprávu úplně nebo jen lehce poupravit fakta. Sotva někoho zaujmou narkomani, kteří v malém městečku kadí v místním kostele. Ale když zaměníme protagonisty za migranty-muslimy, návštěvnost teče proudem.

Před pár dny jsem četla, jak se nad chováním právě těchto „muslimů" na Facebooku pohoršovala moje krajanka, doktorka historie, která žije v Londýně: *Tihle brzy přivedou Evropu do záhuby!*

7.

Švédské stromy už tuší jaro. Lačně napřahují své průzračné černé koruny do modrobílého nebe. Pod mým oknem se rozléhá píseň *Chandelier*. Zpívá Sia (z mobilu) a Matylda, která s kamarádkami na balkóně pije kávu. Za doprovodu sýkorek.

Sehnat záchrannou sadu mi pomohly naše vyučující Astrid a recepční Sara. Astrid trvala na tom, abych si vzala ty sady dvě – pro případ, že bych si našla společnost. A měla pravdu. Fartun nejenže souhlasila, že půjde se mnou, ale dokonce mi půjčila kameru.

Přesně v jednu hodinu odpoledne je na místě, čeká na mě u východu z Vestergardenu, jenže rovnou vyrazit k jezeru nemůžeme. To by nebyla Fartun.

„Ale! Ale!" tak mi teď říká, „slíbila jsem Mariam, že po škole půjdeme hrát stolní tenis! Musím jí říct, že jdeme k jezeru! Nevezmeme ji s sebou?"

„Mám jen dvě záchranné sady."

„Najdu další, najdu další! Promiň, promiň! Hned jsem zpátky! Hned!"

Hodím sebou na chodbě v prvním patře na židli a čekám, oblečená do čepice a péřové bundy, zatímco Fartun pobíhá tam a zpátky. Potlouká se tu i Yavar, hudebník z Íránu, velmi snědý muž kolem čtyřicítky. Tento semestr studuje s námi. Yavar se nudí, přátele zatím nemá. Fartun navrhuje, aby šel také s námi, ale Yavar odmítá, přeje nám pěknou procházku a zapíná počítač na pultíku.

Pro Yavara je asi zatím rozumět švédsky stejně těžké, jako bylo pro nás s Ninou v prvním semestru. Včera, na hodině společné pro celý ročník, jsme byli v jedné skupině a Yavar mi řekl, že bude dělat všechno tak jako já, protože ničemu nerozumí. Anglicky nemluví.

Po půlhodinovém čekání vyrážíme k jezeru ve třech – Fartun, Mariam a já.

Moc mě to táhne na druhou stranu. Led brzy roztaje a protější břeh pak bude zase nedosažitelný až do příští zimy.

Mariam je oblečená velmi lehce – nemá čepici, šálu ani rukavice, jen tenkou bundičku a módní roztrhané džíny. Mariam se obléká stylově, ale její dnešní outfit je přece jen lehkomyslný. Ptám se, jestli jí nebude zima. Nebude. Tak dobře.

Před vstupem na led si ukázněně dáváme na krk záchranné kolíky. Emiko na fika vyprávěla, jak se u ostrova propadla do vody až po pás – led kolem něj se dost ztenčil. Ale velký led je pořád ještě silný, takže kráčíme bez obav.

Jezerem se prohání silný vítr a mete nám sníh do tváře. Zima! Fartun se za chůze zachumlala do oranžové šály s černými puntíky, takže jsou jí teď vidět jen oči, ale Mariam se nemá do čeho zabalit.

Ke břehu jsme dorazily zmrzlé a zaprášené sněhem jako výprava polárníků. Šplháme na kopec, kde leží mechem porostlý úlomek skály vysoký jako tři lidské postavy a hodně menších kamenů, i když i ty jsou podle běloruských měřítek pořádně velké. Kolem Stockholmu je spousta balvanů, skalní útvary všude vystupují ze země. Opírám se o balvan a konečně fotím okolí, Mariam se baví vytvářením selfie a Fartun se jen tak rozhlíží. Na břehu stojí několik budov, obytných a hospodářských. Jedna z nich je převlékárna. Když sestoupíme dolů, Fartun a Mariam do ní vběhnou.

„Můžeme se převlíknout a vykoupat!" baví se Mariam.

„Když Fartun vydlabe kolíkem díru do ledu! Za takových pět až šest hodin by to zvládla."

„Asi za tři sta hodin!"

Vzdalujeme se od břehu venkovskou cestou. Vítr už nekouše, úplně ztichl, slunce příjemně hřeje. Vzduch mezi silnými stromy aleje, která je stará nejméně sto let, je teplý, ve větvích živých plotů cvrlikají a piští drobní ptáčci, ve slunečních paprscích na zemi poskakuje černý kos. Nízké dřevěné stavby vypadají tajemně, jako z pohádky. Poblíž jedné z nich stojí dva koně, hnědý a bílý, oblečení do zimních koňských kabátků, světle modrého a khaki. S klidem, ale také se zájmem si nás prohlížejí. My si na oplátku prohlížíme je.

Ve stromě na rozcestí tak silném, že by se v něm klidně mohl usadit lesní duch Totoro, je opravdová jeskyně. Fartun se do ní schová, jako to děvčátko z Mijazakiho animované pohádky.

Pokračujeme dál a vidíme další koně. Žena, která se o ně starala, vzápětí odejde. Nikdo další tady není, je slyšet jen štěkání psa.

„Chtěla bych se někoho zeptat, jak se tohle místo jmenuje," říká Fartun.

„Uf, nerada oslovuju lidi na ulici," odpovídám.

„Já taky," souhlasí Mariam. „Přesněji, to já právě ráda, ale tady to není zvykem. Dřív jsem to zkoušela, oslovovala jsem lidi, jestli si můžu trochu pohrát s jejich psem, ale nelíbilo se jim to."

Mariam si myslí, že bychom raději neměli jít k jezeru přes soukromý pozemek.

„Někoho může znepokojit, že jsme hnědé, Fartun. Jen Alena vypadá na Švédku."

Nevím, co mám říct. Vracíme se stejnou cestou kolem koní.

„Chci si s nimi popovídat!" říká Fartun.

Mariam ji tahá za rukáv.

„Jsou jako Švédové, nebudou se s tebou bavit."

Mám chuť jít až na ostrov. V létě tam rádi sedávají ptáci.

„Můžu tam jít sama. Běžte radši na kolej, do tepla."

„To je tamten ostrov? Vždyť je to kousek! Jdeme s tebou!"

Z jedné strany ostrova vypadá led nebezpečně, je průhledný a na povrchu zurčí voda – právě tady se propadla Emiko. Ale z druhé strany se dá jít.

Mariam si dřepne a zadívá se do hladkých ledových okének, od kterých do hloubky vedou tenké nitky zamrzlých bublinek.

„To je krása."

Dost rychle jsme obešly ostrov podél břehu dokola. Stihla jsem se vyšplhat na strom a na chvíli se tam posadit. Ze strany, kde šplouchá voda, je břeh tvořen kamennou deskou. Našla jsem uschlou mandarinkovou slupku – nejsme tady jediné návštěvnice.

„Kdybychom měly termosku, mohly bychom si tady dát kávu," říká Mariam.

Zimou se celá klepe.

„No jo, později bychom se sem už nedostaly."

„A teď honem na kolej!" prosí Mariam.

Třetinu zpáteční cesty opravdu skoro běží.

Po procházce sedíme v kuchyni u nás na patře. Mariam přinesla a ohřála polévku k večeři.

„Ochutnejte ji, je podle syrského receptu, vařila jsem ji sama!"

Dávám si polévku a čaj s cukrem a citronem. Fartun pije horkou vodu. Dovolila, abychom jí tam hodily jen kolečko citronu.

„Cítím se jako u Ale doma, na opravdické návštěvě!" říká.

Mariam se usazuje do teplé slunečné skvrny na pohovce. Dělá to vždycky, dokonce i na hodinách. Říká, že jí chybí slunce.

„Fartun, ty se nepodobáš lidem ze Somálska, které jsem potkávala v táboře. Ti byli uzavření a mlčenliví, ty jsi jiná, otevřená," diví se Mariam.

„Třeba už Fartun není somálská ani švédská, ale svoje vlastní osobnost, taková, jaká je," říkám. „Co si myslíš ty, Fartun?"

„Chtěla bych, aby to byla pravda," odpovídá.

„Aleno, jsi vdaná?" ptá se Mariam.

„Nejsem," odpovídám.

„Alena je spisovatelka!" vysvětluje Fartun.

„Taky se nechci vdávat, protože nechci, aby se moje tělo změnilo," najednou říká Mariam.

Ptám se jí, co ráda dělá ve volném čase. Mariam odpovídá, že ráda zpívá.

„Víš o tom, že Matilda skvěle zpívá?"

Mariam o tom neví. Bydlí na patře, kde jsem dřív bydlela já, ve Starém Vestergardenu. Občas si v kuchyni povídají s děvčaty. Matilda jí třeba vyprávěla, jak jednou spadla mikrovlnka. Ale kamarádství mezi nimi nějak nevzniká.

„Problém je v tom, že kamarádky už mají. A další nepotřebují."

9.

Je zajímavé, jak jazyky v hlavě koexistují. Probudím se a dívám se z okna, na přístaviště na druhém břehu, a bezděky se mi vybaví *přístaviště* finsky. Běloruské slovo sedí hluboko uvnitř, je výchozí a nemá potřebu se jen tak vyslovovat. Ruská slova jsou také jako zuby: když je člověk potřebuje použít, ani nepřemýšlí. Anglický ekvivalent pro přístaviště neznám, musela bych se podívat do slovníku. Švédštinu mám aktualizovanou, je to každodenní jazyk, švédská slova se cítí sebejistě. Finské slovíčko se samo rozhodlo, že vyskočí z paměti a zamává ocáskem, připomene se.

O prázdninách pracuju, pustila jsem se do překladu titulků k filmu pro děti z angličtiny do běloruštiny, ale jelikož jde o finský film, pro každý případ si pouštím i originál. Sem tam se mi daří vychytat nesrovnalosti v anglické verzi. Jazyky, které se člověk teprve učí ovládat, má snad obzvlášť rád – zázraky se v nich skrývají všude. Z finštiny mám pocit, jako kdybych se rozpomínala na svůj kdysi zcela zapomenutý jazyk, nikoliv se seznamovala s novým – zmocňuje se mě radost z poznání, až euforie.

Po večerech si chodím zaběhat podél jezera, protože školní posilovna je každý večer plná. Jakmile se setmí, obléknu se a jdu, jako zloděj, aby mě nikdo neviděl – stydím se, že by se na mě někdo díval. Běhání vůbec nemám ráda, ale jiné možnosti zatím nejsou, musím se trochu hýbat. Mariam má permanentku na plovárnu – je tady první člověk, který také rád plave. Ale tento semestr moc nevycházím s penězi, a tak placené možnosti do úvahy neberu.

V půl jedenácté moje nová spolubydlící Felicia vtáhla do pokoje svůj růžový kufr. Felicii je dvacet jedna a podobá se barbíně, mimořádně upravené barbíně. Člověk s železnou disciplínou, pomyslela jsem si, už když jsem se poprvé rozhlédla po našem pokoji, nikde se totiž nic neválelo. Při spolubydlení mi to vyhovuje. Z prvního dojmu mám pocit, že komunikace s novou spolubydlící je docela pohodová.

V minulém semestru jsme s Tuntematon – ostatní s námi nešli – viděli představení divadelního kurzu, kde „hoteloví hosté" vyprávěli své příběhy, texty si každý psal sám. Tehdy jsme se shodly, že dívčí role byly nejpůsobivější. Moje nová spolubydlící hrála hotelovou číšnici, její roli jsem si zapamatovala.

Felicia mi řekla, že obvykle chodí spát kolem půl osmé. Ne že by mě to nějak zvlášť překvapilo. Líbí se mi, když se lidé cítí svobodní vymýšlet si vlastní pravidla. Když chce jít spát v půl osmé, má to tak být. Ačkoliv sama chodím spát po jedenácté, nebo i později. Uvidíme, jaké bude naše soužití.

10.

O prázdninách chtěla Nina pozvat nás s Tuntematon na palačinky.

„Tentokrát se jí zkus ozvat ty," říkám.

„Já chodit kolem horké kaše nebudu. Napíšu jí a hotovo!"

Tuntematon pozvání zdvořile odmítla a jiné návrhy nemá. O prázdninách se neuvidíme. To už tady bylo.

Abych si udělala fotku, držím mobil ztuhlými prsty, otírám z něj kapky o nohavici, ale než ho stihnu schovat do kapsy, displej je zase mokrý.

Mezi kameny tvořícími břeh se vytvořil silný poloprůhledný bílý led, který jako kdyby vyzařoval nějaké světlo. Některé stromy u břehu jsou hodně ohnuté neustálým větrem, pár jich spadlo a leží ve vodě jako černí zavalití draci, napůl přijaté jezerem. Jednou se mi před očima ulomila dobrá třetina silného stromu a zřítila se k zemi.

Vyrazila jsem na odpolední procházku podél jezera za čerstvým vzduchem. Přes čepici jsem si natáhla kapuci a zapnula si péřovou bundu až k nosu. Oblečení máme k tomu, aby nás chránilo před slotou, říkám si. Když se člověk dobře oblékne, dá se být venku za každého počasí.

Pod podrážkami mi křupe štěrk, kterým byl kdysi posypaný dnes už roztátý led. Vlhkým vzduchem se proti mně hlučně řítí zavalitá těla pěti divokých kachen. Je podivuhodné, že jsou schopny létat. Stejně hloupě by vypadal v letu postarší muž, který zrovna prochází kolem mě. Nejsem tady v tom dešti a větru úplně sama.

Zpoza lesa na opačném břehu se nad jezerem rozléhají zvuky výbuchů a dělostřelby.

Včera jsme s Ninou a její dcerou navštívily Emiko. Bydlí pár zastávek od hlavní autobusové stanice v malém penzionu se dvěma skleněnými stěnami v obývacím pokoji a výhledem na jezero. Pily jsme kávu a jedly *semla*, švédské moučníky s mandlovou náplní, které Emiko upekla na tlusté úterý. Dům jí laskavě nabídla místní rodina, která obývá velkou vilu hned vedle. Emiko jim za to pomáhá v domácnosti a stará se o jejich kokršpaněla, divného psa, který nerad chodí na procházky.

Španěl se leká palby za lesem. „Jsou to vojenská cvičení," řekla Emiko.

Po návratu jsem před vchodem potkala Yavara, který si šel zakouřit.

Tyto týdenní zimní prázdniny trávíme na koleji ve třech, jako pohádkoví medvědi: Mariam, Yavar a já. Kdo měl kam, odjel, jen divadelní kurz má výuku. Před prázdninami se Yavar nachladil, v pokoji je velká zima. Pletenou čepici si nesundával ani v učebně.

„Víš, že topení se musí zapnout? Loni jsem to nevěděla a dlouho nechápala, proč je taková zima."

„Zapnul jsem ho, ale stejně je mi zima."

Právě si povídáme, když přichází Mariam:

„Dobře, že jsem tě potkala, Aleno. Chtěla jsem ti zavolat, ale nemám na tebe číslo."

Vypadá to, že jsme všichni rádi, že se vidíme, je příjemné s někým prohodit pár slov. Yavar si stěžuje, že se mu nedaří napsat esej o přečteném románu.

„Nerozumím konci knihy. Pojďme tu esej napsat spolu!"

„Ne, Yavare, psát spolu s někým neumím. Když nerozumíš konci, napiš o začátku," odpovídám.

Mariam je stejného názoru: všichni píšou sami za sebe, své vlastní myšlenky.

„Zvládneš to, Yavare, jen do toho."

Mariam mě zatáhla na návštěvu, abychom si vyměnily čísla. To svoje si nepamatovala a musela se podívat do mobilu.

Během těch několika minut, co jsem strávila u Mariam, jsme obě dostaly zprávy. Mariam přišlo potvrzení o převedení honoráře za práci, kterou dělala před začátkem školy, takže teď nadšeně poskakovala po pokoji.

„Na tuhle zprávu jsem čekala tři měsíce!"

Peníze jí přijdou velmi vhod, protože právě zaplatila za bydlení, koupila si tramvajenku a jídlo – a nezbyla jí ani koruna.

„Vlastně mám ráda, když mi docházejí peníze. Cítíš se nějak…"

„Myslím, že vím. Svobodně? Když si jen tak žiješ?"

„Jo."

Mně napsala Felicia, jestli zítra ráno může se svojí skupinou zkoušet filmovou scénu v našem pokoji.

Domluvily jsme se s Mariam, že se večer sejdeme na čaj, po mojí práci.

Moje spolubydlící nejde spát, dokud si nelehnu také. Já bych si ale přála, abychom si navzájem nenarušovaly zaběhlý životní rytmus, proto se chystám vzít si s sebou počítač a po pití čaje zůstat ve studovně.

Když se začalo stmívat, zavolala máma. Dělá si starosti, proč chodím běhat sama, bez společnosti. „Vem s sebou někoho." Ptá se, jestli jsem si už na koleji našla bílé kamarádky.

Máma není sama, v mámině osobě mi zavolala celá rodná země.

„Když jsem se sprchovala, zavřela jsem dveře. Najednou slyším bouchání: Felicia je za dveřmi a bez klíčů. Než jsem se oblékla, už mi stihla poslat zprávu!"

„Jednou jsem také zapomněla klíče od pokoje a moje spolubydlící usnula," vypráví Mariam a nalévá mi mátový čaj. „Přijel za mnou můj kluk Oskar a už musel jít na autobus a vrátit se domů, ale věci měl zamčené v pokoji, tašku, bundu. Byla zima, ale nakonec odjel, jak byl."

„A kde jsi ten den spala?"

„Když jsem ho vyprovodila a vrátila se, bylo otevřeno. Nikdy jsem s ní o tom nemluvila, protože vím, že se to už nebude opakovat, klíče mám vždy u sebe, ale mrzelo mě to. Bouchali jsme hodně nahlas. Mám pocit, že neotvírala naschvál."

„Nerozumíte si?"

„Jsme velmi rozdílné. Je v dobrém rozmaru jen po nakupování. Když se vrací z nákupu, přesně vím, že bude mít dobrou náladu, a to mě těší. Dokonce jsem jí poradila, aby si brala méně věcí najednou, aby mohla chodit nakupovat častěji. Rozumím si s Fartun, má tak laskavý výraz! Když jsem ji viděla poprvé, nemohla jsem uvěřit, že takové obličeje existují. Je tak pěkná, i když nevěří, když jí to někdo říká. Když jsem jí sepnula vlasy nahoru, byla to hotová Angelina Jolie!"

„Včera mi poslala zprávu, jestli se o prázdninách na koleji necítím sama. Je opravdu hodná."

Mariam mluví výborně anglicky a říká, že se to naučila sama: četla učebnice a dívala se na filmy a na televizi. Jenže já jsem ji poprosila, abychom nepřecházely do angličtiny.

„Nejlepší způsob, jak se něco naučit, je nadchnout se pro to. Angličtina se mi strašně líbila. Kdysi mi nešlo plavání, ale rozhodla jsem se, že se naučím dobře plavat, a teď dokonce můžu dělat ve vodě různé kousky – kotrmelce a tak," říká Mariam.

Je výrazná, vysoká a statná, má zářící oči a dlouhé vlasy. Těší se na sobotní večírek před začátkem školy.

„Lidé se opijí a nechovají se tak odtažitě jako normálně. Jsou zábavní, hovorní. Takoví se mi líbí."

„Proč jsou podle tebe Švédové tak uzavření?"

„Neřekla bych, že jsou takoví všichni, Oskar takový není. Mimochodem, to on mi řekl, že hlavní město Běloruska je Minsk. Zapomněla jsem totiž, odkud přesně jsi."

Maminka a tatínek Mariam pracovali v Sýrii ve škole, máma učila základy zdravotnictví, táta byl kurátor, který pomáhá s výukou. Babička si přála, aby se Mariam také stala učitelkou, byla toho názoru, že je to nejlepší povolání pro ženu, „pak je žena schopná se dobře bránit". Úplně nerozumím, proč

zrovna učitelka je schopná se bránit, ale Mariam nenachází slova, aby to lépe vysvětlila.

„Přestěhovali jste se do Švédska celá rodina?" ptám se jí.

„Celá ne," odpoví Mariam a zmlkne.

Neměla jsem se na to ptát.

Z běloruského originálu На заснежаны востраў *(Minsk: Januškevič, 2017) přeložila Veranika Bialkovičová. Překlad vyšel v r. 2020 v časopisu* Plav.

AME
BĚ

ASÁDA NEZ
ORUSKÉ KULTUR
CEPA LEBR

A musím vám říct, že v České republice jsou listy na stromech a plody na stromech jedenapůlkrát větší než u nás a v Polsku. Což působí dojmem velmi realistického snu.

(Eva Vežnavec, FB, 23. 9. 2021)

Eva Vežnavec
Ева Вежнавец

Eva Vežnavec (Ева Вежнавец), skutečným jménem Svjatlana Kurs (Святлана Курс, nar. 1972 v Ljubani) absolvovala Filologickou fakultu Běloruské státní univerzity. Po politicky motivovaném propuštění ze státního rozhlasu vystřídala řadu zaměstnání – působila například jako prodavačka, chůva či pokojská v několika evropských zemích a USA. Po návratu do Běloruska spolupracovala jako novinářka s různými nezávislými médii. V posledních letech žije v polské Varšavě. Je autorkou knih *Cesta jedné mrchy* (Шлях дробнай сволачы, 2008) a *Pro co si jdeš, vlku?* (Па што ідзеш, воўча?, 2020). Druhou zmíněnou novelu začala psát jako stipendistka německé spolkové vlády během pobytu v Los Angeles, ukázky z této knihy byly publikovány česky v *A2* a *Hostu*. Autorka za tuto knihu obdržela Cenu Jerzyho Giedroyce za nejlepší prozaickou knihu. V r. 2007 se zúčastnila Měsíce autorského čtení v Brně.

Pro co si jdeš, vlku?

Román Pro co si jdeš, vlku? *představuje velmi zdařilý pokus vyprávět historii jedné běloruské vesnice, či spíše kraje, v průběhu celého dvacátého století. Autorka v rozhovoru pro běloruský časopis* Naša Niva *dílo popsala jako „velkou epopej, která se vešla do maličké knížky". Román, který vyšel v rámci vydavatelského projektu Pfljaumbaum, iniciovaného nositelkou Nobelovy ceny Světlanou Alexijevičovou, se v Bělorusku stal podle názoru tamních kritiků významnou literární událostí loňského roku. Momentálně je horkým kandidátem na nejvýznamnější běloruskou literární cenu Jerzyho Giedroyce a připravuje se i jeho český překlad.*

Oj, bohatí byli ti Bahalevičové. Jejich benjamínek Sauka – ten byl nejrozmazlenější, všechno bylo pro něj. Jen se uč, Savičko, jen se obleč, Savičko. Byl ještě malý a už mu Hirsch z Liaskavičů šil oblečky. A ten Sauka byl ti teda zapálený. Většího Bělorusa nebylo. Když do Zarečča přišli Poláci, ve dvacátém anebo už v devatenáctém roce, furt s nima něco pekl. Co se s nima taháš?

Nejdřív, jak ti Poláci přišli, tak to nebylo špatný. Všechny rodiny drobné šlechty, ze statků, ze samot, ty všechny podporovaly Poláky. I Bahalevičové. Všichni tihle evičové a ovičové, kam my se na ně hrabeme. Když mužik chodí v láptích, bude se jmenovat Lašč, Šardyka, Chenta nebo Žur, Zajac, Halčeňa nebo Ščarbačeňa. A když to je ovič nebo evič, tak to je šlechtic a my mu nejsme rovní! Takže se Bahalevič přidal k Polákům. Pořád od nich nosil letáky, jak to tam pěkně psali. „Přicházíme k vám, abychom vás zachránili před smrtí hlady, kterou vám nese bolševismus, když vám zabavuje poslední potraviny. Snažte se nenávistného bolševika zahnat, nenechte je, aby vás odvedli do Rudé armády, neležte jako kámen." Tak postáli v Lipeňu a v Zarečču zhruba rok, prolítli po vsích jako divoká smečka a odtáhli. Odcházeli naštvaní, jak ty vosy. Když je rudí hnali, spálili Poláci v Zarečču všechny domy, zázračný kříž, dehtárnu, zabili dvacet Židů. Jeden takový vjel do synagogy na koni s šavlí a v rohaté čepici, jakože hulán, Židům sekal pejzy a Židovkám strhával paruky. V Zarečču a v Lipeňu vytloukli všechny krámy. Lékárnu pro lidi a pro koně utopili v řece Talici i s majitelem, Mojšem Laudenbachovem. Nejde mi to do hlavy. Nás jakžtakž ještě nechali být, jen když vlítli do nějaké vesnice, tak dívky znásilnili a chlapy zmlátili hlava nehlava. „Jste chámové," říkali, „vylepšíme vám krev!" Koně a krávy odvedli, chleba a brambory odnesli. Jen na tu drobnou šlechtu nesáhli, protože to táhla s nima. Když jsi uměla poprosit polsky, tak tě nechali být. To od nich můj otec Sauka chytil tu krutost vůči Židům. Protože Židé prý byli zajedno s rudochy.

V ta léta, osmnáct až dvacet dva, jsme tady měli takovou míchanici, že vláda se měnila devětkrát, a každá nás sedmkrát stáhla z kůže i s krví. Když přišli Rusové a rudí, Židé chodili spolu s nimi a vybírali mimořádnou daň, zabavovali hotové peníze a potraviny, dosadili nám na krk komisaře a ti nás nutili nejen odevzdávat vlastní majetek, ale i sbírat pro ně všelijaký odpad

– onuce, rohy, kopyta, tfuj, čert ví co. Tihle Rusové a rudoši byli ti nejhorší otrhanci. Sami nejedli a nikoho nenechali se najíst. Pravda, v osmnáctém a devatenáctém roce, říkala baba, nikdo pořádně ani nezasel: nebylo co, nebylo komu a když už náhodou bylo, tak blbec zasel, sklidil, a pak to všechno musel odevzdat. Někteří schovali hovada a koně v bažinách, zahnali je tam. Ale kdo náhodou zasel za Rusů, ten ještě stačil sklidit za Poláků. Ti nechávali lidem aspoň něco, nebyli to takoví chuďasové.

No a v tom dvacátém roce se Sauka, můj taťka, pořádně rozjel! Dal se dohromady s balachovci. Řádil tady jako pán, hospodáři ho vítali s chlebem a solí na ubrusu. Na Rusalčin týden přijel do vsi Nauhalné a spatřil mou matku – s rozpuštěnými vlasy, s věncem, na povozu. Prosja se mu zalíbila, jenže on Prosje ne. Měla ještě dětský rozum. To Marjance, Prosjině matce, se Sauka líbil. Páni, ta ještě před smrtí vzpomínala, jaký to byl udatný mládenec. Zatímco na dceru už si ani nevzpomněla. Když tedy přišel můj otec, všichni ve větších a menších vsích už byli tak naštvaní, že z toho byli až černí. Rudí a Židé jim zabavovali úplně všechno. Moje babka je chodila prosit, aby nemusela platit daň z koně, protože kůň pošel, tak jí pohrozili, že ji zastřelí, že toho koně prý podřízla sama. Pak přijeli ještě jednou, sbírali „sebezdanění". Komisařka Sauermannová stála na tačance rozcuchaná, pouzdro s pistolí jí viselo na kozách, a ječela: „Všichni tu klidně pochcípejte, ale Nauhalné nám dluží na sebezdanění šest set rublů! Prodejte z domů nějaké maličkosti a doneste peníze!" V kostele z ikon strhli vzácné zlacení , ikony rozbili, báťušku okradli a někam odvezli. A naši lidé si jen šuškali: Za to můžou Židé, teď nám tu budou zavádět svou víru.

Tak se tedy lidé naštvali na Židy a na rudé, a do toho tu byl Sauka! Šel za balachovci a Balachovič mu dal takový papír, že Sauka má být u nás pohlavár. On, a ještě Karatkevič z Ubibaćků, ti dva tu byli za největší pány. Chodili po vsích, rabovali Židy a pak se chystali jet dobývat Lipeň, vymlátit tam „rudožídky". Když se sešel s mou matkou, byla ještě dítě, skoro holčička, a ten bejk měl přes třicet. Moc si ho nepamatuju, bylo mi asi tři roky, když se u nás naposledy stavil za Prosjou, přímo tady, v tomto domě. Aha, povídá, koho tu máme! Dceruško! Koukni se, táta přišel! Popadl mě a vyhodil tak vysoko, že jsem se hlavou bouchla o strop. Vidíš, dodnes mám pod vlasy schovanou rýhu. Marjanka se mnou seděla, omotala mi hlavu obvazem a chovala mě na kolenou. Otec jezdil za námi na koni nebo na tačance, v bílém kabátci, bílé čepici, uměl krásně pískat. Hezky se oblékal, pěkně mu to jelo a nikoho se nebál, ta krutá duše. Jednou mému kocourkovi zapálil kníry a řehtal se, když jsme se s kocourkem schovali pod pecí. Ale co já s kocourkem, to teprve Židé v Lipeňu mu nemohli přijít na jméno. Když Poláci odešli, stal se z něj car a bůh. Bolševici, milice, komisaři a ti z kambědu (výboru chudiny) leželi v lese s podřezanými krky. Zeměměřiče Razumoviče zastřelili a pusu mu ucpali hlínou. Předsedu vesnického sovětu v Malém Volém zastřelili přes okno, takže zalil krví všechny podklady k zabavení

potravin, nic nedokázali přečíst. Jen proto ve Volém nikomu nic nezabavili. Milicionáře Daměcečku, který u lidí vyšťoural i to poslední zrníčko, oběsili veřejně. To ti byl svátek! Ženské mu plivaly do ksichtu. „Vzpomínáš si, Daměcečku, jak jsem tě prosila, abys mi krávu nechal, a tys mě odháněl revolverem? Tak si běž teďka tam, kam šly moje hladové dětičky!" Takhle mu to říkali. To mi baba vyprávěla, já jsem si to všechno napsala, všecičko. No a Sauka tu řádil, všechno tu vyčesal, jako hřebínkem ovčí srst, a Židé před ním pěšky utíkali směrem na Babrujsk, Hlusk a Homel, ale toho jara nebylo jim nikde stání ani zastání. „Bahalevci jdou, bahalevci!"

Marjanka vyprávěla, že toho roku v zimě a na jaře hvězdy byly krvavé, jako před pohromou. Židé jako jeřábi táhli v zástupech do synagogy v Lipeňu, mysleli si, že je sovětská moc ochrání. Kdepak! Nikdo tu neměl ty Židy v lásce, nikdo. Panebože, za co museli být tak trestáni? Budiž, ta nedostřelená Sauermannová nebo Hirsch Kucur s pistolemi pobíhali, zabavovali daně a rekvizice. Ale co ti z Novožidovské nebo i z Liaskavičů? Osm rodin v Ubibaćkách bylo ubito kůly od svých vlastních sousedů, proto se tamním dodnes říká „kůlovci". Když je někdo z Ubibaćků, je to kůlovec. Lejzar z Asničků říkával: „Vlád sedum, od každé smrt Židům". Když přišli Němci, prohánělі Židy, přišli Poláci – prohánělі Židy, přišli Sověti – Židům se trochu ulevilo, šli sloužit nové moci, protože ta jim slíbila, že jéje, bude internacionála. Ale nejen Židé přece sloužili Sovětům. Naši Parchimovič a Raščeňa poskakovali s revolvery, bodáky prohledávali zahrádky: „Odevzdejte chleba pracujícímu lidu!" Proboha, jakému pracujícímu lidu? To my jsme ten pracující lid, lopotíme se v těchhle bažinách.

Dvacátého května hospodářům ve vsích vyřídili, že Bahalevič jde na Lipeň. Že prý mají zapřahat koně do povozů a jet si pro židovský majetek. Marjanka vyprávěla, že se tomu ani nedivila, protože ten jednadvacátý rok jsme měli devět vlád a devět chorob: ve vzduchu byly cítit potová horečka, i kurděje, i mor, i tyfus, a pak se do vsí rozšířila cholera, protože jedna dívka vyprala v řece Aros ložní prádlo po nemocné tetce. Sama zemřela a všechny vesnice podél Arosu nakazila. Takže doktoři z Lipeňu jezdili po okolí a zalévali odpadní jámy a kadibudky octem a skalicí. V ta léta všechna bábina děťátka, kterým přeřízla pupeční šňůru, všude pomřela, jako když pes zamete ocasem. Říkala, kamkoli jsem se podívala, všude byly malé hrobečky a malé křížky. Lidé vychrtli hladem a zlostí, hledali, na kom by se mohli vyřádit. No a když se zvolalo, že se jde na Židy, mnozí na to slyšeli. Moje bába nebyla žádná citlivka, ale i ta vyšla na rozcestí a zvolala: „Lidé, kam to jedete, co to děláte? Jeďte domů, jinak si přivezete neštěstí na vlastních kolech!" Tak se vrátil mladý Ščarbačeňa, aspoň že tak. A mnozí jeli. Sami vybili vlastní Židy v Ubibaćkách, Siaredzibarech, Brodech, Baćukách, Vysoké Bervě, Jaremičech, Věraćci, v Kamiažyščech a Vostrých Jelkách, v Lapačově Brodze a Sviščině. Savoś Chalajom vezl na voze peřiny a samovar, všechno potřísněno krví. Své Ahapě dovezl šicí stroj. Všichni

věděli, čí to byl šicí stroj a co se s tou rodinou stalo. Kvůli tomu šicímu stroji za druhé války sousedka udala Ahapu Němcům, prý že zašívá partyzánům vysoké boty. Ahapu s dětmi zastřelili, šicí stroj zůstal sousedce. To si tedy Ahapa a Savoś pořídili bohatství!

A ještě tři židovské holčičky šly po vsích, takových deset až dvanáct let jim bylo, bosé, nohy otlučené, krvavé stopy po sobě zanechávaly, jako ta Panna Marie, a žadonily: dejte nám něco k jídlu, náš táta a máma leží ubití v Hlusku, my jsme utekly. Nakrmili je, obvázali jim nohy. Ale moc daleko nedošly. U Siaredzibaru je někdo znásilnil a podřízl.

No ale ještě počkej. Dvaadvacátého května k nám na Aredeber přišla stará Židovka s malým chlapcem. Dobře si ten den pamatuju. Židovka byla bez oka, zavřené nateklé víčko krvácelo. Tyhle dva moje baba schovala. Viděla, že ta Thema ani oko neměla, a že byla celá potlučená, Marjance se ji zželelo a poslala je semka do sklepa. I když jim říkala: přišli jste do vlčího doupěte, bydlí tady rodina Sauky Bahaleviče, když sem přijede a uslyší vás, pobije vás, jako nazrzlé myši. Thema řekla, že neuslyší, protože Orka nemluví, ztratil řeč. Ta také babce pověděla, co všechno můj taťka napáchal v Lipeňu.

Bahalevci táhli na Lipeň ze dvou stran, za nimi jeli sedláci na povozech. Nepospíchali, dobíjeli Židy v okolních vesnicích. Z třetí strany bahalevců nebylo a místní Židé tudy jeli žádat o pomoc rudou sovětskou vládu. Vezli peníze a dopis, který podepsali Abram, Rachmiel, Barys, Alter, Michel, Benzion, Morduch, Hirsch, Sholam, Lazar a osmnáct negramotných. V tom dopisu Michel a Thema psali, že „skupiny dezertérů a banditů pod velením Bahaleviče napadly vesnice u městečka Lipeň, oloupily všechny Židy bez výjimky, znásilnily židovské ženy, sekerami zasekly a kůly utloukly staré. Z důvodu nebezpečí pogromů a násilí v městečku Lipeň jsme se rozhodli k ozbrojenému boji proti banditům. Prosíme okresní revoluční výbor a okresní vojenský výbor, aby nám byly dočasně vydány pušky. Přísaháme na svůj život a majetek, že tyto zbraně nebudou použity proti sovětské moci. Až bude oblast očištěná od band, vrátíme zbraně vojenskému výboru. Jako velitele jsme si zvolili lipeňské občany Kapčyce a Barenbojma a pod to se všichni podepisujeme."

A podepsali se. Jenže nic z toho nakonec nebylo. Rudí ze Slucku a ze Zarečča přišli do Lipeně teprve na třetí den a jen odklidili z ulic mrtvoly. Lipeňští Židé žádali o slitování a pomoc všude, kde jen mohli. Nasbírali hrnec zlata a donesli do Mazyru Balachovičovi, aby ten Bahaleviče trochu zkrotil. Ten zlato sice vzal, ale neudělal nic.

Přišli tedy bahalevci k Lipeňu. Můj pan otec seřadil všechny své lidi na koňském trhu před synagogou a ukázal bičem (měl pěkný bič s držadlem v podobě hada, když se jeden na toho hada dlouze díval, tak se ten had na něj díval také) na synagogu a na židovské domy pod železnými střechami: „Nejdřív jděte tam, kde jsou domy kryté železem, všechno rozeberte do

posledního prkna, najdete tam zlato.“ Na naše lidi bahalevci nesáhli, zatímco u Židů vytrhli podlahy, dívali se pod střechy, do sklepů, pod pece. Sem se zlatem, prý, nebo uvidíte. No, možná u někoho to zlato našli. Ale já jsem o takových neslyšela. Jaképak zlato u lipeňských Židů? Naši tedy samou zlostí začali vytahovat Židovky ze všech skrýší. Všechny znásilňovali: malé holky i staré báby, co byly už před smrtí, i těhotné. Felčar Lapotka psal do Slucku, že v městečku nezbyla jediná neznásilněná Židovka. Právě z toho pak byla syfilida. Ale kdo by se po takových hrůzách trápil, že má syfilidu nebo kýlu? Není ve světě horší nemoc než člověk. Když ucítí krev a zisk, už ho nezastavíš. Konec! Řeknu ti to takhle: možná můj taťka ani nebyl takové hovado. Možná ani nechtěl, aby to takhle dopadlo. Ale byli to mladí chlapi, za války, ožrali se a začali jeden druhého burcovat.

Židé, kteří se pokoušeli hájit svůj majetek a rodiny, padli na místě. Někteří prosili o slitování, tak těm říkali: „Nechci tvý peníze, chci tvou židovskou duši. Vytřesu ji z tebe.“ Starému Ruvimovi, který šil chomouty, roztříštili lebku až k zubům. Michel nechtěl dát peníze, oběsili ho na vratech. Pak ho popadli za nohy a ožralí se na něm zhoupli, byli mrtví smíchy. Pekař Nochim bránil své dcery, vypíchli mu oči, vyřízli mu z kůže pruhy a do toho sypali sůl. Kdo dostal kulku, ten měl štěstí! To mají tady v Lipeňu takový zvyk – když se něco semele, hned začnou mučit, ruce vykrucují, až to praská, oči vydlabou, řežou kůži na pruhy a posypávají rány solí. Takoví tu jsou lidé. To je všechno kvůli tomu, že jsou tu ty močály.

Z běloruského originálu Па што ідзеш, воўча? *(Minsk: Pfljaumbaum, 2020) přeložil Max Ščur. Překlad vyšel r. 2021 v časopisu* A2.

S104
centrum experimentálního divadla
Zaostřeno na Bělorusko
23.–26. 9. 2021
Svět knihy
Mezinárodní knižní veletrh a literární festival
Výstaviště Praha Holešovice
AMBASÁDA NEZÁVIS
BĚLORUSK

www.ced-brno.cz
centrum
divadla

Tamojšie udalosti zmizli z našich médií, vytlačila ich pandémia, no situácia v Minsku nie je menej dramatická. Autori, ktorých prichýlili rôzne kultúrne inštitúcie v Česku, Rakúsku a Nemecku, odvahu majú, sú hrdí a pokojní. Uvidíme, odpovedajú stoicky na otázku, koľkí z tých, čo sa onedlho vrátia domov, pôjdu za mreže.

Na záver koncertu deti vyťahujú vlákna z Lukašenkovho pleteného portrétu. Jeho tvár, ktorá podujatie z pódia sledovala, postupne mizne.

(Marek Vadas, *Denník N*, 11. 10. 2021)

Maxim Žbankov
Максім Жбанкоў

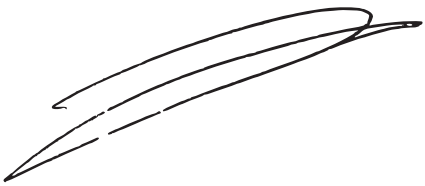

Maxim Žbankov (Максім Жбанкоў, nar. 1958 v Minsku) je publicista, filmový kritik, kulturní analytik a novinář. Vystudoval klasickou filozofii na Běloruské státní univerzitě, kde r. 1986 obhájil svou disertační práci. V letech 1992 až 2012 vedl legendární filmový klub v minském kině Peramoha. Přednáší na Běloruské humanitní univerzitě v Litvě a na Běloruském kolegiu, spolupracuje s různými nezávislými médii. Vydal knihy *NO STYLE. Běloruská kultura mezi Woodstockem a Dožínkami* (NO STYLE. Белкульт между Вудстоком и „Дажынкамі", 2013) a *SloMo*. Domácí kritika kulturního designu (SloMo. Хатняя крытыка культурнага дызайну, 2021). Mezi sféry jeho zájmu patří transformace kulturních matric na postsovětském prostranství. Jeho texty byly přeloženy do češtiny, němčiny a polštiny.

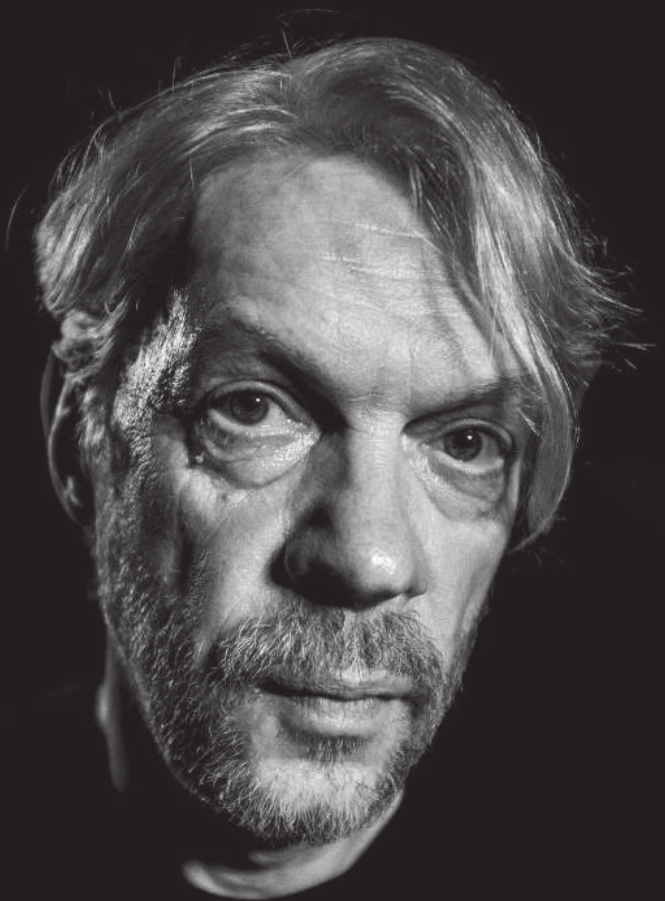

Kuk-kult-hurá! Schémata pohybu v terénu

Tři banální tváře kultury: museum, škola, industrie.

Museum zachovává mrtvé texty nesmrtelných a nastavuje laťku kvality. Je to dům hrdinů, katalog včerejších výbojů. Má smysl ho navštívit, abyste na tomto pozadí pocítili, že jste naživu.

Škola obrušuje mozek a učí obdivovat. Probíhá zde formátovaní zraku, obřízka rozhledu, aby byl bezpečně zúžený. Vstřebal jsi kánon? Posaď se, za jedna! A buď ztícha: jsi přece kultivovaný!

Industrie je továrnou na významy, testovací vzorky si můžete odnést s sebou, odehrává se zde sériová výroba mentálního fast foodu. Hypermarket Mumu na rohu ulic Dostojevského a Heideggerovy. Na dodavatele je vždy spoleh. A pokud vám něco nedodali, pak to nepotřebujete.

Co není v pořádku na této triádě kulturní osvěty? Závadná je samotná představa kultury coby injekcí světa. A také představa lidu coby komparzu, který je na těchto injekcích závislý. Taková kultivovanost plodí zbabělý konzumní konformismus a ochablost ducha.

V tomto uspořádání kulturu neděláme, dovolujeme jí, aby dělala nás. Poslušně se ukládáme jako spotřební materiál do každé další matrice kolektivního marasmu.

Hlavní školou kulturních praktik jsou ulice, knížky, Ballantine's, rock'n'roll, falafel, sex, facebook a cestování v Schengenu. To všechno strážci mrtvol vytlačují mimo rámec podstatného, to všechno jsou pro ně jen překážky a omyly. Plevel v udržované zahrádce Duchovnosti.

A tak se z nás stává pěna v kanálu jménem Kultura. Jsme druhotní a nesamostatní jako věční žoldáci v globálním mystériu: najali si nás, abychom válčili na straně „vznešena". Máme hrůzu z představy, že tomu může být jinak.

Neexistuje ovšem jediný kanál té správné „kultury": každý si vybírá sám pro sebe. Skutečná kultivovanost znamená jednat navzdory samozřejmosti. Je to riziko a drive. Všechno ostatní je jen posilování šablon v ospalém rozumu. Jen barevné snění o globálních kasárnách.

Řízený vkus není žádný vkus. Stejně jako řízená volba je vzdání se volby. Schválená a povolená dávka kultivovanosti je fádní, jako předpověď počasí. Texty přece ožívají jen tehdy, když je začneme číst. Čteme si je každý pro sebe a každý po svém. Každý je sám sobě kanálem „Kultura".

Komplikuje se to tím, že kolem nás stále žijí různé typy „kulturna": městský šanson v dopravě, opera v televizi, standupové žvanění, pocketbook dlouhý jako let z Vilniusu do Porta, webová analytika, freakshow jménem Eurovize, terénní výzkumy belgického piva a filosofická disputace ve varšavské hospodě. Normou zde není podřízení se pravidlům, nýbrž jejich svobodný remix. Přepínaní kanálů.

Tohle je normální. Problémy začínají, když se pestrost sdělení proměňuje ve válku mezi nimi. Když začínáme izolovat „cizí agenty", mazat „škodlivé ideje" a záměrně cenzurovat nepřátelské styly.

Kulturní kanály se navzájem překřikují, proplétají se ve vzájemném zápolení a tím nerozšiřují zónu významu, nýbrž sféru chaosu. Válka kultur, to není balet s účastí válečníků světla a andělů temna, nýbrž banální havárie kanalizačního systému.

V této situaci někdejší Radio Shambala nebo Foucault-TV začínají vysílat do našich duší nikoliv hudbu sfér, nýbrž pobytovou hysterii. Vyhazují odpad do prázdna a ženou ho potrubím. To znamená, že je na čase vyměnit potrubí – a hledat nové zdroje „kulturna".

Často se zdá, že kultura je něco, co získáme jako odměnu za snaživost. Že na sobě musíme ještě trochu zapracovat, dorůst, dotáhnout se, a dosáhneme na nebe posypané diamanty a získáme časově neomezenou propustku do Empyrea.

Buďme ale k sobě upřímní: kulturní kanály neposkytují snadné štěstí. Naopak, krájí na kusy banální každodennost. Jako koláč. Jako Benátky. Není to škola hromadného nadšení, nýbrž individuální navigace v poli informačních šumů. Škola života bez taháků a alibismu.

Skutečná kultura, to jsou praktiky rotace a selekce. Pravda je taková, že „vysoké" není zárukou kvality. A „nízké", to je jen strašák pro nedovzdělance. Člověk si bere něco pro sebe všude tam, kde to najde. Kanály jen ženou obsah. My ho filtrujeme. V souladu se svými schopnostmi, přáními a finančními možnostmi.

Kultura není zásobárna mistrovských děl ani skladiště věčných etalonů. To vůbec není suma věcí, nýbrž pohyb významových proudů skrz naše vědomí, který proměňuje energii naší mysli a naší vášně do formulí jednání. Kultura je to, co se nám děje, když na to nemyslíme. Je to logika odchylek a taktika nesamozřejmosti. Je to ta úroveň zesíleného vnímaní reality, za níž vděčíme Gogenovi a Wyethovi, Lennonovi a McCartneymu, Liavonovi Volskému a Andymu Warholovi, Billie Hollydayové a Francoisi Truffautovi, Tomu Waitsovi, Sergeovi Gainsbourgovi, Cate Blanchettové a Francisi Baconovi – které jsme jednou vytrhli z proudu nesmyslu a ponechali si navždy.

Po slovech a navzdory pravidlům. Jako nákres pohybů, citový odstín, zvláštní pohled. Je to jako hudba jednotlivého života, osobní playlist, zkušenost propojení soukromého osudu a globálních vibrací.

Mám tušení, že pravidla kulturnosti jsou jen trompe l'oeil pro ty, kdo věří ve věčné hodnoty a nalinkované školní sešity. Ti ostatní si sami staví cesty a stanoví priority: tady je to kanál, jinde tunel, jinde zase dálnice. „Nejlepší cesta ven je skrz". (Robert Frost)

Kontrolovatelnost kanálu Kultura je pouhá iluze. Protože výsledky setkání vln univerzálních sdělení s vnitřním kosmem běžného uživatele se nedají

předpovědět. „Coca cola“ boří říše, kytarový rytmus rozšiřuje vědomí, jazyk se stává politikou, literatura se ujímá režie sexuálních revolucí. Musei táhnou karnevalové průvody a pochody fotbalových fanoušků. Outsideři se stávají popovými hvězdami, sakrálno se vyměňuje za drobné, avantgarda mutuje do podoby agitpropu a zpět.

Informační proudy jsou nelineární. Jsme v zóně šumů, odlišných znění a programových glitchů. Říkej, co chceš, stejně uslyším to svoje.

Smysl kulturní práce spočívá v proměně uzavřených kánonů do otevřených krajin. Nejlepší kanál Kultura, to není intervence vyšších hodnot do našich panenských myslí, nýbrž neformalizovaný feedback: vpád partyzánských praktik čtení a psaní do přísného řádu obvyklé „správnosti“.

Kuk, kulturo!

Slo Mo

Dlouhé metry krátké mysli

žijeme z cizího nevytloukali jsme okna nepálili budovy administrace nekouřili konopí na střechách a nevandrovali bez vindry přes Altaj, Laos a Kanadu neriskovali nespálili se nehojili zlomeniny a pohmoždění a proto v podstatě nemáme co vyprávět protože náš vzorný život si nikdo nekoupí žijeme z vypůjčených reakcí replik zleva a zprava z citátů z dovezeného haraburdí z postů a likeů ze všech barev duhy na sousedově dvoře odražené světlo je odražené proto, že jsme si ho nevymysleli ani jsme ho nezapálili nemá cenu vyrábět svoje čekáme na další zásilku cizího ale to nepospíchá protože my se nestaráme

vskutku kam bychom měli pospíchat stejně to dodají včas podle jejích vlastního cizího harmonogramu jde jim o to zbavit se nákladu, ale nám už nejde o to abychom si ho naložili jaképak termíny to není déjà-vu, to je permanentní stand by

slo mo je skvělá věc když potřebujete detail proto máme rádi partikularity celý týden dokážeme probírat několik čárek a jediný akord navíc dokážeme v komentářích zbourat jakýkoli příběh kolektivně dokážeme proměnit tři řádky dlouhý zlomyslný příspěvek v událost skvělá metoda připojovat svoje vozíky k cizí mašině a tvářit se že jedeme sami podstatou slo mo je štěstí stát se přílohou bonusem odkazem dodatkem proč bychom spalovali sebe když už někdo jiný to kolo roztočil jen čekej až tě pošťouchnou abys zapadl do škatulky děkujeme že jste se rozhodli pro nás

slo mo vynalézají vojáčci během prvního roku na vojně sabotáž v barvě khaki – nespěchej plnit rozkazy protože stejně budou odvolané rádoby přítomnost něco jako válka něco jako smrt vítězství je jinde slo mo –

sebeobrana proti tomu blbci nahoře se proměňuje v bratrství uprdelistů dole ten kdo zdržuje není sabotér, jen nevěří na úspěšnost námahy *ti rychlí umírají jako první* samurajové jsou pod drnem ale tráva zůstává ta je také slo mo nikam nepospíchá a hoří jen když je suchá

slo mo rytmus spáče tichá akce bez zbytečného humbuku jeden krok vpřed dva kroky zpátky proč by jeden odcházel když se stejně bude muset vracet slo mo kyvadlo které rozhoupává prázdnotu můžeš se houpat (a žvanit) jakkoli dlouho stejně zůstaneš na místě, zítřek není ale ani včerejšek není je věčný víkend permanentní fiesta bez důvodů k oslavám slo mo nikdy nedozraje tak aby se z něj stalo drama všichni se unaví v půli cesty a není nikdo aby dotáhl téma do konce nikdo za to nemůže je to jen tím že vzduch je těžký země je malá a cesty jsou krátké sotva to člověk pořádně rozjede a už je konec proto je lepší se nikam nehnat a nechat to plavat *narodil jsem se tu a budu žít tu* a minutu na to už jsi v polsku

kam bychom zrychlovali když je tu krym majdan a eurovize kdo by měl dělat vlny když v bedně máš jeden a týž záběr ten film skončí a nic nezaručuje že dál bude líp proto pojď slo mo žádná zklamání všechno je jasné a co když zvítězíme a co dál a co když zvítězí oni a co pak ne, přece jenom jdeme, ale obzvlášť opatrně a pečlivě to je to slo mo laskavé proměny měkké transformace běh v pytli

abychom milovali naše rodné Bělorusko musíme být stoprocentně slo mo nedoženou nás ale ani nedokážeme utéct

2015

Z ruských originálů vybraných z knihy SloMo. Хатняя крытыка культурнага дызайну *(Minsk: A. M. Januškevič, 2021) přeložil Max Ščur.*

Michael Kocáb párá Lukašenka. Jeden z nenápadných, o to emblematičtějších momentů letošního Světa knihy. Na poezii v Čechách neznámých běloruských autorů (a skvělou pankovou kapelu) bylo na nádražíčku narváno, hlavně mladými lidmi. Děkuji Ambasádě nezávislé běloruské kultury, že jsme u toho mohli být. Doporučuji prohlédnout celou galerii. Smrdí nadějí, že nejsme lhostejní.

(Radovan Auer, FB, 25. 10. 2021)

VÝCHOD

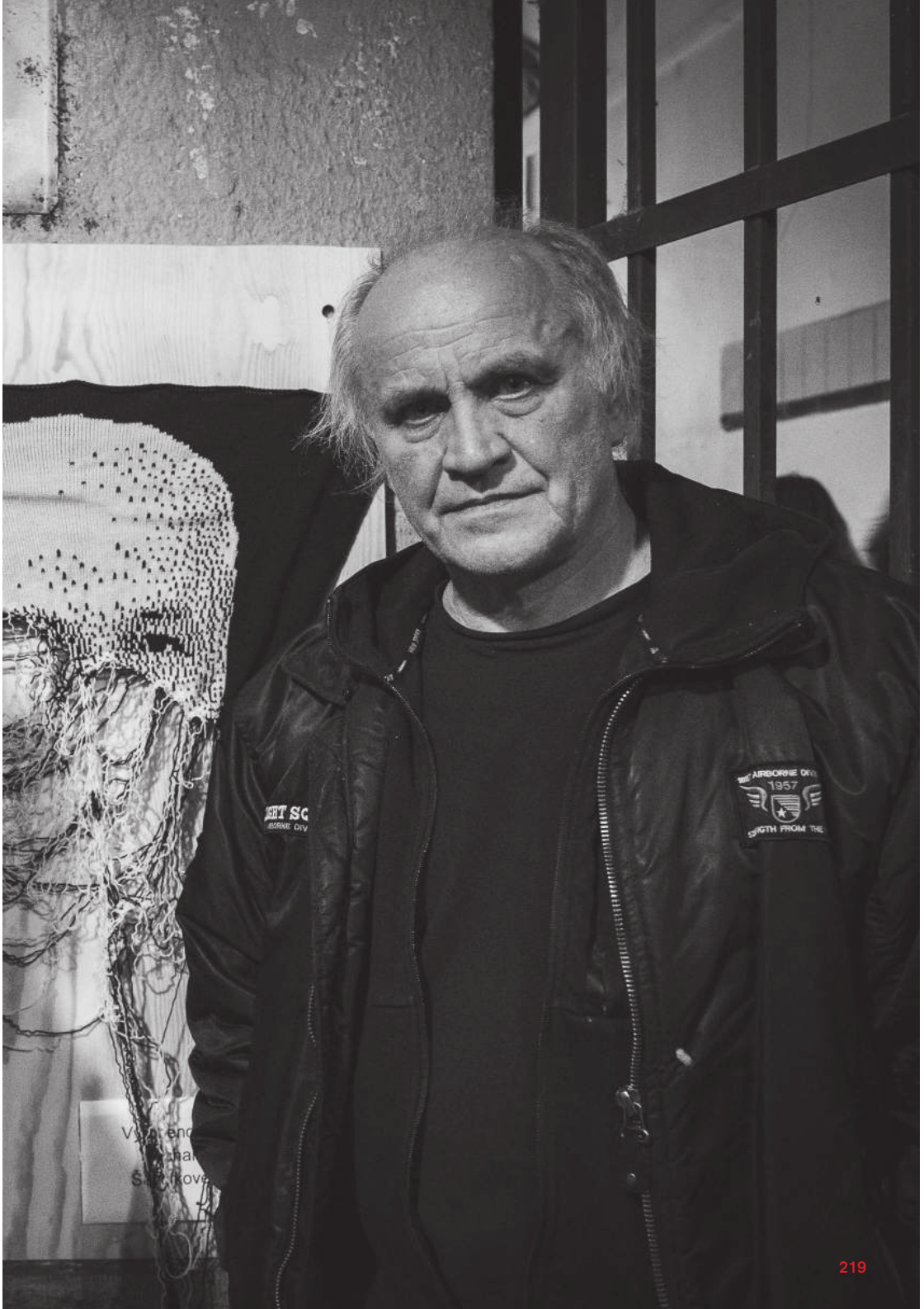
1957

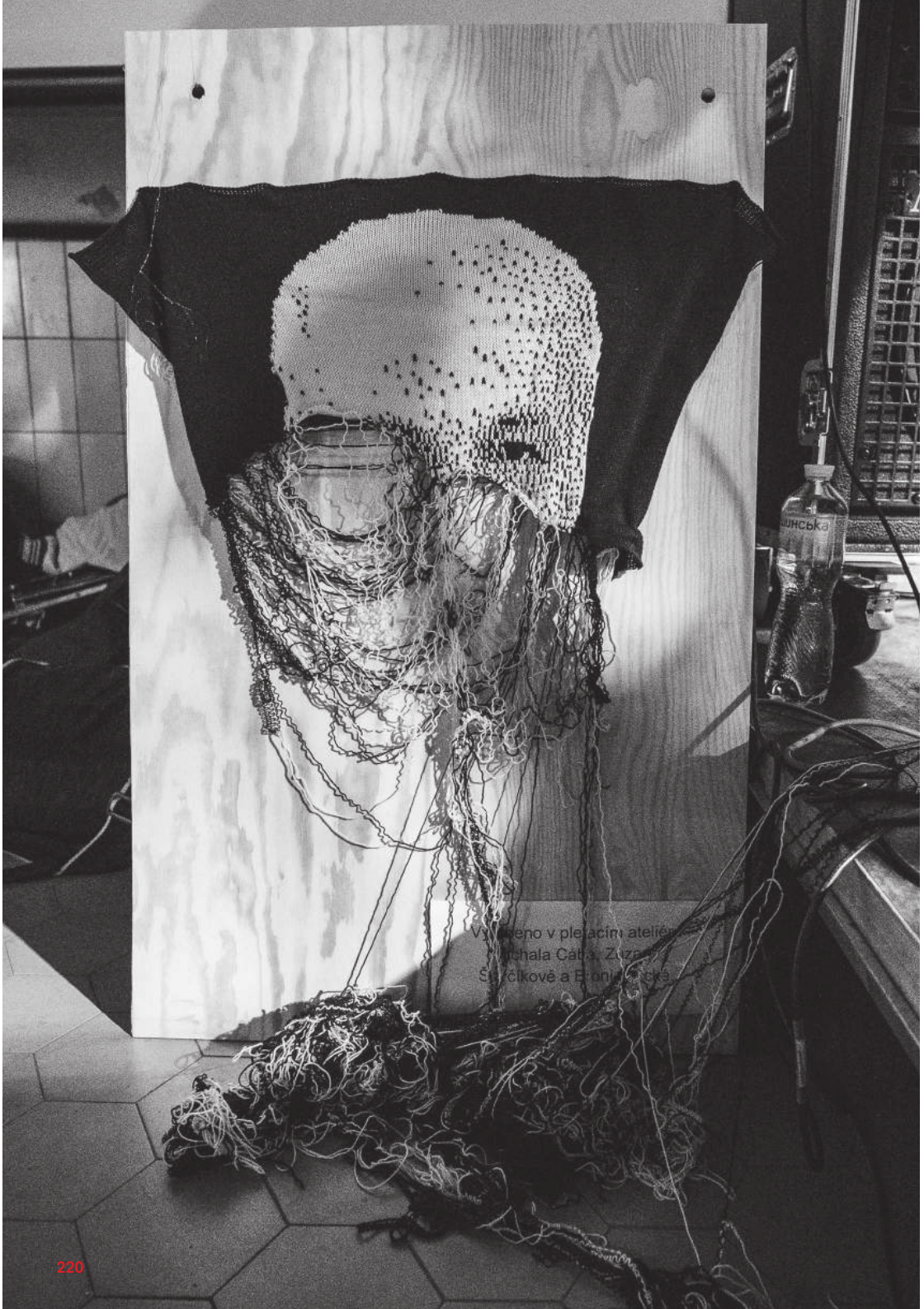

Vyrobeno v pletacím ateliéru
Michala Cába, Zuzany
Štrbíkové a Bronislavy

Ambasáda nezávislé běloruské kultury v ČR

Centrum experimentálního divadla zřídilo v roce 2020 Ambasádu nezávislé běloruské kultury v ČR. Oficiální otevření ambasády bylo symbolicky směřováno na 17. listopad, který je v České republice státním svátkem a Dnem boje za svobodu a demokracii. Smyslem zřízení ambasády je propagace nezávislé běloruské kultury; zároveň chce usilovat o to, aby měli obyvatelé České republiky lepší přístup k informacím o aktuálním dění v Bělorusku.

Zakladatelé ambasády Miroslav Oščatka a Petr Minařík hovoří o důležitosti vytvoření mostu mezi Českou republikou a Běloruskem. Zdůrazňují přitom, že se nejedná o politický formát, nýbrž o kulturní projekt zaměřený na nezávislou a svobodnou běloruskou kulturu a její projevy v celé její šíři a rozmanitosti.

Ambasadorem byl jmenován překladatel Sjarhej Smatryčenka, který již řadu let výrazně napomáhá vzájemnému poznání české a běloruské kultury – za popularizaci české kultury v cizině získal roku 2015 Cenu Jiřího Theinera.

Dopisy běloruským politickým vězňům

Na podzim roku 2020 Centrum experimentálního divadla a Ambasáda nezávislé běloruské kultury oslovily řadu osobností českého a slovenského kulturního a společenského života, aby napsaly osobní dopisy běloruským politickým vězňům. Výsledkem je mimořádná série dvaadvaceti dopisů – mezi pisateli přitom nejsou jen významní čeští a slovenští umělci, ale také nejvyšší ústavní představitelé ČR:

1.
Semjon Byčkov, šéfdirigent a umělecký ředitel České filharmonie
↓
Mikalaj Statkevič, politik a lídr strany Narodnaja hromada

2.
Radka Denemarková, spisovatelka, překladatelka, scenáristka
↓
Sjarhej Cichanouski, videobloger, podnikatel, neuznaný kandidát na prezidenta

3.
Fero Fenič, slovenský a český filmový režisér, scenárista a producent
↓
Pavel Juchněvič, spoluzakladatel aktivistické organizace mládeže Zubr

4.
Fedor Gál, slovenský politik a sociolog, spoluzakladatel a předseda VPN
↓
Maxim Znak, právník, expert Světové banky a Rozvojového programu OSN

5.
Tomáš Halík, katolický kněz, teolog, religionista, sociolog, psycholog a filozof
↓
Maryja Babovič, účastnice běloruských protestů

6.
Michal Hvorecký, slovenský spisovatel a publicista
↓
Rascislav Stefanovič, architekt a interiérový designér

7.
Šimon Krupa, divadelní herec
↓
Aljaxandra Patrasajeva, účastnice pouličních protestů

8.
Václav Malý, katolický biskup, spoluzakladatel Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných
↓
Maryja Babovič, účastnice běloruských protestů

9.
Luděk Navara, spisovatel, publicista, scenárista a historik
↓
Jauhen Afnahel, aktivista, jeden z hlavních pořadatelů pouličních akcí a protestů, lídr iniciativy Evropské Bělorusko

10.
Jiří Padevět, spisovatel, knihkupec a nakladatel
↓
Eduard Palčys, bloger a publicista

11.
MacDonagh Pajerová, aktivistka, VŠ pedagožka, bývalá diplomatka a studentská vůdkyně sametové revoluce z r. 1989
↓
Pavel Sevjaryněc, politik, novinář, spisovatel, spoluzakladatel organizace Mladá fronta, lídr Běloruské křesťanské demokracie

12.
Šimon Pánek, spoluzakladatel a ředitel humanitární organizace Člověk v tísni
↓
Ihar Losik, bloger, externí konzultant Rádia Svoboda

13.
David Prachař, divadelní a filmový herec a dabér
↓
Aljaxandra Patrasajeva, účastnice pouličních protestů

14.
Martin C. Putna, literární historik a kritik, překladatel, spisovatel a pedagog
↓
Andrej Papov, grafik, účastník pouličních protestů

15.
Martin Reiner, spisovatel, nakladatel a organizátor kulturního dění
↓
Alana Gebremariam, zubařka a aktivistka, členka vedení Běloruského sdružení studentů

16.
Pavel Rychetský, předseda Ústavního soudu ČR, politik a právník
↓
Maryja Kalesnikava, flétnistka a dirigentka, členka volebního štábu Viktara Babaryky

17.
Olga Sommerová, dokumentaristka a režisérka
↓
Aljaksandr Vasilevič, galerista a reklamní podnikatel

18.
Erik Tabery, novinář, publicista, šéfredaktor časopisu *Respekt*
↓
Scjapan Latypav, arborista, průmyslový alpinista, účastník protestů

19.
Kateřina Tučková, spisovatelka, publicistka, kurátorka
↓
Marfa Rabkova, koordinátorka dobrovolníků nejznámější běloruské lidskoprávní organizace Vjasna

20.
Petr Vančura, divadelní a filmový herec a moderátor
↓
Anastasija Mironcava a Viktoryha Mironcava, účastnice pouličních protestů

21.
Miloš Vystrčil, politik, předseda Senátu Parlamentu ČR
↓
Viktar Babaryka, bankéř a mecenáš, neuznaný prezidentský kandidát

22.
Michael Žantovský, diplomat, překladatel, ředitel Knihovny Václava Havla
↓
Maryna Hlazava, lektorka angličtiny, účastnice pouličních protestů

Ředitel CED Miroslav Oščatka k projektu řekl: *„Přijde nám správné a nesmírně důležité hlasitě upozorňovat českou a světovou veřejnost na to, že Lukašenkův autoritářský režim jedná nespravedlivě a že potlačuje základní lidská práva. V Bělorusku jsou lidé za mírumilovné a nenásilné projevení svého názoru zatýkáni, vězněni, biti, zastrašováni a jinak potíráni. To je nepřípustné a zásadně se proti takovému jednání ohrazujeme."*

„Z tisíců lidí, kteří byli v Bělorusku zadrženi či kteří jsou vězněni zejména v souvislosti s protesty proti neregulérním prezidentským volbám v r. 2020, jsme vybrali osobnosti, které chceme povzbudit a vyslat jim vzkaz, že na ně myslíme a že jejich úsilí a osud nám nejsou lhostejné," doplňuje ambasador nezávislé běloruské kultury v ČR Sjarhej Smatryčenka.

Dopisy byly přeloženy z češtiny do angličtiny a běloruštiny a zaslány adresátům do příslušných běloruských věznic.

Na základě těchto dopisů vzniklo v roce 2021 dvouhodinové rozhlasové pásmo Večer na téma: Bělorusko ve středu Evropy. Dopisy českých osobností běloruským politickým vězňům, které připravil Ivan Motýl a které ve středu 24. listopadu 2021 odvysílal Český rozhlas Vltava.

Rezidenční pobyty pro běloruské umělce

Ambasáda iniciovala několik rezidenčních pobytů pro běloruské umělce. V roce 2021 ve spolupráci s partnery zorganizovala a realizovala následující rezidenční pobyty:

I.
Moravská zemská knihovna a České literární centrum / Rezidenční pobyt pro dva běloruské spisovatele

Sjarhej Kalenda, spisovatel a redaktor, zakladatel a šéfredaktor časopisů *Malakultura* a *Minkult*. V ČR pobýval od 16. května do 16. června 2021.

Nasta Kudasava, básnířka. V ČR pobývala od 16. května do 16. června 2021.

II.
Dům umění města Brna / rezidenční pobyty pro dva běloruské výtvarníky a umělce

Uladzimir Hramovič, umělec a aktivista. V ČR pobýval od 1. května do 31. května 2021.

Alesja Pčolka, umělkyně. V ČR pobývala od 1. května do 31. května 2021.

III.
Činohra Národního divadla a mezinárodní centrum Pražské křižovatky / rezidenční pobyt pro dvě běloruské dramatičky

Axana Hajko, režisérka, herečka, scénáristka a kulturní organizátorka. V ČR pobývala od 1. května do 15. června 2021.

Alena Ivaňušenko, dramatička. V ČR pobývala od 1. května do 15. června 2021.

V rámci jejich pobytu v ČR vznikla *Rukověť běloruské dramatické tvorby*.

IV.
Činohra Národního divadla / rezidenční pobyt pro dva běloruské dramatiky

Andrej Ivanov, dramatik, scenárista a režisér. V ČR pobýval od 15. října do 29. listopadu 2021.

Alexej Makejčik, dramatik. V ČR pobýval od 15. října do 29. listopadu 2021.

Umělcem v Bělorusku

V rámci rezidenčního pobytu spisovatele Sjarheje Kalendy a básnířky Nasty Kudasavy Centrum experimentálního divadla a Ambasáda nezávislé běloruské kultury zorganizovaly projekt Umělcem v Bělorusku. Jednalo se o sérii autorských čtení a besed na univerzitách a v divadlech osmi českých a moravských měst.

24. 5.
Zlín
Městské divadlo Zlín /moderoval Patrik Lančarič / dopoledne: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

24. 5.
Liberec
Divadlo F. X. Šaldy, Liberec
dopoledne: Technická Univerzita v Liberci /moderoval Jakub Železný/

26. 5.
Plzeň
Divadlo J. K. Tyla, Plzeň /moderoval Zdeněk Janál / dopoledne: Západočeská univerzita v Plzni

27. 5.
Ostrava / Opava
Národní divadlo moravskoslezské, Divadlo „12", Ostrava / moderovala Sandra Procházková / dopoledne: Slezská univerzita v Opavě

31. 5.
Olomouc
Divadlo na cucky, Olomouc
dopoledne: Palackého univerzita v Olomouci

3. 6.
Hradec Králové
Klicperovo divadlo, Hradec Králové
dopoledne: Univerzita Hradec Králové

7. 6.
Ústí nad Labem
Činoherní studio, Ústí nad Labem
dopoledne: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem

7. 6.
Brno
Centrum experimentálního divadla, Divadlo Husa na provázku, Brno

Veškerá čtení a debaty byly překládány do češtiny a zároveň byly streamované na internetu. Závěrečné diskuse v Centru experimentálního divadla v Brně se zúčastnili nejen Sjarhej Kalenda a Nasta Kudasava, ale také další běloruští umělci, kteří tou dobou na popud ambasády pobývali v ČR – Uladzimir Hramovič, Alesja Pčolka, Axana Hajko a Alena Ivaňušenko. Debatu moderovala Eva Klíčová.

Zaostřeno na Bělorusko / Svět knihy

Prezentace nezávislých běloruských spisovatelů na mezinárodním knižním veletrhu a festivalu Svět knihy. Projektu se účastnilo celkem dvanáct běloruských spisovatelek a spisovatelů. Kromě řady partnerů se do spolupráce zapojilo také centrum současného umění DOX, Divadlo Na zábradlí a Běloruské centrum Rádia Svobodná Evropa. Vedle autorek a autorů se české veřejnosti představila také běloruská kapela Razbitaje serca pacana. Sérii autorských čtení doplnilo také několik debat a další doprovodný program:

ČTVRTEK 23. 9. 2021

15.00–15.45
Zahájení / otevření expozice stánku Ambasády nezávislé běloruské kultury
Stánek S104 Ambasády nezávislé běloruské kultury (v centrální části veletrhu Svět knihy)
Slavnostní otevření expozice Ambasády nezávislé běloruské kultury, která na Světě knihy reprezentovala současnou běloruskou literaturu.
Radovan Auer, Miroslav Oščatka, Sjarhej Smatryčenka, Aljaxandr Lukašuk, Tomáš Kubíček, Dmitrij Strocev

16.00–16.50
Jazyk a literatura
Malý ateliér, Svět knihy
Běloruská literatura má dva jazyky: běloruštinu a ruštinu. Jaká je to symbióza a jak dalece jazyk formuje postavení autora ve společnosti i literárním kontextu? Lze si jazyk pro tvorbu vybrat?
Taňa Skarynkina, Dmitrij Strocev, Sjarhej Prylucki, Andrej Chadanovič. Moderovala: Eva Klíčová

PÁTEK 24. 9. 2021

14.00–14.50
Běloruské ženy / Má běloruská revoluce ženskou tvář?
Malý ateliér, Svět knihy
Muži jsou ve vězení a ženy musejí do politiky, to je příběh dnešního Běloruska. O ženách, politice, literatuře a smažení kotlet nejen s předními dámami běloruské literatury.
Anka Upala, Kryscina Banduryna, Sabina Brilo,
Eva Vežnavec, Maxim Žbankov
Moderovala: Johana Ožvold

15.00–15.50
Autorské čtení běloruských autorů
Malý ateliér, Svět knihy
Autorské čtení běloruských autorů. Alherd Bacharevič, Julja Cimafejeva.
Moderovala: Klára Fleyberková

16.00–16.30
Prezentace knih řady Liberty Library (RFE/RL Belarus Service)
Malý ateliér, Svět knihy
V rámci prezentace byly představeny dvě nedávno vydané publikace z řady Liberty Library:

Knihu *Neznámý Minsk* představil její autor Sjarhej Ablamejka a knihu *Hlasy Běloruska* od Sjarheje Dubavece představil ředitel stanice RFE/RL Belarus Service *Aljaxandr Lukašuk. Moderoval: Aljaxandr Lukašuk*

18.00–19.30
Debata / Běloruská večeře
Centrum současného umění DOX
Během jednoho diskusního večera se představili autoři a autorky současné běloruské beletrie a poezie. Setkáním provedl český básník, prozaik, hudebník a žurnalista Jáchym Topol. Publikum se setkalo s autorem sedmnácti básnických knih Dmitrijem Strocevem – rusky píšícím básníkem a představitelem běloruského undergroundu, který se v roce 2021 stal laureátem ceny Nadace Knihovny Václava Havla Disturbing the Peace Award; novinářkou Evou Vežnavec, autorkou několika knih, která momentálně žije v polské Varšavě; Andrejem Chadanovičem – básníkem, překladatelem, esejistou, literárním vědcem, bývalým předsedou Běloruského centra Mezinárodního PEN-klubu a autorem desítek básnických knih; literátem a performerem Illjou Sinem, spoluzakladatelem literárního hnutí BumBamLit.
Dmitrij Strocev, Andrej Chadanovič, Eva Vežnavec, Illja Sin, Alherd Bacharevič. Moderoval: Jáchym Topol

20.00–23.00
Opening party – Noc poezie a hudby
Nádraží Bubny
Večer hudby a poezie, na kterém se představily hvězdy běloruské poezie, to vše proložené soudobou běloruskou hudbou.
Hrála kapela: Razbitaje serca pacana Dmitrij Strocev, Kryscina Banduryna, Andrej Chadanovič, Sjarhej Prylucki, Tacjana Ňadbaj, Sabina Brilo, Taňa Skarynkina, Max Ščur, Julja Cimafejeva. Moderoval: Michael Kocáb. Běloruskou poezii četla: Jindřiška Dudziaková

SOBOTA 25. 9. 2021

10.00–10.50
Autorské čtení běloruských autorů
Malý Ateliér, Svět knihy
Autorské čtení běloruských autorů.
Sabina Brilo, Dmitrij Strocev, Maxim Žbankov.
Moderoval: Petr Vizina

12.00–12.50
Debata / Mimo domov
Velký sál, Svět knihy
Debata se čtyřmi běloruskými autory, kteří mají zkušenost s životem mimo domov – v exilu.
Eva Vežnavec, Sjarhej Prylucki, Max Ščur, Tacjana Ňadbaj, Julja Cimafejeva. Moderoval: Tomáš Kubíček

15.00–15.50
Autorské čtení běloruských autorů
Velký sál, Svět knihy
Autorské čtení běloruských autorek.
Eva Vežnavec, Anka Upala.
Moderovala: Kateřina Tučková

18.00–18.50
Debata / Jak informovat o pravdě?
Ateliér Evropa, Svět knihy
Nezávislá média v Bělorusku takřka přestala existovat. Je třeba se spoléhat na zprávy zpoza hranic. Jak to funguje, jak se k běloruským občanům dostává objektivní zpravodajství, ale také jeho reflexe, komentáře?
Aljaxandr Lukašuk, Maxim Žbankov, Tacjana Ňadbaj, Sabina Brilo, Alherd Bacharevič. Moderoval: Ondřej Soukup

20.30–22.00
Běloruská poezie
Divadlo Na zábradlí, Svět knihy
Během jednoho večera se představili autoři a autorky současné běloruské poezie, jejichž vystoupení moderoval český básník a hudebník Petr Váša. Publikum se setkalo s Kryscinou Bandurynou – autorkou básnické sbírky *Homo* (2019); novinářkou, sloupkařkou a básnířkou Taňou Skarynkinou (*Kniha ke čtení ve vnitřních prostorách a mimo ně*, 2013; *Portugalská trojverší*, 2014; *A všichni odhodili nože*, 2020; atd); Sjarhejem Pryluckim – autorem publikujícím mj. pod pseudonymem Pistončyk, jehož básně vycházely vícekrát v překladu do češtiny (naposled v časopisech *Psí víno* a *Plav*); a Andrejem Chadanovičem – básníkem, překladatelem, esejistou, literárním vědcem, bývalým předsedou Běloruského centra Mezinárodního PEN-klubu a autorem desítky básnických knih.
Kryscina Banduryna, Taňa Skarynkina, Sjarhej Prylucki, Andrej Chadanovič
Moderoval: Petr Váša

NEDĚLE 26. 9. 2021

12.00–12.50
Autorské čtení běloruských autorů.
Malý ateliér, Svět knihy
Autorské čtení běloruských autorů.
Tacjana Ňadbaj, Illja Sin, Max Ščur.

13.00–13.50
Vysílá Svobodná Evropa
Ateliér Evropa, Svět knihy
Debata s novináři běloruského vysílání Rádia Svobodná Evropa/ Rádio Svoboda, které vysílá z Prahy.
Aljaxandr Lukašuk, Sjarhej Šupa, Aljaxej Znatkevič, Sjarhej Ablamejka.
Moderovala: Adéla Tallisová Dražanová

15.00–15.30
Oficiální ukončení Zaostřeno na Bělorusko na Světě knihy
Stánek Ambasády nezávislé běloruské kultury, Svět knihy
Slavnostní ukončení expozice Ambasády nezávislé běloruské kultury, která na Světě knihy reprezentovala současnou běloruskou literaturu.
Radovan Auer, Miroslav Oščatka, Sjarhej Smatryčenka, Tomáš Kubíček, Andrej Chadanovič

Projekt byl spolufinancován vládami Česka, Maďarska, Polska a Slovenska prostřednictvím grantu z Mezinárodního visegrádského fondu. Posláním tohoto fondu je rozvíjet myšlenky udržitelné regionální spolupráce ve střední Evropě.

Záštitu nad projektem převzalo také Ministerstvo kultury ČR, které jej podpořilo také finančně, stejně jako Moravská zemská knihovna.

Cílem projektu bylo posílit povědomí o nezávislé běloruské literární scéně a vyslat ze zemí V4 jasný signál, že stojíme za tou částí společnosti, kterou reprezentují spisovatelé, jimž záleží na lidských právech, svobodě slova a demokratických hodnotách.

Zaostřeno na Bělorusko

Prezentace běloruské literatury v Brně

Nedílnou součástí projekt Zaostřeno na Bělorusko byla také prezentace běloruské literatury v Brně. Hlavními body programu se stal maraton autorských čtení v Centru experimentálního divadla, výstava fotografií Jauhena Atceckého s názvem Náměstí změn a komentovaná projekce běloruského celovečerního dokumentu *Kuráž* v kině Scala. Během slavnostního večera zahrál DJ Liquid.

Projekt Zaostřeno na Bělorusko bude pokračovat v roce 2022 na festivalu Kino na hranici/granicy v Českém Těšíně a polském Cieszynie a na mezinárodním knižním festivalu BRaK v Bratislavě.

Abstract

This book is the result of the event Focus on Belarus which took place in the autumn of 2021 at the Book World fair in Prague and subsequently at the theatre Husa na provázku in Brno. It contains the texts by sixteen contemporary Belarusian authors who took part in readings and debates and presented excerpts from their work. The collection begins with a study by literary critic Alena Karp which provides an overview of contemporary Belarusian literature, mentions the most prominent figures in poetry, prose, non-fiction and drama, and places their works in a social and political context. What follows is an anthology of texts that the authors read at the above-mentioned events, or which had previously been published in Czech cultural periodicals. The book concludes with a brief summary of the activities of the Embassy of Independent Belarusian Culture, an initiative of the Brno Centre for Experimental Theatre at whose instigation the event was organized.

centrum experimentálního divadla

AMBASÁDA NEZÁVISLÉ BĚLORUSKÉ KULTURY

АМБАСАДА НЕЗАЛЕЖНАЙ БЕЛАРУСКАЙ КУЛЬТУРЫ

Zaostřeno na Bělorusko
Sborník běloruských textů

Autoři: Marek Sečkař, Sjarhej Smatryčenka, Miroslav Oščatka
Korektury: Dominika Polášková, Aleš Kolařík
Fotograf: David Konečný
Grafická úprava a sazba: Nela Klímová (Studio Zobrazení)

Vydalo Centrum experimentálního divadla v roce 2022
www.ced-brno.cz

SVĚT KNIHY PRAHA
BOOK WORLD PRAGUE
23.–26. 9. 2021

KINO NA HRANICI
KINO NA GRANICY

Радыё Свабода

B | R | N | O

supported by
Visegrad Fund

ISBN: 978-80-906920-3-9

Statutární město Brno finančně podporuje Centrum experimentálního divadla, příspěvkovou organizaci. Činnost CED p.o. se uskutečňuje za finanční podpory Ministerstva kultury ČR.

Projekt Zaostřeno na Bělorusko je spolufinancován vládami České republiky, Maďarska, Polska a Slovenska, a to prostřednictvím Visegrádských grantů z Mezinárodního visegrádského fondu. Posláním fondu je prosazovat myšlenky udržitelné regionální spolupráce ve střední Evropě.

The project „Visegrad Focus: Belarus" was co-financed by the Governments of Czechia, Hungary, Poland and Slovakia through Visegrad Grants from International Visegrad Fund. The mission of the fund is to advance ideas for sustainable regional cooperation in Central Europe.

Сяргей Абламейка
Крысціна Бандурына
Сабина Брило
Андрэй Хадановіч
Аляксандар Лукашук
Тацяна Нядбай
Сяргей Прылуцкі
Макс Шчур
Ілля Сін
Сяргей Шупа
Таня Скарынкіна
Дмитрий Строцев
Анка Упала
Ева Вежнавец
Аляксей Знаткевіч
Максім Жбанкоў